

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

Sudarė
Darius Antanavičius
Darius Baronas

1

VILNIUS 2008

UDK 930.2(093)
Is81

Redaktorių kolegija:

Darius Antanavičius
(Lietuvos istorijos institutas)

Darius Baronas
(Lietuvos istorijos institutas)

Zenonas Butkus
(Vilniaus universitetas)

Artūras Dubonis (pirmininkas)
(Lietuvos istorijos institutas)

Mathias Niendorf
(Kylio universitetas)

Rimvydas Petrauskas
(Vilniaus universitetas)

Irena Valikonytė
(Vilniaus universitetas)

Redkolegijos adresas:

Lietuvos istorijos institutas,
Kražių 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva
el. p. dubonis@istorija.lt

TURINYS

Pratarmė	7
----------------	---

Straipsniai ir studijos

Artūras Dubonis

Dvylika Traidenio valdymo metų: Haličo-Voluinės metraščio lietuviškųjų žinių informatyvumo klausimu	11
Twelve Years of Traidenis' Rule (About the Data on Lithuania in the Halych-Volhynian Chronicle). <i>Summary</i>	24

Darius Baronas

Pilėnai ir Margiris: faktai ir fikcijos	27
Pilėnai Castle and Duke Margiris in 1336: Facts and Fiction. <i>Summary</i>	64

Stephen C. Rowell

Ne visai primintinos kautynės: ką byloja šaltiniai apie 1399 m. mūšį ties Vorsklos upe?	67
An Almost Forgotten Conflict: What do the Sources Reveal of the Battle of Vorskla, 1399? <i>Summary</i>	89

Rimvydas Petrauskas

Riteriai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje	91
The Knights in the Grand Duchy of Lithuania Between the Late Fourteenth and Early Sixteenth Centuries. <i>Summary</i>	112

Eugenijus Saviščevas

Suvaldyti chaosą: bandymas naujai tirti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero suteikčių knygą	115
Ordering Chaos: An Attempt to Research Anew the Cartulary (księga danin) of Grand Duke Casimir of Lithuania. <i>Summary</i>	173

Laimontas Karalius

Lietuvos Metrikos <i>knygų</i> vaidmuo Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje (problemos aktualumas ir tyrimo perspektyvos)	175
The Role of the Books of the Lithuanian Metrica in the Chancery of Grand Duke Alexander (1492–1506) (Relevance of the Issue and Research Prospects) <i>Summary</i>	215

Raimonda Ragauskienė

Galimybės klastoti bajorijos dokumentus

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. 219

Possibilities of Forgery of Gentry Documents in the Grand Duchy

of Lithuania in the Sixteenth Century. *Summary* ..... 248*Jonas Drungilas*

Jono Gruževskio archyvo registras (XVI a. pab.–XVII a. pr.) 251

Register of Jonas Gruževskis' Archive (Late-Sixteenth – Early-Seventeenth Centuries).

Summary ..... 265*Stanislovas Pamerneckis*

Lietuvos dvarų ūkinė dokumentacija: pajamų-išlaidų knygos

XIX a. pirmojoje pusėje (Adutiškio dvaro archyvo pagrindu) 267

Economic Documentation of Lithuanian Estates: Early Nineteenth-Century Ledgers

as Exemplified by the Holdings of the Archive of Adutiškis Estate. *Summary* ..... 297***Diskusija****Algirdas Baliulis*. Lietuvos istorijos šaltinių, rašytų kirilica, kai kurios skelbimo

problemos 299

Some Problems of the Publication of Lithuanian Historical Sources in the Cyrillic Script.

Summary ..... 314***Šaltinio publikacija***

Vilniaus vyskupo koadjutoriaus Jurgio Radvilos 1575 m. liepos 4 d.

informacinis procesas (*parengė Darius Antanavičius*) 315

Processus Informativus of 4 July 1575 on Coadjutor Bishop Jurgis Radvilas of Vilnius

(Edited by Darius Antanavičius). *Summary* ..... 344***Recenzijos, Anotacijos****О. Купчинський. Акти та документи Галицько-Волинського князівства**XIII – першої половини XIV століть / Дослідження. Тексти. Львів,*2004, pp. 1282, [4]. 500 egz., 42 il. ISBN 966-7155-85-4 – (*Artūras Dubonis*) ..... 345*Mindaugas Paknys. Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai,**svečiai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, 318 p.ISBN 9955-624-71-X – (*Darius Baronas*) 346

Apie autorius 349

Autoriams 351

Guide for Authors 355

SUVALDYTI CHAOSĄ:
BANDYMAS NAUJAI TIRTI LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO
KAZIMIERO SUTEIKČIŲ KNYGĄ

Eugenijus Saviščevas

Kuo kliaujasi istorikas, netikėtos šaltinių srovės nublokštas į atvirą nežinomą jūrą? Akla sėkme? Apgaulinga nuojauta? Ar abejotina patirtimi? Žinoma, daug kas sakys, kad tokiu atveju istorikui bent jau nėra grėsmės paskęsti. Neapsigaukime. retkarčiais mes gaištame valandas, dienas, o kartais ir mėnesius aiškindamiesi dalykus, kurie nėra tiesioginis mūsų tyrimo objektas, vadinasi, abejojame, ar esame kompetentingi jais drąsiai naudotis. Kas kartą šiuose darbuose tarp šimtų pagalbinėms istorijos disciplinoms skirtų knygų puslapių mes skandiname savo idėjas ir ateities darbų planus. Tik sunkus triūsas leidžia įveikti nežinomybę ir po klajonių grįžti į gimtąjį uostą. Bet išlipdami ant tvirtos žemės mes išsinešam tik atsiminimus, kuriuos laikas negailestingai dildo. Iš šios kartu ir realios, ir mitologizuotos refleksijos kyla skaudi išvada: mūsų sūri patirtis menkai tegali padėti tiems, kurie leisis į kelionę po mūsų. Nebent mes jiems paliksime savo įdirbį – jų būsimiems maršrutams sudėliosime kelrodžius, išmatuosime farvaterius, nubraižysime žemėlapius ir šitaip išgelbėsime juos nuo aklo plūduriavimo ir nuo jūros ligos – alergijos šaltinotyrai.

Uostas (Įvadas)

Tarp pavienių ir dažniausiai neinformatyvių XV a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltinių ypatingą vietą užima archeografinis paminklas, kuriam istoriografijoje prilipo „Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero suteikčių knygos (toliau – KSK) pavadinimas¹. Šis šaltinis mus pasiekė kaip 1597 m. perrašytos

¹ Šioje sudėtinėje sąvokoje daugiausia nepatogumų kelia *suteiktis* terminas. Terminas *suteiktis* – istorikų sukurta kalkė nuo rusėniškojo *данна*. Istoriografijoje jis bandytas versti įvairiai: dovanojimas, dalinimas, kartais vartota ir lotyniškojo termino *donatio* kalkė – donacija. Toliau vartosime *suteiktis* terminą. Mūsų pasirinkimą lemia įsitikinimas, jog dovanojimo, dalijimo terminų semantika kur kas platesnė. Iš čia kyla nepageidautinas mokslinių terminų ryšys su buitine kalba. Vartojant dovanojimo

Lietuvos Metrikos (toliau – LM) trečiosios užrašymų knygos (toliau – 3-ioji UžK) sudedamoji dalis. Nuo 1897 m. KSK jau buvo publikuota triskart². Ypatingas susidomėjimas ja kyla dėl dviejų aplinkybių. Pirma, LM 3-ioji UžK yra seniausia Lietuvos Metrikos knyga, tad jos tyrimai gali padėti nušviesti svarbiausio LDK istorijos šaltinių klodo – LM – atsiradimą, formavimąsi ir LDK kanceliarijos raidą. Šiuo požiūriu LM 3-ioji UžK tapo specialiu Mitrofanovo Dovnar-Zapolskio³, Antono Jasinskio⁴ ir Nikolajaus Berežkovo⁵ tyrimų objektu. Antra, KSK fiksuoti platūs bajorų ir jų valdų vardynai duoda unikalią galimybę tirti LDK kunigaikščių ir bajorų giminių genealogijos bei jų žemėvaldos formavimosi aplinkybes. Čia ypač svarbu tai, kad tokio pobūdžio žinių iš XV a. vidurio apskritai nėra daug. Nesuklysimė teigdami, kad KSK kartu su XVI a. LDK kariuomenės surašymų medžiaga yra pagrindinis šaltinių klotas, nuo kurio turėtų būti pradedamas bet kurios LDK bajorų giminės genealogijos tyrimas. Štai kodėl nuorodomis į KSK išmarginti visi XV a. LDK bajorijos istorijos tyrinėjimai. Tiesa, be to, reikėtų pažymėti ir kiek mažiau istoriografijoje nušviestą šio šaltinio ypatybę. KSK medžiaga formavosi lūžiniu LDK

terminą pravartu būtų pagalvoti apie tai, kad juo žymimas privatus aktas, kai suteikties terminu įvardijamo veiksmo pobūdis yra viešas, todėl iškilmingas.

Šiame straipsnyje terminu *suteiktis* įvardijama ne kokia nors dokumento rūšis, o tik pats apdovanojimo aktas. Kalbant apie suteiktį įforminantį dokumentą, tai, atsižvelgiant į XV a. realijas, dažniausiai vartotinas terminas *raštas* (*list*, *gramota*) ir tik retais atvejais suteiktis buvo įforminama kaip *privilegija*. Europinės diplomatikos kontekste bandant klasifikuoti tokius dokumentus, raštus priskiriame mandatų (dažniausiai valdovo parėdymas atsakingam pareigūnui realizuoti suteiktį) kategorijai, privilegijas – diplomų (valdovo raštas tiesiogiai apdovanotajam). Rusijos istoriografija tokią klasifikaciją pripažino, bet menkai aktualizavo. Čia suteikties raštus (*gramoty*) siūloma skirstyti ne tiek pagal jų įforminimą (mandatai, privilegijos ir atskirai jų aktai), kiek pagal suteikties objektą. Žr. A. Л. Хорошкевич, „Жалованные грамоты Литовской Метрики конца XV в. и их классификация“, *Источниковедческие проблемы истории народов Прибалтики*, Рига, 1970, p. 47–74. Svarbiausi darbai, kuriais remdamesi samprotaujame apie XV a. LDK rusėniškuosius dokumentus: K. Jablonskis, „Lietuvos rusiškųjų aktų diplomatika“, K. Jablonskis, *Istorija ir jos šaltiniai*, Vilnius, 1979 [toliau – K. Jablonskis, „Lietuvos rusiškųjų aktų“], p. 219–296; M. Kosman, „Dokumenty wielkiego księcia Witolda“, *Studia Źródłoznawcze*, t. 16, 1971, p. 155–164; K. Pietkiewicz, „Dokument ruski w kancelarii litewskiej Aleksandra Jagiellończyka“, *Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX w.*, Poznań, 1994, p. 65–95.

² *Документы московского архива министерства юстиции*, t. 1, под редакцией М. Довнар-Запольского, Москва, 1897 [toliau – *DMAMJu*], p. 1–62. *Литовская Метрика. Отдел первый. Часть первая: Книги записей. Том первый* (Русская историческая библиотека), t. 27, под редакцией И. И. Лаппо, Санкт-Петербург, 1910, p. 1–125; *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3*, parengė L. Anužytė ir A. Baliulis, Vilnius, 1998 [toliau – *LM 3-ioji UžK*], p. 19–70.

³ М. Довнар-Запольский, [Введение], *DMAMJu*, p. VI–XIV.

⁴ А. Ясинский, „Спроба крытычнага вывучэння кнігі данін Вялікага князя Казіміра“, *Інстытут Беларускае культуры. Запіскі аддзелу гуманітарных навук*, кн. 3, Праца клясы гісторыі, t. 2, Менск, 1923, p. 153–205.

⁵ Н. Г. Бережков, *Литовская Метрика как исторический источник*, Москва, Ленинград, 1946, p. 71–78.

bajorijos raidos momentu, kai bajorai iš karių sluoksnio transformavosi į feodalinį žemvaldžių luomą. Todėl čia dažnai susiduriame su bajorų gyvenimo realijomis, būdingomis daugiau XIV a. nei XVI a.: valdovo potvarkiais iš bajorų atiminėjamos ir kartais vėl grąžinamos tėvonijos; lietuvių kilmės bajorai intensyviai apgyvendinami rusėnų žemėse, kur pamažu slavėja; valdovas, teikdamas bajorams pareigybes (pvz., teisę administruoti valsčius ar muitus), siekia ne tiek kilstelti apdovanotųjų prestižą, kiek rūpintis jų gerove (*хлебокормление*).

Tačiau šalia visų KSK pranašumų yra ir savų trūkumų: šio šaltinio sandara yra paini, todėl juo naudotis sudėtinga. Beveik visa KSK medžiaga – trumpi, chronologiškai nenuoseklūs įrašai, kuriuos vieną nuo kito ne visada lengva atskirti. Taigi tai savotiškas informacinis chaosas. Istorikai, naudodamiesi KSK, dažniausiai išplėšia jiems reikalingą informaciją iš konteksto ir menkai domisi, kiek ji yra nepriklausoma. Kita vertus, beveik neįmanoma tiksliai nurodyti šaltinių. Norint išspręsti šias problemas, neužtenka vien publikuoti šaltinį ir pasirūpinti informaciniu aparatu. Dar būtina iš šaltinio visumos išskirti savarankiškas jo dalis.

Šio straipsnio tikslas – pateikti metodą, leidžiantį skaidyti KSK informaciją negriaunant šaltinio vientisumo; pagal galimybes datuoti paskiras KSK teksto sudedamąsias dalis; remiantis nauju tyrimo metodu, dar kartą pabandyti apibūdinti KSK formavimosi ypatybes.

1. Pakrantės ir salos (KSK apimtis ir pobūdis)

Istoriografijoje nusistovėjęs pavadinimas „Kazimiero suteikčių knyga“ šiuolaikiniams istorikams „nerėžia ausies“. Tačiau tuo pat metu nesunku pastebėti šio pavadinimo kuriamą klaidinantį įspūdį. KSK pavadinimas lyg ir pažymi, kad tai vienintelė didžiojo kunigaikščio Kazimiero valdymo laikotarpio suteikčių knyga, bet taip nėra. Be jos, yra ir LM 4-ąją UŽK įtrauktas to paties valdovo 1481–1490 m. suteikčių rinkinys. Kitą pavadinimo netikslumą lemia tai, kad nei LM 3-iojoje, nei LM 4-ojoje užrašymų knygose esančiose suteikčių rinkinių paantraštėse Kazimiero vardas neminimas⁶. Kadangi to paties valdovo du identiško pobūdžio medžiagos rinkiniai įtraukti į skirtingas LM knygas, kyla klausimas: dėl kokių priežasčių jie nebuvo sujungti? Vien išoriškas medžiagos įvertinimas teikia du galimus paaiškinimus. Pirma, skiriasi abiejų rinkinių suteikčių užrašymo formos (KSK suteiktys pateiktos kaip trumpi įrašai, apskritai primenantys registrą⁷; LM 4-oji UŽK – tai

⁶ Čia ir toliau LM 3-iosios UŽK medžiaga cituojama pagal 1998 m. leidimą: *LM 3-ioji UŽK*, p.19. KSK paantraštė: „Во имя Боже. То сут книги, кому корол имения роздал“. Ketvirtosios Užrašymų knygos paantraštė: „Книги данина короля его милости [...]“. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4*, parengė L. Anužytė, Vilnius, 2004 [toliau – *LM 4-oji UŽK*], p. 27.

⁷ XVI a. LDK kanceliarijos darbuotojai panašaus į KSK pobūdžio medžiagą dažnai vadindavo registrais. Žr. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 9 (1511–1518). Užrašymų knyga 9*, parengė K. Pietkiewicz,

suteikčių raštų aktai). Antra, skiriasi į rinkinius įtrauktų dokumentų chronologija. Kol kas tokių paaiškinimų gali pakakti tik su viena išlyga. KSK chronologijos klausimas nėra visiškai aiškus. Toliau pabandysime jį plačiau panagrinėti, tada dar kartą grįšime prie abiejų rinkinių chronologinės koreliacijos klausimo.

Tai dar ne visos dėl KSK pavadinimo kylančios problemos. Klaidinantį įspūdį kuria ir *knygos* terminas, kuris nurodo, kad minėtas šaltinis iš savo prigimties yra vientisas ir savarankiškas. Čia verta pažymėti, kad KSK sąvoka nusistovėjo XIX–XX a. sandūroje. Tada Rusijos istorikai plačiai naudojami šio šaltinio medžiaga, bet nedaug tesirūpino preciziškai apibūdinti jo ir viso LM komplekso santykį. Kaip jau buvo nurodyta, KSK gana aiškiai išsiskiria iš LM komplekso ypatinga šaltinio struktūra ir medžiagos pateikimo forma. Tačiau mus šis šaltinis pasiekė tik kaip sudedamoji LM 3-iosios UžK dalis. Be KSK, šią LM knygą sudaro didžiojo kunigaikščio Aleksandro suteikčių aktų rinkinys bei kelių pietinių LDK sričių miestų ir valdų aprašymai. Dvi pirmosios LM 3-iosios UžK sudedamosios dalys prasideda specialiomis paantraštelėmis. Knygos rankraščio 74v lape įrašyta paantraštė, nuo kurios prasideda didžiojo kunigaikščio Aleksandro suteiktys⁸. Tad tiek techniniu, tiek chronologiniu atžvilgiu KSK medžiaga aiškiai išskirta. LM kontekste tai nėra unikalūs reiškinys, nes daug XV a. pabaigos – XVI a. pradžios LM knygų apima šaltinių rinkinius, kuriuos galime vertinti kaip atskiras knygas. Taip yra todėl, kad XV–XVI a. LDK kanceliarijos *knygų* terminas neatitiko XVI–XVII a. sandūroje suformuotų LM *knygų* termino. Kaip savo tyrimu parodė Egidijus Banionis, profesine terminija XV – XVI a. pirmojoje pusėje LDK kanceliarijos knygomis buvo vadinami dokumentų rinkiniai, buvę sąsiuviniai ar net paskirų lapų pavidalo⁹. XVI–XVII a. sandūroje perrašius seniausias LDK kanceliarijos knygas joms buvo suteiktas knygų šiuolaikine šio termino prasme pavidalas ir pagal tai istorikai iki šiol skirsto LM medžiagą. Kitaip tariant, į XVI–XVII a. suformuotas vadinamąsias knygas-kopijas neretai buvo sudedami keli originalūs rinkiniai (knygos), kaip jau ir matėme LM 3-iosios UžK atveju. KSK unikali čia tuo, kad, kitaip nei dauguma LM užrašymų knygų, *KSK nėra aktų knyga*.

Europos šaltinotyros kontekste aktų knygų išplitimas siejamas su viduramžių kanceliarijų epochos pabaiga. Popieriaus gamybos išaugimas leido valstybės administra-

Vilnius, 2003, p. 87. Tačiau mums verta pagalvoti ir apie šio termino vartojimą platesniame šaltinotyros kontekste. Juk KSK kaip *registas* aiškiai skiriasi nuo LM knygose pateikiamų aktų registru. Kita vertus, kol kas KSK įrašų ir juos atitinkančių iš LDK kanceliarijos išduotų raštų santykis beveik netirtas. Tad teigti, kad KSK yra išduotų suteikčių dokumentų registras – kiek per drąsu. Todėl toliau vartosime abstraktesnę suteikčių rinkinio sąvoką.

⁸ *LM 3-ioji UžK*, p. 70: „Данина г(о)с(по)д(а)рьская. Князя великого имения“.

⁹ E. Banionis, „Lietuvos Metrikos knygos: sąvoka, terminas, definicija“, *Lietuvos istorijos metraštis. 1988 metai*, Vilnius, 1989, p. 135–149. Neatsitiktinai KSK paantraštėje minima ne knyga, o knygos: „То сѹт книги [...]“.

ciniam aparatui vis labiau biurokratėti: daugėjo kanceliarijos išduodamų raštų, didėjo tų raštų apimtis, išduoti raštai pradėti registruoti. Šitokia veikla baigėsi aktų knygų suformavimu. Beje, šiam procesui būdingas tam tikras dėsningumas: kanceliarijos, siekdamos kontroliuoti išduodamus raštus, ne iš karto perėjo prie aktų knygų, o kuri laiką tenkinosi raštų santraukų (imbreviatūrų) registravimu įrašų knygose¹⁰.

LDK aktų knygų radimosi istorija iš esmės sutampa su LM formavimosi istorija. Užuominos apie LDK valdovo raštinės knygas datuojamos 1431 metais¹¹. Chronologiškai ankstyviausius dokumentus atspindinti LM 1-oji UžK, matyt, buvo sudaryta 1586 m. kaip LDK kanceliarijoje saugomų raštų registras. Dėl šios priežasties LM 1-osios UžK analogija vargu ar gali būti taikoma LM 3-iosios UžK tyrimuose. Iš to, kas jau pasakyta apie pastarąją knygą, matome, kad medžiagos fiksavimo požiūriu ji lyg ir skyla į dvi dalis: KSK, kurią galime kvalifikuoti kaip santraukų knygą, ir didžiojo kunigaikščio Aleksandro aktų knygą¹². Chronologiškai tarp šių LM 3-iosios UžK dalių įsiterpanti LM 4-oji UžK taip pat yra tipiška aktų knyga¹³. Tiesa, N. Berežkovas LM 4-ojoje UžK išvelgė kelis registrus, nors ir neaptarė, kuo pastarieji skiriasi nuo KSK, kurią taip pat priskyrė registrų kategorijai. LM 4-osios UžK vadinamieji registrai – tai išmokų (*отправы*) sąrašai. Išties LDK kanceliarijoje vadinamosios išmokos buvo suvokiamos kaip suteikčių kategorija¹⁴. Tačiau tuo pat metu abi šios valdovo valios raiškos aiškiai skyrėsi. Suteiktis – tai viešas abipusis aktas, kuriuo sureguliuojami ilgalaikiai valdovo ir apdovanotojo (dažniausiai bajoro) santykiai. Valdovas teikia valdas (t. y. nekilnojamąjį turtą), o apdovanotasis už tai įsipareigoja atlikti karo tarnybą. O išmoka (*отправа*) – tai vienkartinis ir iš esmės vienašališkas aktas, kuriuo valdovas dovanuoja kilnojamąjį turtą. Į LM pakliuvę tokių dovanojimų sąrašai iš esmės buvo kanceliarijos vidaus naudojimo dokumentai¹⁵. Per XV a. nusistovėjo suteikčių įforminimo praktika, kuri funkcionavo ir vėliau: apdovanotas asmuo savo iniciatyva iš valdovo kanceliarijos išsirūpindavo suteiktį paliudijantį raštą. Išmokų atvejais jas įforminantys dokumentai turėtų būti traktuojami tik kaip išimtis. Tai lemia didžiulį skirtumą tarp išmokų registrų ir

¹⁰ Plačiau žr. J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa, 2002, p. 461–463.

¹¹ I. Sułkowska-Kurasiowa, „Metryka Litewska – charakterystyka i dzieje“, *Archeion*, t. 65, p. 92.

¹² Istoriografijoje tebevyrauja įprotis kanceliarijos išduotų raštų nuorašus vadinti kopijomis nekeliant klausimo: ar skiriasi kopija nuo akto, kopijavimas – nuo aktavimo?

¹³ Н. Г. Бережков, *op. cit.*, p. 116–118, 152–153.

¹⁴ *LM 4-oji UžK*, p. 39, 55. Išmokų sąrašų paantraštės: „Книги короля его милости Казимира – отправки двору его королевской милости [...]“; „Книги – данина короля его милости князьямъ, и двораномъ, и земляном, и всимъ, кому што господарь далъ [...]“; „Отправа бояромъ Смоленскимъ давана у Вильни зъ мытъ [...]“.

¹⁵ Pats N. Berežkovas nurodo, kad išmokų dokumentai priskiriami laikinojo saugojimo dokumentų (*непотребных справ*) kategorijai. Н. Г. Бережков, *op. cit.*, p. 88, 171.

KSK. Tuo metu, kai suteiktis įforminantis dokumento formuliaras nuolat plėtėsi, išmokų sąrašai nepasikeitė¹⁶.

Taigi KSK medžiaga, jos įforminimo metodai rodo buvus tam tikrą tarpinį LDK valdovų kanceliarijos raidos etapą, įsiterpiantį tarp viduramžiams būdingo kanceliarijos duodamo niekur neregistruoto dokumento ir ankstyviesiems naujesiems laikams būdingų aktų knygų. Deja, KSK yra toks sudėtingas šaltinis, kad ką tik pateiktam KSK apibūdinimui būtina pritaikyti tam tikras išlygas. Nemažai painiavos čia kelia ta aplinkybė, kad KSK šalia dokumentų santraukų galime aptikti nurašytų, t. y. aktuotų, dokumentų. 1910 m. LM 3-iosios UžK leidėjas I. Lappo KSK tekste „apiko“ ir savo paantraštėmis išskyrė 29 „autonomiškus“ dokumentus, kuriems pritaikė atskirą numeraciją. Be didesnių išlygų aktais galime laikyti tik dalį iš išskirtųjų, pvz., 39-I-5, 43-II-1, 57-I-17¹⁷ ir t. t. Čia svarbu tai, kad kai kurie iš šių aktų datotini pačia didžiojo kunigaikščio Kazimiero valdymo pradžia: 43-II-1 – 1441 m.; 67-I-8 – 1442 m. Taigi formuojantis KSK medžiagai, aktavimas jau buvo žinomas, bet dar nebuvo tapęs regula.

Kiek plačiau aktų knygų formavimosi LDK valdovo raštinėje aplinkybės aiškėja iš specialiai KSK skirtų tyrimų. Tiesa, juose KSK kaip aktų knygos klausimas nebuvo akcentuotas. Taigi buvo domimasi ne tiek rašto ir jo akto, kiek rašto ir jį atitinkančio KSK įrašo santykiu. Tokiu būdu tyrimas iš esmės buvo „uždaromas“ KSK ir nebuvo ieškoma, koks buvo KSK – kaip LDK kanceliarijos kūrinio – santykis su LM visuma. Be abejonės, toks požiūris siaurumas darė įtaką KSK kaip šaltinio apibūdinimams.

Detaliausiai KSK formavimosi aplinkybės aptarė A. Jasinskis. Jo tikinimu, KSK medžiaga formavosi kanceliarijoje kaupiant raštininkų parengtus dokumentų juodraščius (originalai buvo atiduodami suteikčių gavėjams), kuriuos mes vadinsime *minutėmis*¹⁸. Pasak A. Jasinskio, didžiojo kunigaikščio Kazimiero valdymo pabaigoje

¹⁶ Pvz., Žygimanto Senojo išmokų sąrašas. Žr. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis ir kt., Vilnius, 1995, p. 395–430. Beje, suteikties-išmokos terminų santykis tuo metu irgi tebebuvo painus: „Данина великого князя на отправах и теж шлючи на подводах [...]“.

¹⁷ Čia ir toliau naudosime tokią KSK įrašų žymėjimo sistemą: dvinaris ženklinimas atitinka I. Lappo publikaciją, kur pirmasis skaičius nurodo publikacijos puslapį, o antrasis – eilutę nuo viršaus; trinaris ženklinimas nurodo įrašo padėtį pagal 1998 m. LM 3-iosios UžK publikaciją, kur pirmasis skaičius ženklina publikacijos puslapį, antrasis (romėniškas) – puslapio skiltį, trečiasis – eilutę nuo viršaus.

¹⁸ A. Jasinskis juos vadino *odpusk* terminu, kurio istorinio funkcionalumo nepavyko įrodyti. A. Ясински, *op. cit.*, p. 174. Lietuvių istoriografijoje viduramžių dokumento juodraštis dažniausia vadinamas *minute*. Bendrais bruožais šią sąvoką aptarė dar Konstantinas Jablonskis. Žr. K. Jablonskis, „Lietuvos rusiškųjų aktų“, p. 282, 283. Termino funkcionalumą be vargo galime patikrinti pasinaudoję jau publikuotų LM knygų dalykų rodyklėmis. XVI a. viduryje minimi ir minučių rinkiniai *минутар*. Žr. Российский государственный архив древних актов, f. 389 [naudotasi Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomu mikrofilmu], kn. 233, l. 165v.

tokios minutės buvo surinktos į vieną rinkinį ir, bent jau iš dalies, redaguotos¹⁹. Redakcinis šaltinio pobūdis atsiskleidžia iš to, kad nemaža dalis įrašų turi paantraštes, be to, dauguma įrašų sugrupuoti pagal LDK administracinius regionus. Vėliau šis rinkinys buvo papildytas nesutrumpintų dokumentų tekstais (tais, kuriuos išskyrė I. Lappo), o didžiojo kunigaikščio Aleksandro laikais jis kartu su šio valdovo suteiktimis pateko į LM knygą (šiuolaikine šio žodžio prasme), t. y. į LM 3-iosios UŽK protografą.

A. Jasinskio nuomonė vėliau buvo pakoreguota tik kosmetiškai. Daugiausiai prie to prisidėjo N. Berežkovas, argumentuotai prieštaravęs LM 3-iosios UŽK protografo idėjai²⁰, kuri mums čia neaktuali. Visos kitos N. Berežkovo mintys vienaip ar kitaip rėmėsi I. Lappo LM 3-iosios UŽK redakcija ir A. Jasinskio tyrimo išvadomis. N. Berežkovas beveik visą dėmesį sutelkė į KSK įrašų chronologijos problemą. Pasak jo, KSK medžiagos pagrindą sudaro lapidariniai (trumpi) įrašai, datuoti 1440–1455 m. O beveik visi negausūs tekstualiniai (platesni) įrašai yra datuoti nuo 1455 m. iki 1483 m. Tokia KSK chronologija leido N. Berežkovui šį bei tą pasakyti ir apie visą LM knygų kompleksą. Įvertinus tai, kad KSK medžiaga nuo 1455 m. yra fragmentiška, o LM 4-oji UŽK apima dokumentus, datuotinus nuo XV a. devintojo dešimtmečio antrosios pusės, N. Berežkovas spėjo, kad LDK kanceliarijoje egzistavo iki mūsų laikų neišlikusi LM knyga, kurioje turėjo būti 1455–1485 m. medžiaga. Taigi N. Berežkovas pritarė A. Jasinskiui ir KSK medžiagoje išskyrė du chronologinius klodus, kurių vėlesnis iš esmės sutapo su I. Lappo išskirtų didesnės apimties įrašų grupe. N. Berežkovas siūlė ją papildyti tik vienu įrašu: 27-30 (29-I-42)²¹.

Tačiau kokių pagrindų I. Lappo ir N. Berežkovas vadinamuosius lapidarius įrašus skyrė nuo tekstualinių? Juk jeigu I. Lappo praleido vieną iš tokių įrašų, galbūt kai kurių iš jų nepastebėjo ir N. Berežkovas? Ir išties po kelių dešimtmečių A. Choroškevič pasiūlė dar kartą papildyti tekstualinių įrašų grupę²².

Įrašų kvalifikavimo metodo nei I. Lappo, nei N. Berežkovas, nei A. Choroškevič neaptarė. Nė vienas iš jų net nekėlė rašto ir jo akto skirties klausimo. Tokiu būdu tyrimų kontekste vartojami tekstualinių ir lapidarinių įrašų terminai buvo visiškai neskaidrūs. Turint noro, po tekstualinių įrašų „iškaba“ buvo galima pakišti bet kurį

¹⁹ A. Jasinskio manymu, KSK sudarytojas turėjo būti raštininkas Jokūbas (žr. A. Ясински, *op. cit.*, p. 204), tad KSK sudarymą reikėtų datuoti iki 1476 m.

²⁰ Beje, LM 3-iosios UŽK protografo klausimas vėl pasidarė aktualus neseniai pasirodžius Laimonto Karaliaus darbui „Vieno atvejo tyrimas, arba kaip buvo naudojamos Kazimiero Jogailaičio dovanojimų knygos Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje?“, *Praeities pėdsakais. Skiriama profesoriaus daktaro Zigmanto Kiaupos 65-mečiui*, Vilnius, 2007, p. 101–117.

²¹ Н. Г. Бережков, *op. cit.*, p. 71–78, 162–169.

²² Įrašai 37-II-19, 38-II-12, 38-II-29, 38-II-40, 56-II-1. А. Л. Хорошкевич, „Литовская Метрика, состав и пути формирования“, *Исследования по истории Литовской Метрики*, t. 1, Москва, 1989, p. 28.

didesnės apimties įrašą, nustatant jį, liaudiškai tariant, iš akies. Bet jeigu KSK įrašai yra iš LDK kanceliarijos išduotų raštų minutės, tai jie turi bent iš dalies atspindėti tų raštų formuliarą. O jeigu taip, tai privalu kelti klausimą: kokios rusėniškojo akto formuliario dalys yra būdingos išskirtiesiems tekstualiniams įrašams (kitaip tariant, didžiojo kunigaikščio Kazimiero laikų rusėniškiems raštams), kurios kartu būtų nebūdingos lapidariniams įrašams (t. y. tų raštų minutėms)?

Į iškeltą klausimą sunkoka atsakyti todėl, kad istoriografijoje nėra specialaus darbo, skirto Kazimiero Jogailaičio valdymo laikotarpio rusėniškųjų dokumentų formuliario tyrimui. Tačiau yra daug darbų, kuriais bent iš dalies galime remtis²³. Akivaizdu, kad net pačių trumpiausių KSK įrašų pagrindą sudaro dispozicija, prie kurios dažnai pridedamas liudytojų sąrašas arba įvardijami prie rašto parengimo prisidėję pareigūnai (eschatokolas). O platesnio formuliario įrašai dažniausiai turi išplėtotą pradedamąjį protokolą. Priede nr. 1 pateiktoje lentelėje matyti, koks įvairus I. Lappo, N. Berežkovo ir A. Choroškevič išskirtų tekstualinių įrašų formuliaras. Čia aiškėja, kad I. Lappo pagrindiniu instrumentu, leidusiu iš KSK medžiagos išskirti „autonomiškus“ raštus, buvo labiau išplėtotas pradedamasis protokolas ir itin nuorodos apie dokumento išdavimo vietą ir datą. N. Berežkovas, siūlydamas į tekstualinių įrašų grupę įtraukti įrašą 27-30 (29-I-42) parodė, kad nesuprato I. Lappo taikytų atrankos principų. Kaip matėme, I. Lappo, išskirdamas vėliau N. Berežkovo tekstualiniais vadintus įrašus, nesidomėjo, kiek tie įrašai gali būti kvalifikuojami kaip raštų aktai. Jeigu šį klausimą keltume įrašų formuliario tyrimo kontekste, tai turėtume vienareikšmiškai teigti, kad raštų aktais negalime vadinti nė vieno KSK įrašo, kuris neturi intituacijos. Tokiu būdu didžiąją dalį I. Lappo išskirtųjų įrašų turėtume kvalifikuoti kaip nepilnus aktus (juos galime vadinti įrašais, tik kiek pilnesniais nei vadinamieji lapidariniai). Tad ir A. Choroškevič „papildymai“ neturėtų jokios prasmės.

Intituacijos pagrindu iš KSK sudėties galime išskirti 12 aktų. Pabrėžkime, kad 6 iš jų buvo išskirti LM 3-iosios UžK perrašytojų²⁴. Ypač aiškiai iš KSK sudėties išsiskiria keturi paskutiniai įrašai, kuriuos be didesnių išlygų galime vadinti aktais. Lyginant su kitais tarp trumpų KSK įrašų įsimačiusiais aktais, pastarųjų skiriamasis bruožas yra tas, kad nė vienas iš jų neturi topografinės paantraštės. Tuo tarpu penki (39-I-5, 39-I-24, 59-I-1, 59-II-6, 62-II-33) iš kitų aštuonių aktų turi tokias paantraštes, ir tai rodo, kad jie buvo redaguoti, kaip ir daugybė vadinamųjų lapidarinių įrašų. Taigi kartu su tais įrašais sudarė vieną visumą. Vadinasi, specialiai juos išskirti iš KSK medžiagos nėra pagrindo. Tik paskutinieji keturi KSK įrašai-aktai išsiskiria iš bendro konteksto: jie turi visas raštams būtinas formuliario dalis, juose nematyti KSK būdingo topografinio redagavimo pėdsakų, užrašymo forma jie atitinka LM

²³ Žr. šio darbo nuorodą nr. 1.

²⁴ Dvi raštų grupės LM 3-iosios UžK rankraščio l. 57–58 ir 73v–74v. Visi šeši turi vėliau įterptas lenkiškas paantraštes.

4-osios UžK didžiojo kunigaikščio Kazimiero raštų aktus. Beje, dėl šių keturių aktų „pridėtinio“ pobūdžio sutarė visi tyrėjai. Ir tai nėra keista, nes šių aktų chronologija yra vėlyva (1480–1483 m.). Taigi tai, ką mes vadiname KSK, nėra vientisa knyga nei XV a., nei XVI a. pabaigos „knygos“ termino prasme.

Belieka pridurti, kad 1998 m. Lietuvos istorijos institute parengtoje naujoje LM 3-iosios UžK publikacijoje (parengė Lina Anužytė ir Algirdas Baliulis) KSK terminas nebevertotas. Įvertinant tai, kas apie šį terminą buvo pasakyta, – tai visiškai pamatuotas apsisprendimas²⁵. Vis dėlto istoriografinės tradicijos gyvybingos, tad KSK termino iš jos nebeišbrauksime.

2. Srovės, seklumos ir povandeninės uolos (KSK sudėtis)

Šaltinio sudėtinių dalių numeravimas ir jo panaudojimas informacinėse rodyklėse yra vienas svarbiausių darbų, kuri turi padaryti sudėtinių šaltinių publikacijų rengėjai. Ironiška, bet šį darbą, bent jau iš dalies, bandė atlikti tik pirmasis KSK leidėjas – M. Dovnar-Zapolskis. I. Lappo numeravo tik savo paties KSK tekste „aptiktus“ platesnius įrašus ir „už borto“ paliko didžiąją dalį KSK informacijos. Žinoma, iš tokio numeravimo nebuvo jokios naudos. Tad ne keista, kad šiuo požiūriu I. Lappo publikacija susilaukė griežtos A. Jasinskio kritikos. Manydamas, kad skaidyti KSK informaciją labai sudėtinga, A. Jasinskis siūlė medžiagą sutvarkyti numeruojant publikacijos eilutes²⁶. Deja, šį pasiūlymą negirdomis praleido 1998 m. LM 3-iosios UžK publikacijos rengėjai. Todėl norint išsiaiškinti, kokios galimybės skaidyti visą KSK medžiagą, mums dar kartą vertėtų atkreipti dėmesį į M. Dovnar-Zapolskio publikaciją.

M. Dovnar-Zapolskis manė, kad šaltinio sudarytojai stengėsi sugrupuoti įrašus vadovaudamiesi geografiniu principu. Todėl virš sugrupuotų įrašų redagavimo metu buvo įrašomos nedidelės (dažniausiai topografinės) paantraštės, nurodančios LDK regioną, kuriame buvo suteiktas objektas. Tai leido KSK medžiagą skaidyti dviem koreliuotais būdais: 1) išskiriant pavienius įrašus; 2) išskiriant vienam LDK regionui

²⁵ Tiesa, apie leidėjų nuomonę ir čia kalbėti labai sunku, nes jų pateiktas įvadas veikia formalus nei dalykinis. Beveik visi jų paaiškinimai – palyginimai su I. Lappo publikacija. Išnašose pateikiami transliteruoti lotyniškais raidėmis tikriniai vardai ir datos, tačiau niekur nepaaiškinta, kad visa tai nurašyta nuo knygos paraščių. Kiek stebina leidėjų santykis su KSK istoriografija: A. Jasinskio ir N. Berežkovo tekstai minimi, tačiau į prasmio pobūdžio jų pastabas apie kai kurių teksto dalių skaidymo galimybes ir akivaizdžias perrašymo klaidas, visiškai nesureaguota. Tik kiek detaliau patyrinėjus publikaciją aiškėja, kad KSK čia suvokiama kaip integrali LM 3-iosios UžK dalis: nuo 57 rankraščio lape (59-I-1) esančio akto leidėjai pritaikė šaltinyje esančią įterptų lenkiškų paantraščių numeraciją. Pastaroji tęsiasi per visą LM 3-iąją UžK, t. y. į tą pačią numeraciją įtraukti ir dk Aleksandro suteikčių aktai (aktai nr. 7–38). Leidėjų čia nesutrikdė tai, kad aktas nr. 3 (60-I-6) neatskirtas nuo po juo esančių įrašų (60-I-26), kurie neskaidomi ir tęsiasi iki pat 69-I-12.

²⁶ A. Ясински, *op. cit.*, p. 160.

priskirtinas įrašų grupės. Pastarosios įrašų grupės daug ką sako apie KSK kilmę. Tai, kad įrašai vienoje KSK regioninėje įrašų grupėje yra išdėstyti chronologiškai nenuosekliai, rodo, jog KSK – ne kanceliarijos žurnalas–dienynas, o redaguotas dokumentų rinkinys.

Vis dėlto M. Dovnar-Zapolskio pasiūlytą KSK medžiagos skaidymo metodiką galime kritikuoti keliais požiūriais. Pirma, A. Jasinskis, nagrinėdamas M. Dovnar-Zapolskio publikaciją, nurodė, kad leidėjas iškėlė į naują eilutę arba išryškino kitu šriftu daug paantraščių net tais atvejais, kai šaltinyje jos nebuvo išskirtos. Kai kuriais atvejais M. Dovnar-Zapolskis sukurdavo paantraštes, „išplėsdamas“ jas iš įrašų teksto. Redakcinių paantraščių išskyrimo iš teksto problema išties nėra paprasta, nes XV–XVI a. rusėniškųjų aktų raštijoje buvo beveik apsieinama be skyrybos ženklų. Todėl eilutėje įrašytos teksto dalys, iš pirmo žvilgsnio atrodančios kaip paantraštės, gali jomis ir nebūti. Pvz., taip atsitiko dėl įrašo 68-II-42: *Гамъзе Татирю Токъмачиково село подъ Анъдрушковичомъ, Саковича, конюхомъ, у Марковскоу волости*. Nuorodą apie Markovo valsčių M. Dovnar-Zapolskis suprato ne kaip šio įrašo sudedamąją dalį, o kaip žemiau esančių įrašų paantraštę (t. y. tašką padėjo ten, kur dabar padėtas kablelis). Tokio sprendimo klaidingumą rodo tai, kad po šia paantrašte nebuvo nė vieno įrašo, susijusio su Markovo valsčiumi²⁷.

Antra, M. Dovnar-Zapolskis savavališkai eliminavo iš KSK teksto kai kuriuos aktus (tekstualinius įrašus), nekreipdamas dėmesio į tai, kad jų formuluotės rodė genetinį ryšį su redaguota KSK medžiaga. Antai leidėjo „išmesti“ du aktai (59-I-1; 59-II-6) prasideda Kazimiero Jogailaičio privilegijoms ir raštams nebūdingomis topografinėmis paantraštėmis: *У Луцку у Великом* (59-I-1); *У Луцку* (59-II-6).

Trečia, leidėjas nepaaiškino naudotos įrašų atskyrimo metodikos. Pavyzdžiui, neaišku, kokių pagrindu publikacijos puslapyje 2 įrašas 7 atskirtas nuo įrašo 8. Arba kodėl tame pačiame puslapyje esantis įrašas 12 apima visą grupę suteikčių²⁸. Ir pan.

Ketvirta, taikydamas numeraciją, leidėjas ją susiejo ne su LM 3-iosios UžK rankraščio lapais, o su savo publikacijos puslapiais: įrašus numeravo ne iš eilės, o kiekviename leidinio puslapyje numeraciją pradėdavo iš naujo. Tokiu būdu įrašai buvo painiai sunumeruoti.

Taigi visų trijų KSK publikacijų leidėjai taikė vis naują šaltinio informacijos skaidymo metodą, tačiau nė vienas iš jų nesutvarkė visos KSK medžiagos.

3. Žemėlapis (KSK informacinių vienetų klasifikacija)

Aptarta istoriografija rodo, kad tyrinėjant KSK, jau senokai, nors ir nepastebimai, artėta prie šaltinyje pateiktos informacijos grupavimo, klasifikavimo bei sutartinio

²⁷ А. Ясинскі, *op cit.*, p. 190.

²⁸ *DMAMJu*, p. 2.

žymėjimo problemos sprendimo. Dar pirmosios KSK publikacijos komentaruose išryškėjo šaltinio sudedamųjų elementų (informacijos vienetų) terminija: *įrašas, įrašų grupė, paantraštė, prierašas*. Tiesa, šie terminai nebuvo griežčiau apibrėžti. Tad reikia dar kartą aptarti jų vartojimo galimybes.

Paantraštė – tai redakcinio pobūdžio nuoroda, apibūdinanti po ja išdėstytą informaciją²⁹. Paantraštė yra raštinės „produktas“, skirtas padėti lengviau surasti rinkinyje esančią informaciją. Iš esmės paantraštė – dokumento aktavimo priemonė.

KSK medžiagoje atskirti paantraštę nuo įrašo ne visada paprasta. Leidėjai paantraščių kategorijai paprastai priskirdavo tik atskiroje eilutėje įrašytą redakcinę pastabą, kuri dažniausiai nurodo suteikties topografiją, pvz., *У Жомоити, У Смоленску, Пенянского волости* ir t. t. Bet KSK įrašai labai dažnai prasideda topografinio pobūdžio nuorodomis (*quasi* paantraštėmis), neperrašytomis atskira eilute. Beje, rankraštyje tokios paantraštės neretai būna pabrauktos. Leidėjai tokias *quasi* paantraštes nuo įrašo paprastai atskirdavo tašku, kartais kableliu (55-II-22, 61-I-42) arba visai neatskirdavo (55-I-43, 55-II-3, 55-II-43, 56-II-38 ir t. t.) ir ne visada atsižvelgdavo į rankraštyje sudėliotus kablelius. Kaip rodo didžiojo kunigaikščio Kazimiero raštų tekstai, jokių geografinio pobūdžio nuorodų, pradedančių rašto dispoziciją, juose irgi nebuvo. Todėl galime teigti, kad ne tik aiškiai išskirtos KSK paantraštės, bet ir *quasi* paantraštės yra redakcinės kilmės. Kai kur galime matyti „dvigubas“ paantraštes, pvz.: *У Кременци и в Луцку, и въ Володимери. У Кременци [...]* (žr. 63-II-40). Regis, pirmoji tokiu būdu turėjo nurodyti stambesnę teritorinį-administracinį vienetą ir taikytina didesnei įrašų grupei, o antroji sietina tiesiogiai su įrašu, esančiu po ja. Dėl patogumo toliau *quasi* paantraštes vadinsime mažosiomis, o surašytas atskira eilute – didžiosiomis paantraštėmis.

Visai įmanoma, kad raštų minutėse vartotos mažosios paantraštės atitiko suteikties rašto inskripciją, t. y. vietos pareigūno nominaciją. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad „dvigubų“ paantraščių egzistavimas leidžia spėti buvus dvi redakcijas: pirmoji – duodant suteiktį, atsirasdavo kanceliarijoje rašomame suteikties akto juodraštyje (minutėje); antroji – grupuojant minučių medžiagą, t. y. KSK medžiagos formavimo metu. Bet, kaip atskleidžia konkrečių atvejų tyrimas, vadinamosios didžiosios paantraštės dažniausiai nurodo nedidelį skaičių vienam LDK regionui skirtų įrašų, o kur kas didesnės to paties regiono įrašų grupės didžiųjų paantraščių neturi³⁰. Todėl

²⁹ Mes neapartinėsime vėlyvų paantraščių, surašytų lotynišku raidynu.

³⁰ Aiškiai išsiskiriančios didžiosios paantraštės yra vos kelios: 23-II-12 (rankraštyje ji įrašyta atskiroje eilutėje), 62-I-25, 63-II-40. Prie tokių paantraščių grupės reikėtų priskirti paantraštes, kurios knygoje-kopijoje įrašytos į atskirą eilutę 39-II-29, 40-I-12. Paantraštė 67-I-8, nors ir yra leidėjų išskirta, iš tikro įrašyta ne iš naujos eilutės; vadinasi – mažoji. Rankraštyje yra kelios didžiosios paantraštės, kurios 1998 m. *LM 3-iosios užrašymų knygos* leidime „tapo“ mažosiomis: 44-II-43 („Самъ великии кня(з)ъ“); 48-I-12; 52-II-3; 66-I-26. Šalia topografinio pobūdžio paantraščių kaip didžiausias reikėtų išskirti kelias išplėstines paantraštes (42-I-10, 44-II-10, 51-I-27), kurios nurodo suteikčių surašymo ap-

didžiųjų paantraščių reikšmė nėra visada aiški. Kartu negalime skaidyti KSK informacijos pagal paantraštes, nes jas turi ne visi įrašai.

Įrašo terminas čia ir toliau bus taikomas tai KSK teksto daliai, kurioje fiksuojama informacija apie suteiktį vienam apdovanotam asmeniui³¹. KSK įrašas – tai iš esmės LDK kanceliarijoje sudaryto rašto dispozicija. Ankstesnių tyrėjų aiškinimai, kad tai dispozicijos ar net viso rašto santrauka, turėtų būti traktuojami kaip aprioriniai, nes iki šiol iš esmės netirti KSK įrašo ir jį atitinkančio rašto formuliario skirtumai³². Tokiu teiginiu galime suabejoti vien įvertinę XV a. vidurio LDK kanceliarijos raštų formuliario menką išplėtojamą³³. Kadangi raštu buvo galima suteikti ne vieną, o kelis objektus, tad KSK įrašė minimi keli suteikties objektai neduoda pagrindo smulkinti įrašų. Tokiu būdu įrašo pabaiga sietina arba su kito suteikties gavėjo įvardijimu, arba su prierišo pradžia.

Prierišas – tai suteikties dokumento formuliario baigiamosios dalies – eschatokolo atitikmuo (datavimas ir subskripcija). KSK dažniausiai pasitaiko viena ar kelios ir tik labai retai – visos eschatokolo dalys: 1) nurodomas suteiktį įsakęs surašyti asmuo (valdovas ar pareigūnas); 2) nurodomi suteikties liudytojai; 3) nurodomas raštininkas, atsakingas už suteikties rašto parengimą; 4) nurodoma suteikties davimo vieta; 5) nurodoma suteikties data (indiktas, metai, mėnuo, diena) arba aplinkybės. Visos šios nuorodos yra suteikties dokumento formuliario dalys, todėl prierišas turi būti analizuojamas kartu su virš jo esančiu įrašu.

KSK prierišai ne visada atliko tradicinę dokumento eschatokolo funkciją. Prierišas dažnai priskirtinas ne vienam įrašui, o ištisoms įrašų grupėms. Todėl KSK prierišas iš dalies susijęs su LDK kanceliarijoje išduotų raštų redagavimo metodika. Negalime atmesti galimybės, kad kanceliarijoje ta pačia proga buvo rengiami suteikčių raštai

linkybes. Paantraštės prie įrašo 46-I-43 atveju turime ir topografinę, ir išplėstinę paantraštę. Didžiausia problema – išskirti įrašus, priskirtinus prie didžiųjų paantraščių, t. y. nustatyti paantraščių „galiojimo“ ribas. Išplėstinių paantraščių atvejais tai lengviau, nes dalis jose sudėtos informacijos atsispindi ir įrašų prierišuose: taip paantraštė prie įrašo 42-I-10 apima informaciją iki 42-II-22; prie įrašo 44-II-10 – iki 44-II-42; prie įrašo 46-I-43 – iki 47-I-11; prie įrašo 51-I-27 – iki 52-I-18. Ne kažin kiek įrašų apima ir kitos paantraštės: 23-II-12 iki 24-I-2; 39-II-29 iki 40-I-6; 40-I-12 iki 40-I-16; 62-I-25 iki 62-II-17; 63-II-40 iki 64-I-21; 67-I-9 iki 67-I-21. Tad matome, kad kai kuriais atvejais didžiosios paantraštės „galioja“ tik vienam įrašui.

³¹ Taip pat įrašais laikytini didžiojo kunigaikščio teismo sprendimai ir privilegija Polockui (29-II-35).

³² Šio straipsnio priede nr. 4 pateikiame rašto aktą, atitinkantį vieną iš KSK įrašų 62-II-3. Iš jo matyti, kad KSK įrašų dispozicija beveik visiškai atitinka rašto dispoziciją. Iš įrašo eliminuota tik intituacija, inskripcija bei rašto data ir vieta. Tačiau šis pavyzdys neįrodo, kad KSK įrašas visiškai atitinka išduotų raštų dispoziciją. Antai KSK yra ir vienas kitą papildančių įrašų porų, kurių vienas gali būti kito santrauka. A. Jasinskis aptiko 7 tokių įrašų poras: 22-I-39 ir 51-I-23; 27-I-4 – 27-I-21; 29-I-15 – 29-I-33; 36-I-6 – 36-II-26; 44-II-10 – 47-I-1; 62-I-25 – 63-I-37; 41-II-8 – 48-I-3 (paskutiniu atveju skirtingos dokumento davimo vietos, bet ta pati data). A. Ясінскі, *op. cit.*, p. 164.

³³ Bene detaliausiai XV a. pirmosios pusės rusėniškųjų raštų formuliarą bei jo variacijas yra aptaręs M. Kosman, *op. cit.*, p. 155–159, 162–164.

keliems bajorams. Todėl sudarant raštų minutes, nebuvo reikalo identišką eschatokolines raštų dalis įrašinėti po kiekvienu įrašu – užtekdavo tokio priedašo po visą įrašų grupę³⁴. Taigi priedašas KSK yra dvejetainis kilmės: jis gali būti siejamas arba tik su virš juo esančiu įrašu, arba su visą virš jo esančių įrašų grupę, iki pat aukščiau esančio priedašo pabaigos.

Įrašų grupės terminą M. Dovnar-Zapolskis taikė vieno LDK regiono suteikčių grupei. Todėl jam KSK paantraštė žymėjo ne tik po ja esančios įrašų grupės pradžią, bet ir prieš tai esančios pabaigą. Mūsų manymu, įrašų grupę vadintini keli kompaktiškai surašyti įrašai, kuriuos tarpusavyje galime susieti vienokiu ar kitokiu ryšiu. Tai reiškia, kad įrašų grupių išskyrimas yra KSK medžiagą tiriančio asmens valios aktas. Tad toks KSK informacijos vienetas yra sąlygiškas, nes mes negalime viena-reikšmiškai teigti, kad mūsų pastebėtas įrašų ryšys buvo KSK medžiagą redagavusių asmenų darbo tikslas ir rezultatas. Todėl įrašų grupių išskyrimas taip pat neleidžia sukurti metodo, kurio padedami galėtume skaidyti visą KSK medžiagą.

Vienintelis būdas skaidyti KSK medžiagą nesuardant jos vientisumo, – tai išskirti įrašus nuo vieno priedašo pabaigos iki kito priedašo pabaigos. Iš esmės toks KSK informacijos junginys turėtų būti traktuojamas kaip nuspėjama išduoto rašto minutė. Kartu šis KSK informacijos skaidymo metodas leidžia susieti paskirų įrašų ir paantraštėmis išskiriamų įrašų grupes. Antai įrašų grupė (51-I-27) prasidedanti paantrašte: *Што у Городку, у Троцох были, тымъ тогда подовано. Вси панове*. Po to yra įvairių LDK regionų 36 įrašai-suteiktys, kurios baigiamos priedašu (52-I-17): *Приказ усихъ панов. Логвин*. Taigi dalis eschatokolinės informacijos yra perkelta į paantraštę, kartu paantraštė ir priedašas „įrėmina“ vienu valios aktu duotą suteikčių grupę. Žinoma, mes galime tik spėlioti, ar pagal tokią minutę iš LDK kanceliarijos buvo išduotas vienas raštas visiems 36 apdovanotiesiems³⁵, ar tokių raštų buvo daugiau: kiekvienam personalinis, atskiras dviem, trimis ar pan. Potencialiai kiekviena iš čia minimų suteikčių galėjo būti įforminama raštais, kurių inskripcijos ir eschatokolai buvo identiški.

KSK medžiagoje tarp dviejų priedašų dažniausiai būna įterpti keli įrašai. O tai reiškia, kad paantraštę nedvejodami galime sieti tik su po ja iš karto esančiu įrašu, o priedašą – tik su prieš jį esančiu įrašu. Kitų įrašų santykis su paantrašte ir priedašu gali būti tik nuspėjamas. Šitokiu būdu skaidydami medžiagą, mes turime dvi išeitis: arba atskirti visus įrašus vienas nuo kito, arba įrašus skaidyti po vieną ir grupėmis, atsižvelgdami į priedašus. Antruju atveju mes neneigtume galimybės,

³⁴ Tai, kad KSK pasitaiko vienas po kito įrašyti identiški priedašai, dar nieko neįrodo.

³⁵ Kad suteiktys nemažoms bajorų grupėms buvo praktikuojamos, matyti iš Ldk Vytauto laikų šaltinių, žr. K. Jablonskis, „Nauji Vytauto laikotarpio aktai“, *Praeitis*, t. 2, 1933, p. 382–392, 427, 428. Taip pat, *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430*, ed. J. Ochmański, Warszawa-Poznań, 1986. Tačiau antai SA 1 apima 8 suteikčių įrašus, kurių trečiasis (19-I-9) baigiasi fraze *дану грамоты*, o tai reiškia, kad čia kalbama apie individualų suteikties raštą.

kad paantraštės ir priedašo informacija taikytina visiems tarp jų esantiems įrašams. Tai, kad tokia informacijos darinyje (įrašų grupėje) gali atsirasti įrašų, mininčių suteikties objektus skirtinguose LDK regionuose, dar nereiškia prieštaravimo, nes negalime atmesti tikimybės, kad tokios suteiktys galėjo būti įformintos vienu valdovo valios aktu.

Taigi matome, kad pavieniai įrašai ar jų grupės, įrašytos tarp priedašų, sudaro spėjamą informacijos bloką, kurį siūlome vadinti *spėjamoju aktu*. Šiuo terminu įvardijama KSK informacijos dalis, kuri potencialiai galėjo būti vieno valdovo valios akto rezultatas, nors tai nebūtinai reiškia, kad keli į spėjamąjį aktą įtraukti įrašai buvo surašyti viename suteikties dokumente. Ko gero – priešingai, kiekvieno spėjamojo akto minutės pagrindu galėjo būti išduoti keli raštai, kurių dispozicija atitiko vieną spėjamojo akto įrašą. Taigi spėjamasis aktas (toliau – SA) – tai suteikties rašto (ar raštų) minutė, parengta laikantis įprastinio suteikčių raštų formuliario: intituliacija nereikalinga, nes suteikties davėjas visada yra tas pats, t. y. valdovas, inskripcijos funkciją atlieka paantraštė, dispozicija – įrašas, eschatokolas – priedašas. Pritaikę šį informacijos skaidymo principą, mes galime kiekvienam išskirtam SA duoti atskirą numerį. Tais atvejais, kai SA sudaro keli įrašai, jiems reikia suteikti atskirus numerius jais skirstant tą patį SA. Siūlomas KSK medžiagos suskaidymas pavaizduotas priede nr. 2. Čia taikoma anksčiau aptarta nuorodų į KSK publikacijas sistema³⁶.

Mūsų skaičiavimais, KSK sudaro *812 spėjamųjų aktų*³⁷ ir *1376 įrašai*, iš kurių ne visi yra suteiktys. Dažniausiai SA sudaro vienas įrašas: taip yra 663 atvejais iš 812³⁸. 149 spėjamieji aktai yra *sudėtiniai*. Kiekvienas iš jų turi nuo 2 (tokių SA – 81) iki 56 (SA 465) įrašų. Apskritai sudėtiniai SA sudaro daugiau nei pusę visų KSK įrašų (713).

³⁶ Žr. šio darbo nuorodą nr. 17. Iki šiol išlikusios LM 3-iosios UŽK sudarytojai pasistengė, kad įrašai beveik visada būtų įrašomi iš naujos eilutės. Tačiau kai kuriose šaltinio vietose įrašai nėra aiškiai atskirti vienas nuo kito. Šias vietas reikia plačiau aptarti, nes mūsų priede nr. 2 pateikiamos nuorodos tik į SA pradžią, atskirai nenurodant sudėtinų SA įrašų „koordinacinių“. 1998 m. LM 3-iosios UŽK publikacijoje sudėtinų SA 2, 8, 13, 200, 244, 277, 425, 475, 661, 683 įrašai nėra nuosekliai išskirti. Minėtais atvejais leidėjai ne visur preciziškai laikėsi savo pačių moto: pateikti šaltinį taip, kaip jis surašytas rankraštyje. Jų publikacijos kai kuriose vietose įrašai sugrūsti neatsižvelgiant į tai, kad rankraštyje (kaip ir I. Lappo publikacijoje) kiekvienas jų buvo įrašytas iš naujos eilutės (SA 12, 13, 244). SA 8, 13, 244 ir 683 kiekvienas naujas įrašas prasideda po leidėjų padėto taško. SA 2 atveju antrasis įrašas atskirtinas nuo pirmojo (19-II-7); SA 200 trečiasis įrašas – nuo antrojo (29-II-21); SA 277 trečiasis įrašas – nuo antrojo (34-II-44) ir penktasis įrašas – nuo ketvirtrojo (35-I-2); SA 425 antrasis įrašas – nuo pirmojo (46-I-7); SA 475 dvidešimt trečiasis įrašas – nuo dvidešimt antrojo (51-II-45); SA 661 devintasis įrašas – nuo aštuntojo (62-II-41).

³⁷ Dėl darnaus KSK medžiagos skaidymo tenka kiek nusižengti logikai: kelis neabejotinus aktus vadinti spėjamaisiais (SA 617–619, 809–812).

³⁸ Tik trys SA (432, 474 ir 808) neturi priedašų. Tokiais atvejais juos įrėmina prieš tai esančio SA priedašas ir žemiau esančio paantraštė. SA 579 priedašas nukeltas į paantraštę.

Didžiausias problema kelia sudėtiniai SA, kurių įrašuose minimi suteikties objektai, priskirtini smarkiai vienas nuo kito nutolusiems LDK regionams, o ir įrašų dispozicijos savo forma smarkiai skiriasi. Tokiais atvejais galima įtarti, kad įrašų jungimas į vieną SA yra dirbtinis. Todėl čia ir toliau tokius sudėtinius SA vadinsime *sudurtiniais*. Tiesa, tokių SA nėra daug. Vienas aiškiausių pavyzdžių – SA 374, kur pirmasis įrašas turi mažąją paantraštę *У Моушакголскои волости*, o trečiasis – *У Стародубе*. Sudurtinis SA 412 ir 419 pobūdis atsiskleidžia kiek kitaip. Abiejuose SA yra po du įrašus, kurie priskirtini tam pačiam regionui – Smolensku. Tačiau abiejų SA antrieji įrašai yra daug platesni: SA 412.2 turi inskripciją, SA 419.2 turi savotišką mažąją paantraštę: *Кн(я)зю Илву Козловскому такъ листь дан*. Svarbiausia, kad abiejų SA antrieji įrašai turi prierašus, kurie vargu ar taikytini tų pačių SA pirmiesiems įrašams. Tikslesnį tokių įrašų santykį galime nustatyti tik nuodugniau tyrinėdami visą SA informaciją³⁹.

Kaip matome, pasiūlytas KSK medžiagos skaidymo metodas nėra be priekaištų. Jo taikymas neišsprendžia daugybės su šaltiniu susijusių klausimų, tačiau leidžia lengviau orientuotis medžiagoje, o šaltinio tyrimą plėtoti keliais lygiais: 1) įrašų; 2) kelis įrašus apimančių SA; 3) kelių SA apimančių SA grupių. Įrašų tyrimas iš esmės tampa apdovanotos bajorijos ir jos žemėvaldos tyrimu: identifikuoti asmenį čia reiškia apytikriai datuoti įrašą, o lokalizuoti suteikties objektą – nustatyti įrašo santykį su kitais KSK įrašais. SA grupių tyrimas leidžia tirti KSK sandarą. SA tyrimas – tai KSK įrašų ir pagal jas sudarytų raštų tekstų santykio aiškinimasis.

4. Gelmės (KSK spėjamųjų aktų chronologija)

Datavimo požiūriu KSK medžiagoje galime išskirti tris SA grupes: 1) SA, datuoti metais nuo pasaulio sukūrimo arba indikcijomis nurodant rašto išdavimo vietą; 2) SA, kurių prierašuose nurodoma indikcija ir liudytojai arba tik vienas iš šių dėmenų; 3) SA, kurių prierašuose nėra nei indikcijos, nei liudytojų paminėjimo arba prierašo apskritai nėra. Norint datuoti pastarosios grupės SA, reikia specialaus įrašo dispozicijos tyrimo, kurio čia negalime plėtoti. Galiausiai tokie atvejai yra tik pavieniai.

Išskirti minėtą pirmąją SA grupę paskatino M. Dovnar-Zapolskio ir N. Berežkovo darbai. Pirmasis tyrėjas ėmėsi indiktais datuotų KSK įrašų, kurių prierašuose buvo nurodyta, kur buvo išduotas dokumentas. Nustatęs 151 tokių įrašų, M. Dovnar-Zapolskis juos datavo remdamasis didžiojo kunigaikščio Kazimiero itinerariumu⁴⁰.

³⁹ Geras pavyzdys gali būti SA 36. Jį sudaro 3 įrašai. Antrasis įrašas – suteiktis Vilniaus vaivada Mykolui Kešgailaičiui. O prie trečiojo įrašo prišlietame prieraše minimas Goštautas (Jonas). Akivaizdu, kad mūsų išskirtas SA yra dirbtinis, nes Mykolas Kešgailaitis Vilniaus vaivada tapo tik po J. Goštauto mirties.

⁴⁰ M. Dovnar-Zapolskis pats sudarė Kazimiero Jogailaičio itinerariumą, kuris jau yra pasenęs. Toliau remsimės И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий Казимира Ягеллона“, *Исследования по истории Литовской Метрики*, t. 2, Москва, 1988 [toliau – И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“], p. 264–335.

N. Berežkovas tik kiek pataisė kai kurių M. Dovnar-Zapolskio išskirtų įrašų datavimą ir apibendrino jo rezultatus. Be to, kas jau minėta apie jo išskirtų tekstualinių ir lapidarinių įrašų chronologiją, istorikas pastebėjo, kad datuoti įrašai įsiterpę tarp nedatuotų. Todėl N. Berežkovas spėjo, kad nedatuotų įrašų chronologija negali labai skirtis nuo datuotų įrašų chronologijos, nors, pasak jo, „tendencija pridurti prie įrašų datas ilgainiui ne silpnėjo, o stiprėjo [...]“⁴¹ Iš čia – tikimybė, kad indikcijomis nedatuoti įrašai yra chronologiškai ankstyvesni.

Taigi mūsų užduotis – įvertinus šiuolaikinės historiografijos laimėjimus, datuoti išskirtos antrosios grupės SA. Pastarasis darbas iš esmės apima liudytojų sąrašė minimų pareigūnų veiklos laiko įvertinimą⁴².

Pirmiausia vertėtų datuoti SA, kurių prierašuose minimi asmenys tiesiogiai prisidėję prie KSK formavimo, t. y. raštininkai. KSK prierašuose paminėta 14 raštininkų⁴³. Beveik visi jie pirmą kartą paminėti pirmojoje KSK pusėje (išskyrus raštininką Janušką, pirmą kartą paminėtą SA 550). KSK minėti raštininkai dirbo per visą didžiojo kunigaikščio Kazimiero valdymo laikotarpį. Tačiau ne visi Kazimiero laikais dirbę raštininkai minimi KSK. Šiuo požiūriu šaltinių formavusių raštininkų darbe galime įžvelgti 1475 m. ribą. Nuo tada pradėjęs dirbti raštininkas Martynas neminimas KSK, kaip ir visi kiti raštininkai, pradėję LDK kanceliarijoje dirbti vėliau⁴⁴.

Deja, toli gražu ne visus SA galime susieti su konkrečiais raštininkais. Iš mūsų išskirtų 812 SA raštininkai minimi tik 408 SA prierašuose. Minėtų keturiolikos raštininkų „įnašas“ čia pasiskirstęs labai netolygiai. Keturiems iš jų priskirtina beveik visa medžiaga. Iš minėtų 408 SA Semionas Sapiega įrašė 119, Kušleika – 110,

⁴¹ H. Г. Бережков, *op. cit.*, p. 76. Šį N. Berežkovo teiginį galime kiek plačiau iliustruoti. Iš 90 SA priskiriamų Logvinui, indikcijomis datuoti tik 2 (SA 214, 228). S. Sapiegos iš 119 SA – 10 (SA 122, 320, 353, 354, 359, 391, 440, 441, 766, 769), visi sudaryti antrojoje Sapiegos raštininkavimo pusėje (indikcijos 9–12, t. y. 1446–1449). Kušleikos iš 110 SA indikcijomis datuoti tik 6 (SA 356, 394, 406, 553, 660, 662), beveik visi pažymėti 6-a indikcija – 1443 m. Iš 11 SA, priskirtinų Puzyriui, indikcija pažymėtas tik vienas (SA 131). Tuo tarpu beveik visi raštininkui Jokūbui priskirtini SA yra datuoti.

⁴² Svarbiausi darbai: *Urządniczy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku*. Spisy, opracowali H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik, 1994 [toliau – *Urządniczy centralni*]. *Urządniczy Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Spisy, t. 1, *Województwo Wileńskie XIV–XVIII wiek*, opracowali Henryk Lulewicz i Andrzej Rachuba, Przemysław P. Romaniuk, Warszawa, 2004 [toliau – *Województwo Wileńskie*]. L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca w XV wieku*, Kraków, 1998. R. Petrauskas, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*, Vilnius, 2003.

⁴³ KSK jie pasirodo tokia seka: 1. Kušleika [Ivanas] (dirbęs 1440–1460); 2. Logvinas (1440–1450); 3. Sapiega [Semionas] (1440–1450); 4. Puzyrius (1440–1445); 5. Jokūbas (1449–1476); 6. Vaska [Pavlovičius Liubičius] (1449–1490); 7. Mikalojus [iš Blaškovicų arba iš Blažejovicų] (1437–1449); 8. Bagdonas Sapiega (1471–1488); 9. Kaptis (1447–1453); 10. Paniuta (apie 1465 m.); 11. Mikita (1449–1469, mirė prieš 1493 m.); 12. Koška (apie 1470 m.); 13. Petraška [Chominičius (arba Fominičius) Liubičius] (1469–1495); 14. Januška (Janušecas) (1455–1488, mirė prieš 1496 m.). Informacija apie šiuos asmenis iš *Urządniczy centralni*, p. 120, 121.

⁴⁴ KSK prierašuose nėra užuominų ir apie Kazimiero Jogailaičio valdymo pradžioje ganėtinai trumpai dirbusius raštininkus – Olešką ir Andrejų Sokolovskį ir kt. Žr. *Urządniczy centralni*, p. 120, 121.

Logvinas – 90, Jokūbas – 46. Dešimčiai kitų raštininkų priskirtini tik 43 SA. Iš jų daugiausia surašyta Puzyrius – 11, Kapčio – 10 ir Vaskos – 8. Kitiems septyniems raštininkams priskirtini 14 SA⁴⁵, o tai leidžia teigti, kad jų „įnašas“ į KSK – fragmentiškas. Atsižvelgdami į tai, sąlygiškai galime išskirti kelias raštininkų, prisidėjusių prie KSK medžiagos, kartas. „Pradininkų“ kartai priskirtini 5 raštininkai, dirbę 1440–1447 m. (t. y. Kazimierui būnant tik LDK valdovu), – tai Kušleika, Logvinas, Semionas Sapiega, Puzyrius, Mikalojus iš Blaškovicų. „Tęsėjų“ kartos chronologiniai rėmai yra vieno iš „pradininkų“ – Kušleikos – darbo LDK kanceliarijoje antroji pusė (1447–1460). Tuo metu prie „pradininkų“ prisidėjo Jokūbas, Kaptis, Vaska ir vos ne vos Mikita bei Januška. Kitus fragmentiškai pasižymėjusius raštininkus galime sąlygiškai vadinti „papildytojų“ karta (žr. priedą nr. 3). „Papildytojų“ kartai priskirtini 4 raštininkai, kurių darbo laikas kerta mūsų išryškintą 1475 m. ribą, – tai Vaska, Bagdonas Sapiega, Petraška ir Januška. Jiems priskirtini 15 SA, iš kurių 13 neabejotinai datuojami iki 1475 m. Dviejų likusių SA (369, 370) tiksliau datuoti nepavyko.

KSK medžiagoje yra tik keturi SA, kurių datos neabejotinai kerta 1475 m. ribą⁴⁶. Tai paskutiniai KSK aktai (SA 809–812), kurie, visų tyrėjų nuomone, prie KSK medžiagos buvo pridurti vėliau. Įdomu tai, kad bent jau du iš jų buvo parengti Aleksandro Sudimantaičio vadovaujamoje kanceliarijoje (1478–1490). Šiuo požiūriu mūsų išryškinta 1475 m. riba turi ir kitą prasmę: 1476 m. mirė LDK kancleris Mykolas Kešgaila ir jo vadovaujamoje kanceliarijoje dirbęs raštininkas Jokūbas. Taigi KSK formavimosi pabaiga susijusi su natūraliai prasidėjusiu nauju šios įstaigos veiklos etapu, kurio medžiaga, matyt, sukoncentruota jau LM 4-ojoje UžK. Šis pastebėjimas duoda vieną svarbiausių KSK įrašų datavimo instrumentų: *preliminariai visus indiktais datuotus įrašus turėtume sieti su laikotarpiu iki 1476 m. pabaigos*. Kita vertus, turime pagrindą KSK vadinti Mykolo Kešgailaičio kanceliarijos „knyga“.

Taigi raštininkų darbo įvertinimas leidžia mums nustatyti KSK įrašų chronologijos rėmus, bet neleidžia visų SA tiksliau datuoti. Nemažą dalį SA galime apytikriai datuoti išsiaiškinę apie prierašuose minimus kitus pareigūnus. Tokio tyrimo galimybės geriausiai atskleidžia Jono Manvydaičio⁴⁷ atvejis. Jis KSK prierašuose minimas daugiau nei 40 kartų. Svarbu, kad vien iš jo vardo užrašymo būdų galime spręsti

⁴⁵ Mikita – 4; Januška – 3, Mikalojus – 2; Bagdonas Sapiega – 2; Paniuta, Petraška ir Koška – po vieną.

⁴⁶ M. Dovnar-Zapolskis išskyrė 3 įrašus, kuriuos datavo vėlesniais negu 1475 m. Regis, visais atvejais galime sakyti, kad datuota buvo klaidingai. SA 21 ir 22 negali būti datuojami atitinkamai 1481 ir 1484 m., nes minėtų SA prierašuose minimi kancleris Mykolas Kešgailaitis ir raštininkas Jokūbas (abu mirė apie 1476 m). SA 454 negali būti datuotas 1481 m., nes čia minimas Jonas Kešgailaitis įvardytas Žemaitijos seniūnu, nors nuo 1477 m. jis jau buvo Trakų, o nuo 1478 m. – Vilniaus kaštelionu.

⁴⁷ Nuo 1437 m. Jonas Manvydaitis buvo Švitrigailai pavaldus Podolės ir Kremeneco seniūnas; 1443–1458 m. ėjo Trakų vaivados pareigas, trumpą laiką iki mirties – 1458 m. – buvo ir Vilniaus vaivada. Kaip Ponų Tarybos narys minimas 1443–1452 m. Žr. L. Korczak, *op. cit.*, p. 89.

apie SA chronologiją. KSK prierašuose, kuriuose J. Manvydaitis tituluojamas Trakų vaivada (nuo 1443 m.), jo vardas pakeistas į Manvydą. SA 29, 76, 108, 304, 487, 502, 514, 630, 720 jis vadinamas Ivaška Manvydaičiu ir visą laiką nenurodomos jo pareigybės. SA 29 ir 487 šiaip mums daugiau nesvarbūs, nes čia Ivaška Manvydaitis minimas SA dispozicijose (įrašuose). SA 76, 108, 304, 630 Ivaška Manvydaitis prierašuose įrašytas ne pirmuoju. SA 76 ir 630 minimas kartu su Chodka Jurgaičiu⁴⁸. SA 108 Ivaška Manvydaitis įrašytas po Daugirdo ir kunig. Jurgio [Alšėniškio]; 304 – po kunig. Jurgio Alšėniškio ir Goštauto, o tai vėlgi leidžia kalbėti apie labai ankstyvą šių įrašų chronologiją. SA 502 Ivaška Manvydaitis jau įrašytas pirmuoju, po jo minimas Ivaška Vėževičius (pastarasis, nors tarp pareigūnų minimas tik XV a. šeštajame dešimtmetyje, KSK medžiagoje pasirodo jau Jono Daugirdo laikais, t. y. pačioje Kazimiero valdymo pradžioje). SA 720 Ivaška Manvydaitis prieraše apskritai minimas vienas, o SA 514 jau matome vardo kaitą – Ivaška Manvydas. Taigi turime vardo užrašymo formų chronologinę slinktį (Ivaška Manvydaitis → Ivaška Manvydas → Manvydas), kuri leidžia nustatyti ir tam tikrą SA chronologinę seką (29, 76, 108, 304, 487, 630 → 502, 720 → 514 → visi kiti).

Atskirai čia aptarti verta Vilniaus vaivadų vaidmenį. Istoriografijoje jau nusistovėjusi nuomonė, kad XV a. LDK kanceliarijos funkcijas iš esmės kontroliavo Vilniaus vaivada. Būtent dėl šios tradicijos, kuri galbūt sietina su ypatingomis Vilniaus vietininko galiomis dar XIV a., antroje Kazimiero Jogailaičio valdymo pusėje susiformavo paprotys jungti Vilniaus vaivados ir LDK kanclerio pareigybes. To paties valdovo valdymo pradžioje Vilniaus vaivada buvo Jonas Daugirdas, kurio paminėjimai KSK (minimas net 116 SA) labai padeda datuoti SA. Visus juos galime datuoti 1440 m. viduriu – 1443 m. pradžia, t. y. nuo Kazimiero Jogailaičio pakėlimo į didžiuosius kunigaikščius iki Jono Daugirdo mirties. KSK dažniau už Daugirdą minimas tik Jonas Goštautas. Ir tai nėra atsitiktinumas, nes, mirus Daugirdui, J. Goštautas perėmė Vilniaus vaivados pareigas, kurias ėjo iki 1458 m. pabaigos. Jis minimas 161 SA prierašuose, kur dažniausiai įrašytas pirmuoju. Simptomiška, kad visais atvejais, kada Goštautas minimas kartu su Daugirdu, šis įrašytas pirmuoju (vienintelė išimtis – SA 498). Todėl tie atvejai, kada Goštautas minimas pirmuoju, turėtų reikšti, kad jis jau buvo Vilniaus vaivada, o tokie SA datuoti 1443–1458 m.⁴⁹ Dažnai prierašuose minimi dar trys asmenys: apie 100 kartų minimas LDK žemės maršalka Petras Mantigirdaitis, per 70 kartų minimas kancleris ir nuo 1459 m. Vilniaus vaivada Mykolas Kęsgailaitis, beveik 50 kartų – Jonas Manvydas (beje, jis nė viename iš paminėjimų nevardinamas Vilniaus vaivada). Vėl simptomiška – J. Manvydas šias pareigas ėjo ne visus 1458-uosius metus. Žinoma, visi minėti asmenys yra įtakingiausi didžiojo kunigaikščio Kazimiero valdymo laikotarpio didikai, su-

⁴⁸ Palyginę šiuos prierašus galime pataisyti perrašinėtojo klaidą 76 SA, kurio prieraše įrašytas ponas Chvalka. Žinoma, čia turi būti Chodka.

⁴⁹ SA 50, 153, 225, 429, 675 Goštautas minimas ne pirmuoju, bet neminimas ir Daugirdas.

darę Ponų Tarybos branduolį. Ir vėl simptomiška, kad Alekna Sudimantaitis, buvęs 1476–1490 m. Vilniaus vaivada, tituluojamas šiomis pareigybėmis tik dviejuose paskutiniuosiuose („pridėtinuosiuose“) SA.

Dažnai SA galime datuoti įvertinę valdovo titulaturą. Nors negalime visada pasitikėti prierašų sudarytojų vartotos terminijos tikslumu, tačiau potencialiai neturime teisės ignoruoti atvejų, kada valdovas įvardijamas karaliumi (tarp 1447–1476), o kada – didžiuoju kunigaikščiu (iki 1447 m. imtinai).

SA prierašuose dar minimi apie pusšimtis aukščiausių LDK pareigūnų ir antra tiek sričių kunigaikščių⁵⁰. Informacija apie juos įvertinta SA chronologinėje lentelėje (žr. priedą nr. 2) ir čia apie juos detaliau nekalbėsime.

Apibendrinami pateiktas pastabas apie vadinamosios KSK įrašų chronologiją, galime kiek pakoreguoti N. Berežkovo teiginius. Atliktas SA datavimas rodo, kad vargu ar reikėtų daugumą SA sieti su pirmaisiais 15 Kazimiero Jogailaičio valdymo metų. 1455 m. čia nėra jokia išskirtina riba. Akivaizdžiai pastebima tik viena tendencija: ypač dažnos suteiktys pačioje Kazimiero Jogailaičio valdymo pradžioje ilgainiui darėsi vis retesnės. Ši tendencija paaiškinama sudėtingu LDK monarchijos ir bajorijos santykiu XV a. viduryje. Didysis kunigaikštis Kazimieras su jį remiančia ponija tuo metu veikė aršios konkurencijos su Mykolu Žygimantaičiu sąlygomis. Esant šiai konkurencijai, suteiktys tapo viena iš svarbiausių priemonių verbuoti šalininkus. Beje, čia vertėtų aiškiai skirti naujų suteikčių davimą nuo senų suteikčių patvirtinimo. Pastaroji suteikimo forma, ypač Kazimiero Jogailaičio valdymo pradžioje, buvo praktikuojama kur kas dažniau nei tai atsispindi įrašuose⁵¹. Kaip buvo minėta, KSK yra daug sudėtinių SA, o kai kuriuos jų sudaro didelis skaičius įrašų. Simptomiška, kad beveik visi jie sietini su LDK priklausiusių daugiau ar mažiau autonomiškų žemių bajorija: Smolensko (SA 266, 277, 423, 424, 433, 434 yra 98 įrašai-suteiktys), Žemaitijos (SA 13, 465, 466, 468, 469, 471 atitinkamai – 139 suteiktys), Volynės (SA 661, 663 – 22 suteiktys), Podolės (SA 552 – 12 suteikčių); Liubucko (SA 385, 386 – 24 suteiktys); Mstislavlio (SA 301, 302 – 13 suteikčių). Istoriografijoje jau teigta, kad šie įrašai KSK atsirado didžiajam kunigaikščiui Kazimierui susitaikant su jo valdymo pradžioje sukilusia LDK pakraščių žemių bajorija⁵².

⁵⁰ Jų gyvenimo laikui datuoti pasitelkėme iki šiol nepasenusią J. Wolffo studiją: *Kniazowie litewsko-ruscy od końca XIV wieku*, Warszawa, 1895.

⁵¹ Dėl šios priežasties vertėtų atsargiai vertinti Alesio Grušos teiginius apie „naujo tipo LDK kanceliarijos“ veiklos pobūdį, išryškėjusį pačioje Kazimiero Jogailaičio valdymo pradžioje. A. I. Груша, *Канцелярия Вялікага княства Літоўскага 40-х годоў XV – першай паловы XVI ст.*, Мінск, 2006, p. 3–8. XV a. penktojo dešimtmečio LDK kanceliarijos veiklos ypatybė, ko gero, buvo ne tiek padažnėjęs suteiktis raštų išdavimas (kaip matėme, ilgainiui išduodamų suteikčių raštų sumažėjo), kiek pastangos kaupti žinias apie suteiktis. Tai dar netgi ne registravimas!

⁵² O. Halecki, *Litwa, Ruś i Żmudź jako części składowe Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Kraków, 1916. S. C. Rowell, „Išdavystė ar paprasti nesutarimai? Kazimieras Jogailaitis ir Lietuvos diduomenė 1440–1481 metais“, *Lietuvos valstybė XII–XVIII a.*, Vilnius, 1997, p. 45–74.

Atrodo, su šiuo laikotarpiu susiję ir trijų Lietuvos bajorų grupių apdovanojimai, kurie buvo įforminti kaip vienas valdovo valios aktas (žr. SA 1, 808, 745). Vėliau tokių gausių suteikčių progų vis mažėjo. Matyt, čia nemažą reikšmę turėjo ir tai, kad tapęs Lenkijos karaliumi, Kazimieras Jogailaitis labai dažnai reziduojo Lenkijoje, ypač 1447–1479 metų laikotarpiu⁵³. Tai reiškia, kad žemėvaldos dalijimo bajorams prerogatyvos faktiškai atiteko įtakingiausiems LDK ponams⁵⁴.

Čia belieka keliais žodžiais aptarti prie KSK pridėtų paskutiniųjų keturių aktų (SA 809–812) chronologiją. Kaip matėme, tyrėjai sutaria, kad tai iš esmės jau ne KSK dalis. Vienas iš aktų datuotas 1483 m. (SA 811), dar du pagal minimus pareigūnus galime datuoti 1477–1490 m. (SA 810, 812). Kiek daugiau keblumų kelia tik SA 809, kuris datuotas 12 indikcija. Istoriografijoje šis aktas dažniausiai siejamas su 1465 m. Tačiau jo turiniui neprieštarauja ir 1480 m. data. Pastaroji LM aktų kontekste net logiškesnė. Čia vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad minėtas aktas yra dar kartą įrašytas į LM 4-ąją UžK. Datuojant jį 1465 m., jo chronologija „iškrenta“ ir iš LM 4-ąją UžK sudarančio raštininko sąsiuvinio-knygos chronologijos konteksto. Ir atvirkščiai, jeigu šį aktą datuotume 1480 m., tai ši chronologija visiškai sutaptų su sąsiuvinio-knygos chronologija⁵⁵. Taigi labai tikėtina, kad šios LM 3-iosios ir LM 4-osios UžK dalys kadaise buvo vienas saugojimo vienetas – Alekno Sudimantaičio kanceliarijos knyga. Savo ruožtu tai leidžia manyti, kad KSK buvo redaguota apie 1476–1483 m.

5. Neiširti užtėkiai ir įlankos (baigiamosios hipotezės)

Suskaidžius KSK medžiagą ir nustačius apytikrę jos sudedamųjų dalių chronologiją, iš dalies galime pakoreguoti kai kurias istoriografijoje egzistuojančias mintis apie KSK kaip istorijos šaltinį. Pirmiausia pabrėžkime: KSK – ne natūraliai susiklostęs, o sąmoningai surinktas ir redaguotas šaltinis. Tai ne LDK kanceliarijos išduotų raštų registravimo dienynas, o raštų juodraščių (savotiškų esencijų) sąvadas. Redagavimo tikslas buvo sudėlioti medžiagą pagal LDK regionus. Tačiau LM 3-iojoje UžK esančios KSK pavidalas rodo, kad redagavimas buvo arba neužbaigtas, arba jau pertvarkytos medžiagos lapai vėl buvo sumaišyti. Pastaroji galimybė mums atrodo labiau tikėtina. Apytikriai lokalizavę įrašuose minimus vietovardžius (žr. priedą nr. 2⁵⁶), matome,

⁵³ KSK yra vos viena užuomina apie dokumentą, išduotą Lenkijoje (SA 343). Simptomiška, kad būtent nuo 1480 m. LDK kanceliarijos išduotus dokumentus imta sistemingai aktuoti.

⁵⁴ Žemaitijos atveju tai beveik nenuginčijamai galima įrodyti. Žr. E. Saviščevas, „Kešgailių Žemaitija. Kelios pastabos apie Kešgailių valdymą Žemaitijoje (1442–1527)“, *Lituanistica*, t. 2 (58), 2004, p. 1–21.

⁵⁵ H. Г. Бережков, *op. cit.*, p. 88–91. N. Berežkovas čia išskiria pluoštą įvairaus pobūdžio aktų (*LM 4-oji UžK*, p. 108), kurių bendrumą sunku nustatyti.

⁵⁶ Lokalizavimo užduotis buvo ne tiek tiksliai nustatyti, kur yra visos įrašuose minimos vietovės, kiek patikrinti, ar neturinčiuose topografinių paantraščių įrašuose minimos vietovės administraciškai priklausė regionams, kurių pavadinimai įrašyti į žemiau ar aukščiau tiriamo įrašo esančias paantraštes.

kad dalis įrašų, neturinčių paantraščių, ir prieš juos esantys įrašai su topografinėmis paantraštėmis sudaro paskirų LDK regionų SA grupes, pvz., Smolensko žemė SA 266–289; 311–320, 346–348, 363–348, 403–405; 412–444 ir t. t. Tai, kad tarp tokių grupių yra pavienių SA (ypač sudurtinių SA, atveju), ir tai, kad KSK pabaigoje prie rinkinio pridurti 4 aktuoti dokumentai, tik dar labiau sustiprina versiją, jog redaguota medžiaga buvo sumaišyta⁵⁷. Bet didesnių SA regioninių grupių egzistavimas neleidžia abejoti, kad KSK medžiaga, įtraukiant ją į LM 3-iąją UžK, jau buvo bent daugmaž vienodo formato lapų rinkinys. Kita vertus, aišku, kad KSK nebuvo įrišta knyga, nes šaltinyje vienam regionui priskirtini įrašai nesukoncentruoti vienoje vietoje.

Taigi mūsų spėjama redakcija niekaip negali būti lyginama su vėliau, bent jau Alekno Sudimantaičio kanceliarijoje, taikytu kanceliarijos išduodamų ir jos gaunamų raštų aktavimu. Savo ruožtu SA chronologijos tyrimai duoda pagrindą manyti, kad menama KSK redakcija, būtent paskirų minučių tekstų perrašymas grupėmis į atskirus lapus (bet ne į įrištą knygą), buvo atlikta jau Alekno Sudimantaičio kanceliarijoje, t. y. pradėjus kanceliarijoje planingai aktuoti išduodamus ir gaunamus raštus.

⁵⁷ Sunku patikėti, kad LDK kanceliarijoje ilgą laiką galėjo būti saugomos raštų minutės. Kazimiero Jogailaičio raštų originalų matmenys rodo, koks sudėtingas būtų buvęs jų saugojimas. Dažniausiai tai ilgos, siauros arba labai nedidelio formato popieriaus skiautės. Kelių tokių raštų publikaciją žr. R. Jaworski, „Z najdawniejszych dokumentów do dziejów domeny Radziwiłłowskiej“, *Studia Źródłoznawcze*, t. 39, 2001, p. 100–114. Vienintelis Kazimiero Jogailaičio suteikties rašto originalas, kurį kol kas pavyko aptikti Lietuvos archyvuose, yra maždaug 22 cm ilgio (šis raštas įrištas į knygą) ir 8 cm pločio. Jis saugomas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje, f. 16, b. 80, l. 127). Pastebimos būdingos šios skiautės lankstymo ypatybės: ji buvo skersai perlenkta tris kartus. Perlenkimo linijos skiautę padalino į tris nelygius stačiakampius. Dorsaliniai įrašai (mandato adresatas ir suteikties teksto santrauka) parašyti ta pačia, kaip ir raštas, ranka ant viduriniojo didžiausio (beveik kvadratinio) stačiakampio. Ant kitų dviejų mažesnių stačiakampio kraštų yra likę antspaudo likučių. Taigi tikėtina, kad taip sulanksčius raštą, buvo gautas beveik kvadrato formos „vokelis“, kurį perskaityti buvo galima tik nuplėšus antspaudą. Neaišku, ar tokių „vokelių“ formavimas buvo įprasta praktika.

Kol kas neturime pagrindo manyti, kad raštų minutės buvo surašomos ant didesnio formato lapų. Juk jos buvo skirtos kanceliarijos vidaus reikmėms, t. y. neturėjo oficialiems dokumentams būdingos viešosios funkcijos. Tiesa, tikėtina, kad tam tikromis progomis, kai LDK kanceliarijoje buvo rengiamos minutės dideliame suteikčių skaičiui, jos galėjo būti surašomos ant didesnių popieriaus lakštų. Tačiau ir šiuo atveju nereikėtų pamiršti, kad suteikties teksto minimalizmas tiesiogiai diktavo medžiagos, ant kurios buvo surašomas raštas, o juo labiau jo minutė, formos minimalizmą. Čia vertėtų atkreipti dėmesį dar ir į XVI a. viduryje vietoje sudarinėtų (t. y. originalių, o ne aktuotų) valdų inventorių formą. Jie buvo surašomi ant vertikalčiai perlenktų lapų, kurie buvo dedami vienas į kitą ir taip gaunami savotiški sąsiuviniai. Ir vienu, ir kitu atveju medžiaga, ant kurios buvo rašoma, buvo taupoma. Bet formuojant tokių, žinoma, nevienodo formato skiaučių, lakštų ar net „sąsiuvininių“ rinkinį, juo buvo ne tik sunku naudotis, bet ir kildavo didelis pavojus dalį medžiagos išmėtyti. Kaip rodo LM 1-osios UžK pavyzdys, tokia medžiaga LDK kanceliarijoje buvo grupuojama į ryšulius ir dedama į maišus.

KSK medžiagos grupavimas regioniniu principu rodo, kad šaltinyje randamos nedidelės chronologinės SA grupės yra atsitiktinės⁵⁸. Tai, kad jos yra šaltinyje, paaiškinama tuo, jog jos neprieštaravo redakcijai pagal regionus, t. y. tos pačios grupės yra ne tik chronologinės bet ir regioninės.

Beje, redakciniai nenuoseklumai (atvejai, kada spėjamosiose regioninėse grupėse atsiranda kitų regionų medžiaga) kai kuriais atvejais gali būti paaiškinti ir kitaip. Žiūrint iš menamo redaktoriaus pozicijų, nederėtų pamiršti, kad idealus medžiagos suskirstymas regionais būtų įmanomas tik esant unifikuotai teritorinei-administracinei sistemai, turinčiai labai aiškiai apibrėžtas teritorinių vienetų ribas. Kaip žinia, XV a. LDK teritorinė-administracinė sistema nebuvo nei unifikuota, nei nusistovėjusi. Pavaldumo saitais mažesnieji regionai buvo jungiami vienas prie kito (iš čia sudvejintos topografinės paantraštės: *Крево и Хольхло* (SA 81); *У Ковне и в Жижморех* (SA 768) *Во Мъстиславли и у Кричеве* (290); *У Стародубе и у Чернигове* (SA 203) ir t. t.), ar prie svarbesnių administracijos centrų (antai prie Smolensko šliejami Roslavlis, Mezockas, Mcenskas, Dorogobužas, Viazma, Brianskas, Liubuckas, Karačevs, Seversko Naugardas, Trubeckas, Rogačiovas).

Regionų ir valstybės centro santykių požiūriu KSK medžiagoje galime išskirti du LDK teritorinių-administracinių vienetų lygius. Pirma, tai valdovo dvarai bei pilys ir jiems priklausantys valsčiai. Idomu tai, kad medžiaga čia nėra grupuojama atsižvelgiant į priklausomybę Vilniaus ir Trakų vaivadijoms. Antra, tai dažniausiai senųjų kunigaikštysčių pagrindu buvusios daugiau ar mažiau autonomiškos žemės. Būtent jų, esančių LDK pakraščiuose, medžiagą lengviausia išskirti KSK. Tai Smolensko, Žemaitijos, Volynės pavietų⁵⁹, Polocko, Vitebsko, Podolės, Mstislavlio SA grupės. Iš karto galime pastebėti, kad šiame sąrašė trūksta Kijevo žemės. Tikėtina, kad taip atsitiko todėl, jog Kijeve vietos bajorų reikalus, nepatirdami didesnės LDK centrinio valdžios aparato įtakos, tvarkė čia valdę Algirdaičiai: Olelka Vladimiraitis ir Simonas Olelkaitis. Didžiojo kunigaikščio valdžios sustiprėjimas Kijeve tradiciškai siejamas su 1471 m. Martyno Goštauto skyrimu Kijevo vaivada ir Olelkaičių iškėlimu į Kopylių, Slucką ir Klecką. Savo ruožtu tai dar kartą patvirtina, kad mes, susieję KSK įrašų chronologiją su 1440–1476 m., nesuklydome⁶⁰.

Savotišku raktu (bet ne visrakčiu), praveriančiu duris šaltinio formos supratimui, gali būti KSK esantys trys ypatingi SA. Visi jie yra sudėtiniai ir apima serijas suteikčių skirtinguose LDK regionuose, todėl galime juos vadinti translokaliniais. Ypač išraiškingas SA 475. Jo paantraštė atitinka prierašą. Tuo šis šis SA labai aiškiai atskiriamas nuo prieš jį ir po jo esančių SA. Todėl dėl jo pradžios ir pabaigos nėra jokių abejonių. Prieš šį SA įrašyta didelė suteikčių Žemaitijos bajorams grupė

⁵⁸ Pvz., SA 599–608; 616–621.

⁵⁹ Vienintelį kartą Volynės pavadinimas nurodytas SA 681.

⁶⁰ Plg. LM 4-oji UžK. Ldk Kazimiero išmokų sąrašuose Kijevo bajorai jau minimi.

(SA 454–474), kuri baigiasi įrašais be priedašo. Du paskutiniai įrašai (SA 474.4 ir 474.5) – tai suteiktys Žemaitijoje poniai Kęsgailienei, o jas lyg ir pratęsia už translokalinio SA 745 esantis SA 476. Pastaruoju tai pačiai Kęsgailienei patvirtinamos valdos Žemaitijoje (Kražiuose). Iš to galime spėti, kad SA 475, prieš patekdamas į LM 3-iają UžK buvo įrašytas į atskirą lapą ir įdėtas į jau suredaguotą suteikčių Žemaitijoje sąsiuvinį. Jam čia įsimaišius, SA 474 įrašai neteko priedašo, kuris liko prie kito įrašo, mūsų sistemoje įvardinto SA 476.

Kiti du translokaliniai SA (SA 1 ir 808) įdomūs savo vieta. Jeigu sutiktume, kad keturi paskutiniai KSK SA yra dirbtinai prišlieti prie medžiagos, tai abu minėtieji SA taptų pirmuoju ir paskutiniu šaltinių rinkinio lapu. Beje, SA 808 neturi nei priedašo, nei paantraštės. Vertindami techniniu požiūriu, galime spėti, kad SA 1 ir 808 kadaise buvo vientisas informacijos blokas, surašytas į perlenktą lapą (*in folio*). Taigi šis lapas galėjo būti visos KSK medžiagos aplankas.

Ką tai duoda? Tai leidžia mums tarti, kad dabartinis KSK pavidalas yra kadaise sutvarkytos medžiagos sumaišymo rezultatas: pavieniai lapai galėjo būti įterpti į perlenktų lapų vidų, apsukti ar pan. Mūsų išskirtos daugmaž nuoseklios (arba visiškai nenuoseklios) SA grupės leistų pradėti rekonstruoti pirminį KSK pavidalą, o tai, ko gero, pakeistų išskirtas SA grupes.

6. Uostas (Išvados)

Argi ne ironiška, kad autorius pasmerkęs save, o kartu ir skaitytoją, daug vargo reikalaujančiam darbui, baigdamas tyrimą, beveik neturi kuo pasigirti. Svarbiausia šio darbo išvada nurodyta priede nr. 2. Tai savotiškas farvateris tiems, kurie bandys plaukioti vis dar paslaptingoje ir netikėtų žadančioje KSK jūroje. Jiems belieka palinkėti: vadovaudamiesi šiuo farvateriu, būkite budrūs, ne visas povandenines uolas, sekumas bei sūkurius pavyko įvertinti ir sužymėti.

PRIEDAI

Priedas nr. 1

Vadinamųjų tekstinių KSK įrašų formuliaras

Įrašas	Intituliacija	Inskripcija ⁶¹	Naracija	Liud. sąrašas	Data	Vieta	Paant-raštė
22-II-15 (SA 64)	–	+	+	–	ind. 10 (?) [1440–1443]	Vilnius	+
23-I-10 (SA 72)	–	+	+	+	ind. 15 [1467 04 19]	Gardinas	+
24-I-6 SA 92	–	+	–	+	6974 m. [1466 02 20]	Vilnius	–
24-I-24 SA 93	–	–	+	+	ind. 6 [1473 04 10]	Gardinas	–
26-I-22 SA 134	–	–	–	+	ind. 9 [1461 05 06]	Gardinas	–
28-I-22 SA 170	–	+	+	+	ind. 4 [1471 02 02]	Brestas	+
29-II-20 SA 202	–	+	+	+	ind. 8 [1475 03 27]	Vilnius	–
30-II-41 SA 218	–	+	+	+	ind. 8 [1475 04 22]	Trakai	–
32-I-15 SA 238	–	–	–	+	ind. 5 [1457 02 28]	Drohičinas	–
39-I-5 SA 347	+	+	–	+	ind. 8 [1475 02 22]	Brestas	+
39-I-24 SA 348	+	–	–	+	ind. 3 [1455 03 28]	Trakai	+
40-II-33 SA 368	–	+	+	+	ind. 8 [1475 04 16]	Vilnius	–
41-II-8 SA 377	–	+	–	–	ind. 14 [1466 03 08]	Mileičičiai	–
41-II-15 SA 378	–	–	–	+	Ind. 13 [1450 08 20]	Valkininkai	+
43-II-11 SA 400	+	+	+	+	ind. 5 [1441 10 18]	Trakai	–
43-II-11 SA 401	–	–	–	+	ind. 4 [1456 04 14]	Vilnius	–
44-I-42 SA 412.2	–	+	+	+	ind. 15 [1467 03 12]	Trakai	–
45-I-12 SA 419.2	–	–	–	–	ind. 3 [1455 04 13]	Vilnius	–
48-I-3 SA 454	–	+	–	–	Ind. 14 [1451 05 08]	Smolenskas	–
52-II-3 SA 483	–	+	–	+	ind. 6 [1473 04 10]	Gardinas	+

⁶¹ Čia turima galvoje mandatams būdinga inskripcijos forma, aiškiai atskirta nuo dispozicijos.

Priedo nr. 1 tęsinys

57-I-17 SA 588	+	-	-	+	ind. 1 [1453 05 03]	Bielica	-
59-I-1 SA 617	+	-	-	+	6958 m. [1450 07 24]	Ostryně	+
59-II-6 SA 618	+	-	-	+	ind. 13 [1449 11 02]	Vilnius	+
60-I-6 SA 619	+	-	-	+	ind. 13 [1449 11 09]	Gardinas	-
67-I-8 SA 767	+	-	+	-	ind. 6 [1442 11 07]	Anykščiai	+
69-I-13 SA 809	+	+	-	-	ind. 13 [1465 04 12]	Vilnius	-
69-II-1 SA 810	+	+	be pabaigos (tarp 1478–1485)				
69-II-6 SA 811	+	-	+	+	6991 m. [1483 07 22]	Trakai	-
69-II-27 SA 812	+	-	be pabaigos (tarp 1477–1490)				

N. Berežkovo išskirtas įrašas

29-I-42 SA 195	-	-	+	+	- [1465]	-	-
-------------------	---	---	---	---	-------------	---	---

A. Choroškevič išskirti įrašai

37-II-19 SA 320.2	-	-	-	+	-	Brianskas	+
38-II-12 SA 326	-	-	-	+	ind. 3 [1469 09 14]	-	-
38-II-29 SA 343	-	-	-	+	ind. 4 [1470 10 23]	Poznanė	-
38-II-40 SA 346	-	-	-	+	ind. 14 [1466 05 03]	Brestas	-
56-II-1 SA 580	-	-	-	-	ind. 8; 6968 m. [1460]	-	-

Priedas nr. 2

KSK medžiagos skaidymas į spėjamuosius aktus, lokalizacija ir datavimas

Lokalizacija. Didžiosios paantraštės pateikiamos tamsintos ir kursyvu. Mažosios paantraštės – patamsintos. Vietovės nurodytos įprastiniu šriftu, paimtos iš įrašų dispozicijų. Smulkūs vietovardžiai pateikiami taip, kaip įrašyti šaltinyje, užrašymo skirtybės netaisytos. Prie vietovių įrašyti klausukai skliausteliuose nurodo, kad nepavyko lokalizuoti vietovės. Brūkšnys rodo, kad įrašė vietovė nenurodyta. Skliausteliuose taip pat įrašytas lokalizuotas regiono centras. Tamsintas lentelės dalis kaitaliojant su netamsintomis siūlomas SA grupavimas.

Datavimas. Datuojant SA pagal prierašuose minimus pareigūnus, datavimo skiltyje nurodomas tik pareigūno eilės numeris. Čia surašyti tik tie pareigūnai, žinios apie kuriuos būtinos datuojant įrašus. Pareigų vykdymo laikas pateiktas pagal nuorofoje nr. 42 išvardytą literatūrą.

1. Valdovas Kazimieras Jogailaitis – Lietuvos didysis kunigaikštis 1440–1447 m.; Lenkijos karalius 1447–1476 m. **2. Daugirdas** – Vilniaus vaivada 1440–1443 m. pradžia. **3. Goštautas** – Vilniaus vaivada 1443 03 23 – 1458 m. pradžia. **4. Manvydas** (Jonas Manvydaitis) – Trakų vaivada 1443–1458 m.; Vilniaus vaivada – 1458 m.; 1440–1443 m. laikotarpiu vadinamas Ivaška Manvydaičiu. **5. Mykolas Kęsgailaitis** – LDK kancleris 1444–1476 m.; Smolensko vietininkas 1450–1458 m.; Vilniaus vaivada – 1459–1476 m. **6. Kęsgaila** – Žemaitijos seniūnas 1443–1449 m.; Vilniaus kaštelionas – 1444–1449 m. **7. Chodka Jurgaitis** – be pareigybių; veikė 1440–1445 m. (minimas kartu su raštininku Puzyriumi). **8. Sapiega ir Logvinas** – raštininkai 1440–1450 m. **9. Petras Mantigirdaitis** – LDK žemės maršalka 1434–1459 m.; Naugarduko vietininkas 1445–1456 m. Atrodo, kad jis KSK prierašuose dar vadintas ir Petru. Galbūt „raktinis“ atvejis – SA 221 *Петръ маршалок*. Jokio kito maršalkos Petro, išskyrus Mantigirdaitį, nežinome. Kita vertus, SA 258 Petras ir Petrašas yra du skirtingi asmenys: *паны Петрауу дато при пане Петре...* **10. Andrius Sakaitis** – Smolensko vietininkas 1440 m.; Polocko vietininkas 1444–1458 m.; Trakų vaivada 1459–1465 m. **11. Vaitiekus Goštautaitis** – valdovo maršalka 1443–1447 m. **12. Sudimantas** – minimas 1440–1445 m. Minimas dar po Daugirdo mirties, bet jo sūnūs minimi nuo 9 indikcijos, t. y. 1445 m. pabaigos – 1456 m. (žr. SA 183, 733). **13. Alekna Sudimantaitis** – minimas 1446–1490 m.; valdovo pataurininkas 1448–1477 m.; valdovo pakamaris 1449–1453 m.; Gardino seniūnas 1458–1459 m.; Polocko vietininkas 1463–1477 m.; Vilniaus vaivada 1477–1490 m.; LDK kancleris 1478–1490 m. **14. Sačkus** – valdovo maršalka 1445–1456 m. **15. Martynas Goštautaitis** – minimas nuo 1460 m.; Naugarduko vietininkas 1464–1471 m.; Kijevo vaivada 1471–1480 m. **16. Bagdonas Sapiega** – raštininkas 1471–1488 m. **17. Paniuta** – raštininkas apie 1465 m. **18. Stankus Sudivojaitis** – Gardino seniūnas 1463–1476 m.; valdovo maršalka

1464–1475 m.; žemės maršalka – 1476 m.; Trakų vaivada 1478 m.; Ponų Tarybos narys 1472–1474 m. **19. Jonas Kęsgailaitis** – Žemaičių seniūnas 1450–1485 m.; Trakų kaštelionas 1477 m.; Vilniaus kaštelionas 1478–1485 m.; Ponų Tarybos narys 1452–1482 m. **20. Kaptis** – raštininkas 1447–1453 m. **21. Mikalojus Nemiraitis** – Vitebsko seniūnas 1463–1470 m.; Smolensko, Liubucko ir Mcensko seniūnas 1467 m. **22. Vaska** – raštininkas 1449–1490 m. **23. Jonas (Ivanas) Chodkevičius** – valdovo maršalka 1470–1479 m.; Vitebsko vietininkas –1477 m. **24. Radvila Astikaitis** (Mikalojus) – valdovo maršalka 1440–1452 m.; žemės maršalka 1463–1474 m.; Trakų vaivada 1466–1477 m.; Vilniaus kaštelionas 1475–1477 m. **25. Vaitiekus Manvydaitis** – Vilniaus kaštelionas 1461 m.; Naugarduko seniūnu buvo 1473–1475 m.; dvaro pastalininkas 1475 m. **26. Rimka** (Nemeikaitis) – pakamaris 1467 m. **27. Mikalojus** – raštininkas 1437–1449 m. **28. Sudivojus** – Kauno seniūnas 1447–1459 m.; LDK kancleris 1441 m.; Smolensko vietininkas 1445 m.; Vilniaus kaštelionas 1451–1459 m.; Ponų Tarybos narys 1450–1452 m. **29. Puzyrius** – raštininkas 1440–1445 m. **30. kunig. Jurgis** [Simonaitis] **Alšėniškis** – Ponų Tarybos narys 1444–1452 m.; politiniame gyvenime aktyvus 1440–1458 m. **31. Jokūbas** – raštininkas 1449–1476 m. **32. Koška** – raštininkas apie 1470 m. **33. Simonas** [Petras] **Gedgaudaitis** – Polocko vietininkas 1440 m.; Smolensko vietininkas 1447–1451 m.; Vilniaus kaštelionas 1451 m.; Ponų Tarybos narys nuo 1451 m. **34. Jonas Nemiraitis** – minimas 1432–1453 m.; valdovo maršalka ir Klecko seniūnas 1444 m. **35. Grinius Valavičius** – valdovo arklidininkas 1451–1459 m. **36. Mikita** – raštininkas 1449–1469 m. **37. Kušleika** – raštininkas 1440–1460 m. **38. Stankus Mordašas** – Veliuonos seniūnas 1444–1453 m.; Kauno seniūnas 1463–1467 m. **39. Jurša** – Kremeneco seniūnas 1442 m.; Braslavlio vietininkas 1448–1451 m.; Ponų Tarybos narys 1448–1451 m. **40. Načius** [Petras] **Ginvilaitis** – Bresto vietininkas 1433–1446 m.; Vitebsko vietininkas 1452 m.; Trakų kaštelionas 1452–1455 m. **41. Leliušas Petras** – minimas 1433–1440 m.; Gardino seniūnas 1450–1452 m.; Ponų Tarybos narys 1451–1452 m. **42. Kęsgailaitis Jonas** – Žemaičių seniūnas 1450–1485 m.; Trakų kaštelionas 1477 m. **43. Alekna Rimvydaitis** – minimas 1440–1456 m.; valdovo maršalka 1447–1456 m. **44. Andrius Davainaitis** – Gardino seniūnas 1440–1448 m.; minimas iki 1452 m. **45. Andrius Nemiraitis** minimas 1431–1452 m. **46. Nasuta** (Jurgis) – Drohičino seniūnas 1440, 1450–1458 m.; Kameneco seniūnas 1444 m.

SA Nr.	SA pradžia 1998	SA pradžia 1910	Įrašų skaičius	Lokalizacija	Datavimas
1	19-I-3	1-17	8	1–8. Įvairios vietovės	1440–1447 (1) ⁶²
2	19-II-5	3-22	2	1. Kleckas; 2. Slonimas	1440–1443 (2)
3	19-II-11	4-4	2	1. Nemunaitis; 2. Naujininkų vlsč. (?)	1440–1449 (6)
4	19-II-19	4-13	1	Nemenčinės vlsč.	1440–1443 (2)
5	19-II-22	4-16	1	Pienionių vlsč.	1443–1458 (3)
6	19-II-27	4-22	1	Kernavės vlsč.	1443–1458 (3)
7	19-II-30	4-25	1	Rudaminos vlsč.	1444–1459 (5)
8	20-I-3	5-4	5	(Žemaitija?)	1443–1458 (3)
9	20-I-9	5-10	1	Žemaitija	1443–1458 (3)
10	20-I-13	5-16	1	–	1443–1458 (3)
11	20-I-16	5-19	1	Medininkų vlsč. (prie Vilniaus)	1440–1443 (2)
12	20-I-20	5-24	1	Raseiniai	1440–1450 (8)
13	20-I-21	5-26	15	1–14. (Žemaitija); 15. Rudamina	1440–1450 (8)
14	20-I-33	6-1	1	–	1440–1443 (2)
15	20-I-35	6-3	1	Vilnius (tįjūnija?)	1440–1443 (2)
16	20-I-38	6-6	1	–	1440–1443 (2)
17	20-I-42	6-10	1	–	1440–1443 (2)
18	20-II-1	6-13	1	Kamenicios krantas (Gardinas, plg. SA 724)	1443–1458 (3)
19	20-II-5	6-18	1	Dubingių vlsč.	1445/6 (ind. 9; 14)
20	20-II-8	6-21	1	Rudaminos vlsč.	1445/6 (ind. 9, 1)
21	20-II-12	6-26	1	Rudamina (žr. SA 59?)	1466 0110 (ind. 14 ⁶³). Plg. SA 59
22	20-II-18	6-33	1	Kriničinas (?) ant Neries kranto	1449 10 30 (ind. 3 ⁶⁴)
23	20-II-23	6-39	1	–	1450 rugpjūtis (ind. 13 ⁶⁵ ; 4)
24	20-II-28	7-3	1	Sudervė	1451 01 10 (ind. 14; 3)
25	20-II-31	7-7	1	Rudaminos vlsč.	1448/9 arba 1463/4 (ind. 12)
26	20-II-34	7-10	1	Minskas	1449 11 10 (ind. 13; 3, 22)
27	20-II-38	7-15	1	Vilniaus vlsč. Anykščiai	1440–1443 (2)
28	20-II-41	7-18	1	Valdovo Lavoriškių dvaras	1440–1443 (2)
29	20-II-43	7-20	1	Voložinas (Ašmenos pav.)	1440–1447 (1)
30	21-I-1	7-22	1	Geranainys (Ašmenos pav.)	1440–1447 (1)
31	21-I-3	7-24	1	(Anykščiai, žr. SA 1.1)	1440–1447 (žr. SA 1.1)
32	21-I-5	7-26	1	Linkuva	1440–1447 (1)
33	21-I-8	7-29	1	Kamenecas (?)	1443–1450 (3, 8)
34	21-I-11	7-33	1	–	1440–1450 (3)
35	21-I-13	7-35	1	Rudaminos vlsč.	1444/5 (ind. 8; 1)
36	21-I-16	7-38	3	1. Orla prie Sesiusios up.; 2. Anykščiai; 3. Lydos vlsč.	2. 1459–1476 (5) 3. 1443–1458 (3)

⁶² Įmanoma, kad datuotinas taip pat, kaip ir SA 808, t. y. 1440–1443 m. pradžia.

⁶³ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 298.

⁶⁴ Indikcija įrašyta neteisingai. Žr. Н. Г. Березков, *op. cit.*, p. 166. Datavimą žr. *Województwo Wileńskie*, p. 117.

⁶⁵ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 276.

37	21-I-25	8-6	2	1–2. –	1440–1443 (2)
38	21-I-29	8-11	1	Lyda (?)	1443–1458 (3)
39	21-I-34	8-16	1	Lyda (?)	1443–1450 (3, 8)
40	21-I-37	8-19	1	Porečanai (Porečjė Naugarduko pav.?)	1440–1443 (2)
41	21-I-40	8-22	1	Žirmūnų dv.	1440–1450 (8)
42	21-II-1	8-25	1	–	1440–1447 (1)
43	21-II-4	8-29	1	Senieji Geranainys	1443–1447 (1, 3)
44	21-II-8	8-33	1	–	1443–1458 (3)
45	21-II-11	8-36	1	Krasnojė Polė (?)	1440–1452 (9, 45)
46	21-II-13	8-39	1	–	1443–1450 (3, 8)
47	21-II-16	8-42	1	Berdoviciai (tarp Lydos ir Naugarduko)	1445–1450 (8, 12)
48	21-II-22	9-6	4	1. Lyda; 2. Uzdos krantas (Minskas, žr. SA 491); 3. Lipniškės (Ašmenos pav.); 4. Lyda	1440–1445 (30), plg. 153
49	21-II-32	9-16	1	Dubičiai (plg. SA 446)	1454/5 (ind. 3; 14)
50	21-II-35	9-20	1	Medininkų vlsč.	1443–1450 (3, 8)
51	21-II-38	9-24	2	1. Bikūnai (Užneris, Vilniaus vaiv.) 2. Medininkai	1440–1443 (2)
52	22-I-1	9-29	1	?	1440–1450 (8)
53	22-I-3	9-31	2	1. ?; 2. –	1440–1443 (2)
54	22-I-7	9-35	1	–	1440–1443 (2)
55	22-I-9	9-37	2	1–2. –	1443–1458 (3)
56	22-I-14	10-1	1	–	1440–1447 (1)
57	22-I-17	10-4	1	–	1440–1447 (1)
58	22-I-19	10-6	1	Medininkų tijūnija	1453 04 15 (ind. 1; 3)
59	22-I-23	10-11	1	Rudaminos vlsč. (plg. SA 21)	1466 01 05 (ind. 14 ⁶⁶ ; 4). Plg. SA 21
60	22-I-30	10-19	1	Darsūniškio vlsč.	1471 (23; plg. SA 170, 343)
61	22-I-34	10-25	1	Semeliškių vlsč.	1471 (23; plg. SA 170, 343)
62	22-I-39	10-30	1	Kauno vlsč. Žr. SA 474.4	1459/60 (ind. 8 ⁶⁷ ; 9)
63	22-II-8	10-41	1	Vilkijos vlsč.	1471 (23; plg. SA 170, 343)
64	22-II-15	11-7	1	Rudaminos vlsč. , Merkio krantas	1440, 1441 ar 1442 12 14 (ind. 10 ⁶⁸ ; 2)
65	22-II-25	11-23	1	Ašmenos vlsč.	1440–1443 (2)
66	22-II-29	11-28	3	1. Dolginovičiai (Medilas); 2. –; 3. Olianai (Ašmenos pav.)	1440–1443 (2)
67	22-II-36	11-36	1	–	1443–1450 (3, 8)
68	22-II-38	11-39	1	?	1443 (2, 11)
69	23-I-1	12-1	1	–	1440–1460 (37)
70	23-I-4	12-5	2	1. Prosti (žr. SA 405) ir Čiučelovas (žr. SA 280, 434.4) (Smolenskas); 2. ?	1440–1450 (8)

⁶⁶ Ten pat, p. 298.

⁶⁷ K. Pietkiewicz., *Kieżgajlowie i ich latyfundium do polowy XVI wieku*, Poznań, 1982 [toliau – K. Pietkiewicz, *Kieżgajlowie*], p. 22. Minima Helena Kęsgailienė, tad tikėtina jau po Kęsgailos mirties.

⁶⁸ Klaidinga indikcija. 10 indikcijos gruodžio 14 d. atitiktų 1431 arba 1446 m., bet Daugirdas 1431 m. dar nebuvo Vilniaus vaivada, o 1446 m. jau buvo miręs.

71	23-I-7	12-8	1	–	1440–1443 (2) ⁶⁹
72	23-I-10	12-12	1	Medininkai	1467 04 19 (ind. 15; 5)
73	23-I-23	12-33	3	Kernavės ir Cholchlos vlsč. 1. – 2. –; 3. Loskas (Ašmenos pav.)	1443–1458 (3)
74	23-I-33	13-4	1	–	1440–1450 (8)
75	23-I-35	13-6	1	Krėva	1440–1450 (8)
76	23-I-37	13-8	1	?	1440–1445 (7)
77	23-I-40	13-12	1	–	1440–1459 (9)
78	23-II-1	13-15	1	?	1440–1443 (2)
79	23-II-3	13-17	1	–	1443–1450 (3, 8)
80	23-II-5	13-19	2	1. –; 2. Bogdanovičiai (Bogdanovas, Ašmenos pav.?)	1440–1443 (4)
81	23-II-12	13-26	1	Krėva ir Cholchla. Cholchla	1440–1443 (2)
82	23-II-18	13-34	1	–	1440–1443 (2)
83	23-II-21	13-37	1	Cholchla	1443–1458 (3)
84	23-II-23	13-40	1	Cholchla ir Log(oi)skas	1443–1458 (3)
85	23-II-26	14-1	1	Logoiskas	1440–1450 (37), žr. SA 357
86	23-II-27	14-3	1	Seversko Naugardas	1440–1447 (1)
87	23-II-30	14-6	1	Cholchla	1440–1447 (1)
88	23-II-32	14-8	1	Cholchlos vlsč.	1443–1447 (1, 3)
89	23-II-38	14-15	1	(Minsko pav.?)	1443–1447 (1, 3)
90	23-II-41	14-18	1	Krėva	1450 10 07 (ind. 14; 5). Plg. SA 98
91	24-I-3	14-23	1	?	1453 05 11 (ind. 1 ⁷⁰)
92	24-I-6	14-28	1	Berezinos krantas	1466 02 20 (6974 m.; 5)
93	24-I-24	15-14	1	Tarasovo k. (Volkovysko pav.)	1473 04 10 (ind. 6; 5)
94	24-II-2	16-1	1	Eišiškių vlsč.	1473 04 04 (ind. 6; 24)
95	24-II-11	16-11	1	Naugardukas	1473 03 27 (ind. 6; 25)
96	24-II-16	16-16	1	Markovo vlsč.	1452 (plg. SA 633) arba 1467 04 03 (ind. 15)
97	24-II-21	16-22	1	Markovas	1440–1445 (7)
98	24-II-23	16-25	1	Markovas ir Zaslavlis	1450 10 09 (ind. 2 ⁷¹ ; 5)
99	24-II-28	16-31	1	Markovas	1440–1459 (9)
100	24-II-31	16-34	1	Markovo vlsč. ir Krasnojė Selo	1440–1443 (2)
101	24-II-34	16-37	3	1–3. –	1440–1443 (2)
102	24-II-39	16-43	1	– (Vilniaus tįjūnija?)	1440–1443 (2)
103	25-I-3	17-5	1	Markovo vlsč.	1440–1443 (2)
104	25-I-5	17-7	1	Markovas	1440–1443 (2)
105	25-I-8	17-10	1	Krasnojė Selo	1440–1443 (2)
106	25-I-12	17-14	1	Rusanovičiai (Rusakovičiai, Minsko pav.?) ir Levoševičiai (Rečicos pav.?)	1440–1443 (2)
107	25-I-14	17-16	1	–	1440–1450 (8)

⁶⁹ Indikcija 7 – klaidinga, nes ji sutampa su 1443 m. pabaiga. Grafiškai 6 ir 7 žymėjimas panašus, tad visai tikėtina, kad čia turėtų būti indikcija 6, t. y. 1442 m. pabaiga – 1443 m.

⁷⁰ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 280.

⁷¹ Turėtų būti 14-a indikcija. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 276, plg. p. 281.

108	25-I-16	17-19	1	Krasnojė Selo ir Markovas. Uzlos krantas	1440–1443 (2)
109	25-I-20	17-24	1	Markovas.	1440–1443 (2)
110	25-I-22	17-26	1	Krasnojė Selo	1440–1450 (8)
111	25-I-24	17-28	1	(Krasnojė Selo, žr. SA 110, 118. Plg. SA 125)	1440–1459 (9)
112	25-I-27	17-31	1	(Molodečnas? Žr. SA 113)	1440–1443 (2)
113	25-I-30	17-34	1	Molodečno vlsč., plg. SA 112	1440–1443 (2)
114	25-I-36	17-41	1	Krasnojė Selo	1440–1450 (8)
115	25-I-39	17-44	1	–	1440–1447 (1)
116	25-I-41	18-1	1	(Krasnojė Selo, plg. SA 722)	1440–1459 (9), plg. SA 722
117	25-I-43	18-3	1	Markovas	1440–1459
118	25-II-1	18-6	2	1. Molodečnas; 2. Krasnojė Selo	1445/6 (ind. 9; 10), plg. SA 125
119	25-II-6	18-12	1	Krasnojė Selo	1446/7 (ind. 10; 1)
120	25-II-11	18-18	1	Krasnojė Selo	1448/9 (ind. 12; 27)
121	25-II-15	18-22	1	Krasnojė Selo	1449 04 18 (ind. 17 ²), plg. SA 122
122	25-II-21	18-29	1	Krasnojė Selo	1449 06 (ind. 12; 8)
123	25-II-27	18-37	1	Molodečnas	1440–1476
124	25-II-29	18-40	1	Molodečnas	1449 04 18 (ind. 12), žr. SA 121
125	25-II-33	18-45	1	Zaslavlīs	1440–1447 (1)
126	25-II-37	19-3	1	Svysločės vlsč. (prie Bobruisko)	1443–1450 (3, 8)
127	25-II-41	19-7	1	(Kleckas? Žr. SA 399, 401)	1440–1443 (2)
128	25-II-44	19-10	2	1. Pogorelciai (Pogorelojė šalia Svysločės); 2. –	1440–1450 (8)
129	26-I-3	19-14	1	–	1440–1459 (28)
130	26-I-7	19-18	1	Prodaševičių k. (į Š nuo Bobruisko)	1440–1443 (2)
131	26-I-11	19-23	1	Liubošanai (į Š nuo Bobruisko)	1443 (ind. 6; 3, 29)
132	26-I-15	19-27	1	Leščianka (Lešča prie Mstislavlio?)	1440–1447 (1)
133	26-I-19	19-31	1	Čečerskas. Votorų k. (į Š nuo Čečersko)	1440–1443 (2)
134	26-I-22	19-34	1	Trakų pav., Žiezmarų vlsč.	1461 05 06 (ind. 9 ⁷³)
135	26-I-33	20-9	1	Nemenčinės vlsč.	1464 03 23 (ind. 12; 18)
136	26-II-1	20-22	1	Orša ir Obolcai. Seno k. (tarp Vitebsko ir Oršos, žr. SA 137)	1440–1443 (2)
137	26-II-5	20-26	1	Prichabai (tarp Seno ir Oršos, žr. SA 136)	1440–1443 (2)
138	26-II-9	20-30	1	Zazeranai (Orša), plg. SA 150.2, 266	1443–1447 (1, 3)
139	26-II-12	20-34	1	– Žr. SA 136, 283	1443–1458 (3)
140	26-II-18	20-40	1	Slobodka (Orša)	1440–1443 (2)
141	26-II-21	21-1	1	Obolcai	1440–1450 (8)
142	26-II-29	21-5	1	?	1440–1443 (2)
143	26-II-31	21-7	1	Dubrovicko kelias (Smolenskas)	1440–1450 (8)

⁷² Ten pat, p. 274.

⁷³ Raštas duotas Gardine. Žr. ten pat, p. 292 ir 270, 312.

144	26-II-35	21-11	1	?	1440–1459 (9)
145	26-II-39	21-16	1	Oršos krantas	1440–1459 (9)
146	26-II-46	21-24	1	? Plg. SA 137, 264	1440–1443 (2)
147	27-I-1	21-28	1	Teterinas ir Moškovas (abu Oršos pav.)	1440–1443 (2)
148	27-I-4	21-31	1	Obolcai. Plg. SA 152	1440–1443 (2)
149	27-I-10	21-38	1	Orša	1443–1458 (3)
150	27-I-13	21-41	2	1. ?; 2. Orša	1445/6 (ind. 9; 1)
151	27-I-17	21-1	1	Orša	1444/5 (ind. 8; 1)
152	27-I-21	21-6	1	Obolcai. Plg. SA 142	1440–1445 (12)
153	27-I-26	21-12	1	Druckas	1455/6 (ind. 4 ⁷⁴ ; 3)
154	27-I-29	21-16	3	1. – (Orša? Žr. SA 150); 2. Zazerianai (Orša); 3. ?	1440–1459 (9)
155	27-I-36	21-26	1	–	1443–1458 (4)
156	27-I-39	21-29	1	Obolcai	1445/6 (ind. 9; 14)
157	27-I-42	21-33	1	Obolcai	1450 11 15 (ind. 14 ⁷⁵ ; 5)
158	27-II-3	21-40	1	Nemenčinės vlsč. ir Linkmenys	1440–1460 (37)
159	27-II-7	21-54	1	Linkmenys	1440–1443 (2)
160	27-II-12	23-6	1	Nemenčinė	1440–1443 (2)
161	27-II-19	23-14	1	Nemenčinė	1440–1459 (9)
162	27-II-23	23-18	1	Uilio žemė (Ulėnai? Tarp Kenos ir Medininkų)	1440–1447 (1)
163	27-II-25	23-20	3	1. –; 2. Rešnicuose (Riešė?) prie Sudervės; 3. Veliuonos vlsč.	1440–1459 (9)
164	27-II-32	23-27	1	?	1445/6 (ind. 9; 1).
165	27-II-35	23-30	1	(Nemenčinė, žr. SA 166)	1452 04 21 (ind. 15 ⁷⁶)
166	27-II-43	23-40	1	Nemenčinės vlsč.	1453 04 11 (ind. 1 ⁷⁷ ; 5)
167	28-I-4	24-4	1	Lentupis, Svyrėnai, Trakininkai (Svyrių pav.)	1461 ⁷⁸ –1476 (1)
168	28-I-7	24-9	2	1. Karkažiškė, Strūnos dv. (Svyrių pav.) 2. Uzda (Minsko pav.)	1450 07 19 (ind. 13 ⁷⁹ ; 5)
169	28-I-17	24-21	1	?	1464 03 21 (ind. 12 ⁸⁰).
170	28-I-22	24-26	1	Lietuvos Naugarduko pav. Myša	1471 02 02 (ind. 4; 16, 17)
171	28-I-39	25-11	1	Merkinės vlsč.	1465 02 02 (ind. 13 ⁸¹ ; 5)
172	28-II-3	25-18	1	Gardino vlsč.	1444/5 (ind. 8; 1)
173	28-II-7	25-22	1	(Bielskas?)	1445/6 (ind. 9; 11)

⁷⁴ Įmanoma, bet mažiau tikėtina ir 1441 m. data. Tais metais Mantautas, regis, dar buvo gyvas. KSK jis minimas SA 48 ir SA 475. Abu įrašus reikėtų datuoti XV a. penktojo dešimtmečio pirmąja puse. Apie 1445 m. jau minimi Mantauto sūnūs: SA 20, 250.

⁷⁵ И. Сулковска-Курасева, „Игинерарий“, p. 276.

⁷⁶ Žr. SA 592, 593, 599–603, kur minima Ponų Taryba ir raštininkas Jokūbas.

⁷⁷ И. Сулковска-Курасева, „Игинерарий“, p. 280.

⁷⁸ Žr. R. Petrauskas, *op. cit.*, p. 225.

⁷⁹ И. Сулковска-Курасева, „Игинерарий“, p. 275.

⁸⁰ Ten pat, p. 296. Vis dėlto liudytojų sąrašas labiau primena 1449 m. datuotus įrašus SA 321, 403.

⁸¹ Indikcija arba Mykolo Kęsgailaičio pareigybės gali būti nurodytos klaidingai, nes 1450 m. pradžią Kazimieras Jogailaitis praleido Lenkijoje, o 1465 m. Mykolas Kęsgailaitis nebebuvo Smolensko vietininku. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Игинерарий“, p. 274, 275, 297.

174	28-II-11	25-26	1	Orša	1445 (ind. 8; 14)
175	28-II-15	25-31	1	Krasnojė Selo vlsč.	1445/6 (ind. 8; 14)
176	28-II-19	25-36	1	Kauno vlsč.	1446/7 (ind. 10; 11)
177	28-II-22	25-39	1	Rusėnų vlsč., Movkovas (Mochovas, šalia Rečicos?)	1445/6 (ind. 9; 1)
178	28-II-25	26-1	1	Drohičino vlsč.	1445/6 (ind. 9; 1)
179	28-II-27	24-4	1	Vitebsko vlsč.	1445/6 (ind. 9; 3)
180	28-II-31	24-9	1	Rudaminos vlsč.	1445/6 (ind. 9; 1)
181	28-II-34	26-12	1	Govyznos (Govezna, Naugarduko pav.)	1443–1458 (3). Tikėtina 1445/6, plg. SA 177
182	28-II-37	26-15	1	–	1440–1447 (1). Tikėtina 1445/6, plg. SA 177, 183
183	28-II-40	26-19	1	–	1445/6 (ind. 9; 1)
184	29-I-1	26-23	1	Gardinas	1446/7 (ind. 10; 4)
185	29-I-6	26-28	1	? (Gardinas? Plg. SA 98, 100, 106, 171, 172, 731)	1446/7 (ind. 10; 4)
186	29-I-8	26-31	1	Dubičiai	1443–1458 (4). Tikėtina 1446/7, plg. SA 184, 185
187	29-I-11	26-34	1	Polockas	1440–1451 (33)
188	29-I-15	26-38	1	Lukomlis (į Š nuo Borisovo)	1440–1443 (2)
189	29-I-18	26-42	1	Ušača (Polocko vaiv.)	1440–1450 (8)
190	29-I-20	27-3	1	(Polockas?)	1440–1443 (2)
191	29-I-23	27-6	4	1. Bystriai (Polockas); 2. Nača (į R nuo Borisovo); 3. Sobežo vlsč. (Polockas), plg. SA 191.2; 4. Žr. SA 195 (Polockas)	1440–1450 (8)
192	29-I-31	27-16	1	Lukomlis	1440–1450 (8)
193	29-I-33	27-19	1	Lukomlis , Bolinas (Polocko vaiv.)	1449–1459 (5, 31). Tikėtina 1450, plg. SA 194, 168
194	29-I-37	27-24	1	Ula (Polocko vaiv.)	1450 07 ⁸² (ind. 13; 5)
195	29-I-42	27-30	1	Mošno ež. Polocke	1465 (17)
196	29-II-11	28-1	1	Gomelis . Chalčės dv. (į Š nuo Gomelio)	1440–1443 (2)
197	29-II-13	28-4	1	Presno k. (į Š nuo Gomelio, plg. SA 133)	1440–1443 (2)
198	29-II-16	28-7	1	Šerstinas (į Š nuo Gomelio)	1440–1460 (37)
199	29-II-18	28-9	1	Novoselkai (į Š nuo Gomelio, į P nuo Šerstino)	1440–1443 (2)
200	29-II-20	28-11	4	1. Šerstinas (į Š nuo Gomelio, plg. SA 198); 2. Gomelis; 3. Zditovo pilis (Slonimo pav.); 4. Čaginskajė? (Slonimas SA 2.2?)	1452 05 21 (6960 m, ind. 11 ⁸³)
201	29-II-31	28-22	1	–	1449–1459 (5, 31)
202	29-II-35	28-27	1	Polockas	1475 03 27 (ind. 8; 13)
203	30-I-24	29-31	1	Starodubas ir Černigovas	1440–1443 (2)
204	30-I-27	29-34	1	?	1440–1450 (8)

⁸² Ten pat, p. 275.

⁸³ Klaidingai nurodyta data. Plg. SA 599, 603. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 278, 279.

205	30-I-30	29-37	1	Polockas	1440–1450 (8)
206	30-I-35	30-4	1	?	1440–1450 (8)
207	30-I-36	30-6	2	1. Starodubas; 2. Starodubas	1452 02 11 (ind. 15; 4)
208	30-II-6	30-21	1	Mogiliovas, Borodčičiai (Borodiničiai i R nuo Mogiliovo)	1440–1443 (2)
209	30-II-9	30-25	1	Bylovičiai (Bylevičiai i V nuo Mogiliovo)	1440–1442 ⁸⁴
210	30-II-11	30-27	1	Mogiliovas	1446 (ind. 9; 1, 14)
211	30-II-15	30-32	1	Mogiliovas	1445/6 (ind. 9; 11)
212	30-II-18	30-36	1	Teterino dv. (i ŠV nuo Mogiliovo)	1443–1450 (3, 8)
213	30-II-21	30-40	1	Kaimas Teterine (i ŠV nuo Mogiliovo)	1443–1450 (3, 8)
214	30-II-24	31-3	1	Ukmergės vlsč. (pasienis su Livonija)	1446/7 (ind. 10; 8)
215	30-II-29	31-9	1	Ukmergė. Kinikai (?)	1451/2, (ind. 15) plg. SA 62
216	30-II-33	31-13	1	?	1451 05 09 (ind. 14; 5).
217	30-II-37	31-17	1	Polockas, Pogostas	1448 01 05 (ind. 11; 8)
218	30-II-41	31-22	1	Polocko pav., prie Jarnos up.	1475 04 22 (ind. 8; 13)
219	31-I-14	32-6	1	Toropeco vlsč. (Polockas)	1440–1450 (8)
220	31-I-17	32-9	1	Vitebskas	1440–1443 (2)
221	31-I-20	32-12	1	Lososinos up. (Lososinaja i P nuo Volkovysko?)	1440–1459 (9)
222	31-I-25	32-17	1	? (Plg. SA 230)	1440–1445 (7)
223	31-I-28	32-20	1	Vitebskas, Sitnėja (Sitno i ŠR nuo Polocko)	1440–1443 (2)
224	31-I-31	32-24	1	Gonvencė, Opakovas (Smolenskas), Nechohodovas (Smolenskas) (plg. 323), Buškevičiai, Lyčina (plg. SA 230 Lučinas, Smolenskas?)	1440–1443 (2)
225	31-I-35	32-28	2	Krasina (Krasynas i R nuo Vitebsko), Pogostičiai (plg. SA 217, 226); 2. Čerėjaselas (Čerėja i P nuo Lukomlio)	1443–1458 (3)
226	31-I-43	32-29	2	1. Vitebskas, Pogostičiai; 2. –	1446–1447 (1, 13)
227	31-II-4	33-5	2	1. (Vitebskas); 2. Lukai (prie Rogačiovo?), Verchovcai (Verchovjė? i Š nuo Lukomlio?)	1443–1450 (3, 8)
228	31-II-10	33-13	1	–	1443 (ind. 6; 3, 8)
229	31-II-13	33-17	1	– (Plg. SA 231)	1440–1445 (7)
230	31-II-16	33-20	4	1. Vopančičiai ir Prokopjevičiai (plg. SA 222); 2. ? (plg. SA 138, 154.2); 3. Gavrilovičiai (šalia Breslaujos?); 4. Lučinas (i P nuo Rogačiovo, plg. SA 224)	1449–1456 (14, 31)
231	31-II-26	33-32	1	Pats karalius. Plg. SA 229	1452 01 15 (ind. 15; 5).
232	31-II-33	33-41	1	–	1452 arba 1467 04 06 (ind. 15)
233	31-II-39	34-7	1	Bakštai (Lydos arba Ašmenos pav.?)	1443–1449 (3, 6)

⁸⁴ Datuojame pagal „kunigaikštienę Gedgaidienę“. Žr. W. Peltz, „Ród Giedygołda i jego majątności“, *Zeszyty naukowe uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Historia*, s. 11, 1971, p. 27. R. Petruskas, *op. cit.*, p. 77.

234	31-II-44	34-13	1	Daugai prie Perlojos	1440–1459 (9)
235	32-I-2	34-17	1	Vornianai (Vilniaus pav.)	1453 04 15 (ind. 1; 3)
236	32-I-7	34-23	1	Paparčiai	1449/50 (ind. 13; 9)
237	32-I-10	34-27	1	– (Kernavė? Žr. SA 780)	1453 04 20 (ind. 1; 5)
238	32-I-15	34-33	1	Žasliai, Trakų pav.	1457 02 28 (ind. 5 ⁸⁵)
239	32-I-25	35-11	1	– (plg. SA 136, 629, 633, 643, 647, 710, 726)	1443 arba 1457/8 (ind. 6; 4)
240	32-I-29	35-15	1	Strėvininkai	1449–1458 (4, 31)
241	32-I-35	35-22	1	Veliuona	1449–1453 (31, 38)
242	32-I-38	35-26	1	Valkininkų vlsč.	1469/70 (ind. 3; 32)
243	32-I-42	35-31	1	Kurkliai	1443–1458 (4)
244	32-II-1	35-34	11	1. Pienionys; 2–11. –	1440–1447 (1)
245	32-II-13	36-10	1	Trakų vlsč.	1440–1449 (6)
246	32-II-16	36-14	2	1. (Raseiniai? Plg. SA 465.8); 2. –	1443–1458 (3)
247	32-II-23	36-21	1	Lieponys (Leipalingis?)	1440–1459 (9)
248	32-II-25	36-24	1	Lieponys? – Leipalingis	1443–1458 (3)
249	32-II-28	36-28	1	Strėvininkai	1440–1449 (6)
250	32-II-32	36-33	2	1. Lieponys (Leipalingis), Trakų vlsč. ; 2. Kurkliai	1443–1449 (3, 6)
251	32-II-37	36-28	2	Perloja . 1. –; 2. Kozelkiškės (į V nuo Trakų)	1440–1450 (8)
252	32-II-41	37-1	1	Lieponys (Leipalingis), Medilo ež.(?); Daugų vlsč., Nedos ež. (Nedingė)	1440–1447 (1)
253	33-I-7	37-13	1	Šalčininkai	1440–1450 (8)
254	33-I-11	37-18	1	–	1440–1447 (1)
255	33-I-13	37-20	1	Domontiškių ež. (?) ir Giltėniškės (Trakų vlsč.)	1443–1458 (4)
256	33-I-19	37-27	1	Trakų vlsč.	1443–1458 (4)
257	33-I-21	37-29	1	(Markovas?)	1440–1447 (1)
258	33-I-23	37-31	1	–	1443/4 (ind. 7; 1)
259	33-I-28	37-37	2	1. Kazelskas (žr. SA 252. 2; Trakai); 2. Rodūnia? Žr. SA 259, 482. 445, 448)	1443–1458 (4)
260	33-I-33	37-43	2	1. –; 2. Strėvininkų vlsč.	1443–1458 (3)
261	33-I-38	38-6	2	1. (Markovas, plg. SA 99); 2. ?	1440–1450 (8)
262	33-I-44	38-13	1	Strėvininkai	1445/6 (ind. 9; 4)
263	33-II-3	38-17	2	1. (Trakai?); 2. –	1453 05 21 (ind. 1; 5, 20)
264	33-II-9	38-24	1	Smolenskas	1442/3 (ind. 6; 1)
265	33-II-13	38-29	1	(Trakų vlsč.?)	1445/6 (ind. 9; 1)
266	33-II-16	38-33	38	1–22. (Smolenskas); 23. Vitebsko pilininko pajamos; 24–28. (Smolenskas; 29. Roslavlis; 30. Vadito vlsč. (Smolenskas); 31. ?; 32. Roslavlis; 32–38. Smolenskas	1440–1450 (8)
267	34-II-8	40-33	1	–	1443–1450 (3, 8)
268	34-II-11	40-36	1	?	1440–1443 (2)
269	34-II-14	40-40	1	Šiujė ir Demena (Smolenskas)	1440–1450 (8)
270	34-II-16	40-43	1	Meščeskas (dab. Meščovskas)	1440–1450 (8)

⁸⁵ И. Сулковска-Курасева, „Игинерарий“, р. 287, plg. р. 306.

271	34-II-19	41-3	1	Boigorodokas (Smolenskas, žr. SA 420.8)	1440–1450 (8)
272	34-II-21	41-5	4	1–4. (Smolenskas – Brianskas? Žr. SA 287, 289, 337, 412, 425, 426)	1440–1443 (2)
273	34-II-32	41-17	1	?	1440–1450 (8)
274	34-II-34	41-19	1	Lobkovas. (Smolenskas, plg. SA 346, 423)	1440–1443 (2)
275	34-II-36	41-22	1	Bele ir Kotlovas (Kotlevas, tarp Oršos ir Smolensko)	1440–1450 (8)
276	34-II-38	41-25	1	?	1440–1450 (8)
277	34-II-41	41-28	12	1–9. –; 10, 11. (Smolenskas?); 12. Roslavlīs	1440–1443 (2)
278	35-I-20	42-12	1	?	1440–1443 (2)
279	35-I-22	42-14	4	1. Gubino dv.? (plg. SA 617, 621); 2. ?; 3. Veržaveskas (Smolenskas); 4. (Smolenskas)	1440–1443 (2)
280	35-I-30	42-23	4	1–2. –; 3. Smolenskas (žr. SA 70, 434.4); 4.?	1440–1447 (1)
281	35-I-43	42-28	2	1 – 2. ?	1442/3 (ind. 6; 1)
282	35-II-4	43-3	1	Smolenskas	1440–1447 (1)
283	35-II-7	43-7	1	Smolenskas	1445/6 (ind. 9; 3)
284	35-II-10	43-10	1	Smolenskas	1445/6 (ind. 9; 1)
285	35-II-15	43-16	1	Smolenskas	1445/6 (ind. 9; 1)
286	35-II-20	43-22	1	Smolenskas	1445/6 (ind. 9; 1)
287	35-II-25	43-28	1	(Smolenskas – Brianskas? Žr. SA 272, 289, 337, 412, 425, 426)	1445/6 (ind. 9; 1)
288	35-II-28	43-32	1	?	1445/6 (ind. 9; 1)
289	35-II-31	43-36	2	1. ?; 2. (Smolenskas – Brianskas? Žr. SA 272, 337, 412, 425, 426)	1443–1458 (3). Tikėtina – 1445/6, plg. SA 283
290	35-II-37	43-43	1	Mstislavlīs ir Kryčėvas	1440–1443 (2)
291	35-II-39	43-3	1	Liudogoščiai (į P nuo Mstislavlīo)	1440–1443 (2)
292	35-II-42	44-6	1	Kolodiazianojė? (prie Logoisko, plg. SA 308)	1443–1458 (3)
293	36-I-1	44-9	1	Krasnojė (prie Mstislavlīo, žr. SA 294)	1440–1443 (2)
294	36-I-3	44-12	2	1. Dobrojė (į P nuo Mstislavlīo); 2. Krasnojė (į P nuo Mstislavlīo) ir Pleso (šalia Gomelīo)	1440–1443 (2)
295	36-I-6	44-15	1	Mstislavlīs	1443–1450 (3, 8)
296	36-I-10	44-19	3	1. Mstislavlīs; 2. Židovincovas (?; plg. SA 302); 3. Zaseljė (tarp Mstislavlīo ir Roslavlīo)	1443–1450 (3, 8)
297	36-I-16	44-27	2	1. Kryčėvas; 2. Mstislavlīs	1440–1447 (1)
298	36-I-22	44-30	4	1. Mstislavlīs ir Kryčėvas. Petrovičiai ir Voričiai (žr. SA 1.5, 297.1); 2. ?; 3. Plesa (šalia Gomelīo); 4. Vechra (up. Vichra tarp Mstislavlīo ir Smolensko) ir Saprinīčiai (šalia Mstislavlīo)	Tikėtina 1440–1447, plg. SA 1.5, 297

299	36-I-33	45-3	1	Lengvenio Berezkovičiai (plg. SA 300) (Berezianė į Š nuo Mstislavlio?)	1440–1450 (8)
300	36-I-37	45-8	5	(Mstislavlis) 1.–2. Choclavičiai (Mstislavlis), Berezukovičiai (žr. SA 299), ?; 3?; 4. Bezukovičiai (žr. SA 299); 5. ?	1440–1450 (8)
301	36-II-4	45-22	5	Mstislavlis . 1. –; 2. Kovšovas, Gorodokas (į R nuo Mstislavlio); 3. Golovčinas, (Mogiliovo pav.); 4. ?; 5. Starojė Selo (prie Mstislavlio), Večerinskijė (Verečjė, į Š nuo Vitebsko?)	1440–1450 (8)
302	36-II-17	45-37	8	1. – (Mstislavlis?); 2. Lojanovai ir Mglinas ; 3. Poriadnickojė dv. (Poradinis prie Mstislavlio?); 4. Krasnovičiai Mglinė; 5. ?; 6. Briacovo Židovincovas (plg. SA 296); 7. Mstislavlis ir Kryčėvas ; 8. ?	1440–1450 (8)
303	36-II-35	46-17	1	Davidovo dv. (Smolenskas, Ržėvas? Žr. SA 313)	1443–1458 (3)
304	36-II-37	46-19	1	– Plg. SA 297	1440–1443 (4)
305	36-II-40	46-22	1	?	1440–1450 (8)
306	36-II-43	46-26	1	Mstislavlis (plg. SA 294)	1443–1458 (8)
307	37-I-1	46-29	1	Smolenskas	1440–1447 (1)
308	37-I-4	46-32	3	1. –; 2. Plg. SA 292; 3. ?	1443–1445 (3, 7)
309	37-I-11	46-39	1	Mstislavlis ⁸⁶	1440–1447 (1)
310	37-I-14	46-42	1	Plesa (šalia Gomelio, žr. SA 294)	Matyt, 1446 (ind. 9) ⁸⁷
311	37-I-16	47-1	1	Smolenskas (žr. SA 432)	1446/7; 1461/2 (ind. 10)
312	37-I-19	47-4	2	1. ?; 2. Demena (Smolenskas)	1440–1476
313	37-I-24	47-10	1	Smolensko Ržėveskas	1447/8 (ind. 11; 33), plg. SA 442
314	37-I-33	47-20	2	1–2. Mezockas (dab. Mščovskas)	1447/8 (ind. 11; 3)
315	37-I-38	47-26	1	Bolonavecas (? Smolenskas)	1448 01 07 (ind. 11), žr. SA 316
316	37-I-40	47-28	1	Gorodečensko vlsč. (žr. SA 320.3) (Smolenskas)	1448 01 07. (ind. 11 ⁸⁸)
317	37-I-43	47-31	1	Dubrovensko kelias (Smolenskas?)	1449 01 22 (ind. 12), žr. SA 316
318	37-II-4	47-36	1	Smolenskas	1451/2 (ind. 15; 5)
319	37-II-8	47-41	4	1. Roslavlis; 2 –; 3 ?; 4. Ovdėjevičiai (Odajevas?)	1447–1458 (1; 3)

⁸⁶ Čia minima Seliščą M. Liubavskis nurodo kaip vietovardį. М. Любавский, *Областное деление и местное управление Литовско–Русского государства ко времени издания первого Литовского статута*, Москва, 1892, p. 137.

⁸⁷ М. Кром, *Меж Русью и Литвой. Западнорусские земли в системе русско–литовских отношений конца XV – первой трети XVI в.*, Москва, 1995, p. 63.

⁸⁸ *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. 4: Ziemia Smoleńska i województwo Smoleńskie XIV–XVIII wiek*, pod redakcją A. Rachuby, Warszawa, 2003 [toliau – *Ziemia Smoleńska*], p. 47.

320	37-II-17	48-7	3	Smolensko valda. 1. Dniepro krantas; 2. Dv. Nemčinovskojė (Smolenskas, žr. SA 348); 3. Gorodečnos, Skolugovičių bei Užeperedo vlsč. (SA 348, 420), Kovylna, Demjanas su Snopotcais (žr. SA 423) šalia Turo prie Dniepro	1448 02 10 (ind. 11; 8)
321	37-II-35	48-30	1	Gobja (Brianskas, plg. SA 337, 403)	1449 10 31 (ind. 13; 3)
322	37-II-40	48-37	1	Brianske: Ponikovicai ir Timenicai (žr. SA 342)	1449, žr. SA 342
323	37-II-43	48-40	1	Nedochodovo vlsč. (Smolenskas)	1449 11 07 (ind. 13; 33)
324	38-I-4	49-1	1	(Smolenskas?)	1450/1 (ind. 14; 34)
325	38-I-8	49-6	1	(Smolenskas?)	1460 ⁸⁹ (ind. 9; 35, 36)
326	38-II-12	49-11	1	(Smolenskas?)	1469 09 14 (ind. 3; 5)
327	38-I-19	49-19	1	–	1443–1458 (3)
328	38-I-22	49-23	1	–	1440–1445 (29)
329	38-I-25	49-26	1	Brianskas	1445/6 (ind. 9; 1)
330	38-I-28	49-30	1	Šiumoroma (Brianskas), plg. SA 333	1444–1459 (5)
331	38-I-31	49-33	2	1.–; 2. (Brianskas, žr. SA 334)	1440–1447 (1)
332	38-I-35	49-37	2	1. Rylskas; 2. ? (Brianskas? Plg. SA 334)	1443–1458 (4)
333	38-I-39	49-42	1	Počapas, Šumroma (Brianskas), plg. SA 330	1446/7 (ind. 10) (4)
334	38-I-42	50-3	1	Revnai (Brianskas)	1447 01 08 (ind. 10) plg. SA 333, 335
335	38-II-1	50-6	1	? (Brianskas? Plg. SA 334)	1446/7? (ind. 10)
336	38-II-3	50-9	1	?	1446/7? (ind. 10)
337	38-II-5	50-12	1	Brianskas, Gobja (žr. SA 321, 403)	1448 (? 01 20 (ind. 11)
338	38-II-9	50-17	1	Brianskas	1452 02 28 (ind. 15; 5)
339	38-II-13	50-22	1	Brianskas	1448/9 (ind. 12; 9)
340	38-II-18	50-28	1	?	1448/9 (ind. 12), žr. SA 339
341	38-II-22	50-33	1	Brianskas	1449 11 02 (ind. 13 ⁹⁰), plg. 342
342	38-II-26	50-38	1	Brianskas (plg. SA 322)	1449 11 02 (ind. 13; 5), plg. SA 341)
343	38-II-29	50-42	1	Smolenskas	1470 10 23 (ind. 4; 23)
344	38-II-35	51-7	1	Rečica ir Černigovas. Domyslino dv. (Čemigovo pav.)	1440–1443 (2)
345	38-II-38	51-11	1	Rečica. Zaspīčiai (Zaspa į P nuo Rečicos)	1447–1450 (1, 8)
346	38-II-40	51-13	1	Smolenskas (plg. SA 274, 423)	1466 05 03 (ind. 14; 5)
347	39-I-5	51-22	1	Smolenskas	1475 02 27 (ind. 8 ⁹¹ ; 5)
348	39-I-24	52-11	1	Smolensko valda. Užeperepetas (plg. SA 320, 420) ir Nemčinovsko dv.	1455 03 28 (ind. 3; 3, 10)
349	39-II-7	53-3	1	Šalčininkai	1445/6 (ind. 9; 11)

⁸⁹ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 292.

⁹⁰ Ten pat, p. 274.

⁹¹ Nedidelė tikimybė, kad 1460 m. valdovas iš Lenkijos galėjo užsukti į Berštus. Žr. ten pat, p. 291.

350	39-II-11	53-8	1	– (Plg. SA 20, 21, 48, 59, 153)	1440–1447 (1)
351	39-II-14	53-11	1	Trubeckas	1449 07 04 (ind. 12; 9) ⁹²
352	39-II-21	53-19	1	Trubeckas	1449 07 04 (ind. 12; 9)
353	39-II-29	53-29	1	Žemaitija. Prie Krakių	1445/6 (ind. 9; 1)
354	39-II-36	53-36	1	Raseiniai	1446/7 (ind. 10; 1)
355	39-II-39	53-40	1	Žemaitija	1453 (ind. 1; 20)
356	40-I-1	54-1	1	Žemaitija. Raseiniai	1454/5 (ind. 3; 37).
357	40-I-7	54-8	1	Rogačovas	1450 09 (ind. 14; 5), žr. SA 410
358	40-I-12	54-15	1	Ukmergė. Žemaitija	1440–1447 (1)
359	40-I-17	54-20	1	Ukmergė	1446/7 (ind. 10; 1)
360	40-I-20	54-24	1	Aukštadvaris	1452 03 07 (ind. 15 ⁹³ ; 5)
361	40-I-25	54-30	1	?	1453 05 03 (ind. 1; 35)
362	40-I-29	54-34	1	Aukštadvaris	1465/6 (ind. 14; 5)
363	40-I-35	54-41	1	Smolenskas	1452 02 24 (ind. 15 ⁹⁴ ; 5)
364	40-I-40	55-4	1	– (Smolenskas? Žr. SA 423)	1452 02 24 (ind. 15; 5), žr. SA 365
365	40-II-4	55-10	1	Chvostino k. (Chvostovičiai, Mozyrius pav.?)	1452 02 24 (ind. 15; 5), žr. 365
366	40-II-9	55-16	3	1. –; 2. Minskas ; 3. Minskas	1459–1476 (5)
367	40-II-20	55-28	3	1. Minskas ; 2. Minskas ; 3. (Žr. SA 367.1–367.2)	1459–1476 (5)
368	40-II-33	56-1	1	Naugarduko apylinkės	1475 04 16 (ind. 8; 18)
369	41-I-14	56-34	1	Naugardukas	1459–1476 (5)
370	41-I-18	56-39	1	Volkovyskas. Mstibogovas (į V nuo Volkovysko) ⁹⁵	1459–1476, žr. SA 369
371	41-I-22	57-3	1	Naugardukas	1459–1476, žr. SA 369
372	41-I-25	57-7	1	Naugardukas	1466–1477 (24)
373	41-I-28	57-10	1	Ukmergės vlsč.	1447/8 ar 1462/3 (ind. 11; 1)
374	41-I-31	57-13	3	1. Maišiagalos vlsč. , prie Labanoro; 2. Degsnėnai (Degsnė prie Dubingių); 3. Starodubas	1452 02 22 (ind. 15; 1), žr. SA 363
375	41-II-1	57-26	1	(Starodubas, plg. SA 374.3)	1452 02 22 (ind. 15; 1), žr. SA 363, 374
376	41-II-4	57-30	1	(Starodubas, plg. SA 374.3)	1452 02 22 (ind. 15; 1), žr. SA 363, 374

⁹² I. Sułkowska-Kurasiowa Kazimiero Jogailaičio 1449 m. itinerariume Briansko nemini.

⁹³ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 278.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Plg. *LM I-oji UžK*, nr. 386. Raštas duotas Trakuose šeštadienį prieš šv. Valentina, šią dieną leidėjai sieja su 1468 ar 1479 m. vasario 13 d. Antroji data mažai tikėtina, nes tuo metu Jonas Kęsgailaitis jau buvo Trakų kaštelionas, o suteiktyje jis tebevadinamas Žemaitijos seniūnu. Pagal itinerariumą tai galėjo būti 1452 ar 1457 m. Pirmoji data vis dėlto labiau tikėtina. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 278, 287. Tad SA 370 turėtų būti datuojamas po šios suteikties. K. Pietkiewiczzius siūlo šią suteiktį datuoti nuo 1451 m. K. Pietkiewiczz, *Kieżgajlowie*, p. 73, 112.

377	41-II-8	57-35	1	Žemaitija (Ukmergė?). Žr. SA 454	1466 03 08 (ind. 14 ⁹⁶ ; 19)
378	41-II-15	58-7	1	Kremenecas	1450 08 20 (ind. 13; 20)
379	41-II-25	58-22	1	Kremeneco pav.	1450 08 10 (ind. 13; 20)
380	41-II-31	58-29	1	Kremeneco pav.	1450 (20), žr. SA 379, 382
381	41-II-34	58-33	1	Kremeneco pav., žr. SA 615	1450 (20), žr. SA 379, 382
382	41-II-38	58-37	1	Kremeneco pav.	1450 08 19 (ind. 13; 20)
383	42-I-1	59-3	1	(Kremenecas)	1451 01 06 (ind. 14 ⁹⁷)
384	42-I-5	59-8	1	Savčičiai, Počajevas (abu Kremenece)	1451 01 15 (ind. 14; 5), žr. SA 383
385	42-I-10	59-14	12	<i>Liubuckas. Pradėta rašyti 70. O Berštuose pradžia 11 indikcija, kovas</i>	1463 03 (6970 m., ind. 11) ⁹⁸
386	42-I-39	60-3	12	Liubuckas. 1–11; 12. Kovalo pilis	1463 (?) ⁹⁹ , žr. SA 385
387	42-II-23	60-34	2	Koračovas . 1. – 2.	1463 (?), žr. SA 385, 386
388	42-II-28	60-39	1	Mozyrius visč.	1440–1443 (2)
389	42-II-32	60-43	1	–	1443–1450 (3, 8)
390	42-II-34	61-1	1	–	1440–1443 (2)
391	42-II-37	61-3	2	Brestas . 1. 2. Neverovo k. (Brestas?)	1448 01 14 (ind. 11; 8)
392	43-I-1	61-14	1	Prostianica ar Tristianica (Volynė, žr. SA 701, plg. SA 663.12)	1463 03 10 (ind. 11, 5)
393	43-I-8	61-22	1	Kaunas	1440–1476
394	43-I-11	61-26	1	Kleckas	1442/3 (ind. 6; 1)
395	43-I-14	61-30	1	(Kleckas? Žr. SA 399, 401)	1443–1458 (3)
396	43-I-16	61-32	1	Cepros krantas (Cepra prie Klecko). Žr. SA 397	1451 01 24 (ind. 14; 3)
397	43-I-22	61-39	1	Tas pats kas ir SA 396	Tarp 1451 ir 1476 09 18 ¹⁰⁰
398	43-I-33	62-8	1	– Plg. SA 407	1449 07 28 (ind. 12 ¹⁰¹ ; 3)
399	43-I-39	62-15	1	Kleckas	1441 08 13 (ind. 4; 2)
400	43-II-1	62-21	1	Klecko visč.	1441 10 18 (ind. 5; 1)
401	43-II-11	62-39	1	Klecko visč., žr. SA 395, 399	1456 04 14 (ind. 4 ¹⁰² ; 5)
402	43-II-20	63-14	1	Drohičinas	1454/5 (ind. 3; 5)
403	43-II-23	63-18	1	Smolenskas . Gobja (SA 321, 337)	1449 10 31 (ind. 13; 3)
404	43-II-28	63-24	1	Smolenskas	1452 05 20 (ind. 15; 5)
405	43-II-37	63-34	1	Proščiai (Smolenskas)	[1465] ¹⁰³ 01 31

⁹⁶ Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 298. Taip pat žr. SA 454.

⁹⁷ Indikcija nurodyta klaidingai: turi būti ne 4, o 14. Žr. nuorodą prie SA 153 apie Tautvilą Mantautaitį. Žr. ir nuorodą į Vilnių; И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 278.

⁹⁸ Apie paantraštę žr. Н. Г. Бережков, *op. cit.*, p. 163, 68 nuoroda. Jo manymu, tai 1463 metai.

⁹⁹ Tikrai tarp 1449 ir 1476 m. (5, 22).

¹⁰⁰ Šis SA turėtų būti bent kiek vėlyvesnis už SA 396. Pateikta 13 indikcija, matyt, klaidinga. Itinerariumai apskritai nenurodo dk Kazimiero buvimo Perlojoje.

¹⁰¹ I. Sułkowska-Kurasiowa nenurodo Kazimiero Jogailaičio viešnagės Brianske, apie ką kalbama šiame SA. Brianske dk Kazimieras buvo 1449 07 04 (žr. SA 351).

¹⁰² Datavimas abejotinas, nes Vilnius, kaip valdovo apsilankymo vieta, 1456 m. „įsiterpia“ tarp Krokuvos. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 285.

¹⁰³ Suteiktyje minimas karalius, todėl preliminariai ši SA galime datuoti tarp 1447 ir 1476 m. Per tą laiką valdovas Berštuose metų pradžioje buvo tik vieną kartą – 1465 m. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 297.

406	44-I-3	64-4	1	Lukomlis. Torontevičiai (Tarantovas?)	1442/3 (ind. 6; 1)
407	44-I-10	64-14	1	– (plg. SA 398)	1443–1445 (3, 12)
408	44-I-13	64-17	1	Lukomlis. Ostapkovičiai (Ostapkovo į Š nuo Vitebsko, netoli Usviato)	1444/5 (ind. 8; 9)
409	44-I-19	64-24	2	1. –; 2. Ostrošičiai (Ostrožičiai į Š nuo Minsko); Gogoličanai (žr. SA 484); Minskas; Logožanai (Logoiskas?). Plg. SA 410	1440–1447 (1)
410	44-I-25	64-32	1	– (Gal Olgovičiai šalia Bobruisko? Plg. SA 409.2). Žr. SA 357	1448/9, (ind. 12)
411	44-I-27	64-35	1	Mezočoskas (dab. Meščovskas)	1440–1476
412	44-I-36	65-3	2	1. Smolenskas; 2. Olotovas (Smolenskas). Plg. SA 272, 287, 289, 337, 425, 426)	1467 03 12 (ind. 15; 21)
413	44-II-10	65-29	2	Smolenskas, indiktas 9. Ponas valdovas didysis kunigaikštis. 1. Skuratovas (tarp Oriolo ir Tulos, plg. SA 434.13); Dubrovensko kelias (Smolenskas); 2. –	1445/6 (ind. 9; 1)
414	44-II-21	65-41	1	(Smolenskas? Žr. SA 413)	[1445/6] plg. SA 415
415	44-II-26	66-4	3	1–2. (Smolenskas?); 3. – Žr. SA 413	1445/6 (ind. 9; 1)
416	44-II-36	66-15	4	1. ?; 2. Osovičiai ir Koračovas (Smolenskas); 3. Mcenskas (plg. SA 411); 4. (Smolenskas, Brianskas?)	1445/6? (ind. 9; 1), plg. SA 415
417	44-II-43	66-23	2	Pats didysis kunigaikštis. Smolenskas. 1. –; 2. Lugasas (Smolenskas). Plg. SA 418	1451/2 arba 1466/7 (ind. 15; 5)
418	45-I-6	66-30	1	Lugasas (Smolenskas). Plg. SA 417	1454/5 arba 1469/70 03 26
419	45-I-9	66-33	2	1. Smolenskas; 2. Kunigaikščiui Ivanui Kozlovskiuui toks raštas duotas. Kozlovas (Viazma)	1455 04 13 (ind. 3 ¹⁰⁴)
420	45-I-23	67-13	9	Smolenskas. 1. Užoberetas (plg. SA 320, 348); 2–6. –; 7. Rudos vlsč. (Smolenskas); 8. Buigorodoko vlsč. (žr. SA 271); 9. Demenos krantas (žr. SA 348)	1443–1458 (3)
421	45-II-2	67-37	5	1. Roslavlis; 2–5. – (Smolenskas?)	1443–1458 (3)
422	45-II-10	68-3	2	1. Ivankovo k.; 2. Svaditų vlsč. (abu Smolenske)	1440–1443 (2)
423	45-II-13	68-6	12	1. Lobkovo k. (Smolenskas, SA 274, 346); 2. ?; 3–7. –; 8. Snopotas (žr. SA 320, 423), Demenos vlsč. (Smolenskas); 9. ?; 10. Prie Zolčės up. (plg. SA 434.15); 11. ?; 12. (Žr. SA 420.2)	1443–1450 (3, 8)
424	45-II-29	68-25	14	1. Koračovas; 2–7. ?; 8. Maščinas (Smolenskas); Smolenskas. 9. Roslavlis; 10–14. ?	1440–1450 (8)
425	46-I-7	69-5	2	1. Snopas (Snopot?, Demenos vlsč., Smolenskas, žr. SA 423, 429); 2. (Smolenskas)	1443–1450 (3, 8)

¹⁰⁴ Pagal Ldk Kazimiero itinerariumą 1455 m. labiau tinka nei 1470 m. Žr. ten pat, p. 284, 303.

426	46-I-10	69-9	1	(Smolenskas?)	1443–1450 (3, 8)
427	46-I-12	69-12	1	Dorogobužas (Smolenskas)	1443–1447 (1, 3)
428	46-I-19	69-19	4	1–4 ? (Smolenskas?)	1443–1450 (3, 8)
429	46-I-29	69-29	2	1. Šiujėjės vlsč. (Smolenskas, žr. SA 227, 439); 2. Gorka ir Snopotokas (Smolenskas, žr. SA 277, 423)	1443–1450 (3, 8)
430	46-I-34	69-34	1	(Smolenskas?)	1443–1450 (3, 8)
431	46-I-36	69-36	1	Opecas (Smolenskas)	1440–1465 (10)
432	46-I-38	69-38	2	1. Peresnarai (Smolenskas, žr. SA 311); 2. Berezynkos, Glubočios ir Molochvos up. (Smolenskas)	1447–1451 (33). Žr. SA 442–444
433	46-I-43	69-45	5	Smolenskas. Nuo čia įsakinėjo ponas Petrašas ir ponas Andrius Sakaitis. 1–4. ?; 5. Oščitovas? (Smolenskas)	1440–1447 (1)
434	46-II-13	70-16	17	Ponai prie Smolensko davė. 1. ?; 2. Kremianai (Dorogobužas); 3. –; 4. Prostėja ir Čiučolovas (Smolenskas, žr. SA 70.1; 5–11. ? 12. (Žr. SA 442); 13. Skuratovas (žr. SA 413); 14. Dubrovensko kelias (žr. SA 143, 317 ir t. t.); 15. Zoločjė (plg. SA 423.10); 16, 17. – (Plg. SA 266.16, 475.25)	Matyt, 11 ind. – 1447/8 (8). Pagal SA 434.12 ir SA 442 atitikimą
435	47-I-12	71-15	1	– (Smolenskas?)	1440–1459 (9)
436	47-I-14	71-17	1	(Smolenskas?)	1440–1450 (8)
437	47-I-19	71-23	1	– (Smolenskas?)	1442/3 (ind. 6), plg. SA 316
438	47-I-21	71-25	1	–	1443–1458 (3)
439	47-I-24	71-29	3	1. Prie Šujės (Smolenskas, plg. SA 227, 429), Lašenka ir Snopatecas (žr. SA 423, 428); 2. Smolenskas; 3. –	1440–1447 (1)
440	47-I-33	71-39	2	1. (Smolenskas?); 2. –	1446/7 (ind. 10; 1)
441	47-I-39	72-3	1	Viazma	1446/7 (ind. 10; 1)
442	47-I-44	72-8	1	(Smolenskas?), žr. 33, plg. SA 434.12	1447/8 (ind. 11; 33), plg. SA 313, 443
443	47-II-6	72-16	1	(Smolenskas?), žr. 33	1447/8 (ind. 11; 33), žr. SA 442, 444
444	47-II-11	72-22	1	Smolenskas	1447/8 (ind. 11; 33), žr. SA 442, 443
445	47-II-15	72-27	1	Eišiškės ir Rodūnia (plg. SA 259, 48, 2, 448)	1440–1445 (12)
446	47-II-20	72-33	1	Rodūnia (plg. SA 49)	1440–1450 (8)
447	47-II-23	72-36	1	Eišiškės	1444/5, 1459/60, 1474/5 (ind. 8)
448	47-II-25	72-39	1	Rodūnia	1443–1458 (4)
449	47-II-29	73-1	2	1–2. –	1440–1447 (1)
450	47-II-34	73-7	2	1. (Plg. SA 795, 802); 2. –	1440–1447 (1)
451	47-II-40	73-13	1	–	1440–1459 (9)
452	47-II-44	73-17	1	(Rodūnia, žr. SA 49, 446)	1440–1447 (1)
453	48-I-1	73-19	1	–	1440–1459 (9)

454	48-I-3	73-21	1	Žemaitija (žr. SA 377)	1451 05 08 (ind. 14 ¹⁰⁵ ; 19)
455	48-I-12	73-39	1	Žemaitija. Pušies (Minijos) krantas ir Motolės (Platelių?) ež.	1440–1449 (6)
456	48-I-16	74-1	1	Čiūliūnai (?)	1440–1449 (6)
457	48-I-19	74-4	2	1–2. (Žemaitija)	1440–1449 (6)
458	48-I-23	74-8	1	Šaukoto ir Gomertos ež. (Žemaitija, Tendziogalos vlsč.)	1445/6, ar 1460/1 (ind. 9) plg SA 474
459	48-I-25	74-10	1	Laukžemė (Žemaitija)	1451 05 03 (ind. 14; 5)
460	48-I-29	74-15	1	Veluona	1452 03 11 (ind. 15; 38)
461	48-I-34	74-21	1	Žemaitija	1440–1447 (1)
462	48-I-40	74-28	1	Veluona	1450 08 20 (ind. 13 ¹⁰⁶)
463	48-II-7	74-41	1	Biržai (Beržai – Biržinėnai?)	1450 10 28 (ind. 14 ¹⁰⁷)
464	48-II-10	74-44	1	Žemaitija (plg. 454)	1450 10 27 (ind. 14; 9)
465	48-II-17	75-7	56	Žemaitija. 1, 2. Viduklė; 3, 4, 8, 11, 12. Raseiniai; 5, 6. Gaižuva; 7, 9, 10. Ariogala; 13–56?	1440–1450 (8)
466	49-I-40	76-34	14	Žemaitija. 1. ?; 2. Kaunas; 3, 12. Ariogala; 4, 6, 9, 10. Viduklė; 5, 7, 11. Raseiniai; 8. Kražiai; 13. Kėdainiai (?); 14. –	1443–1447 (1, 3)
467	49-II-22	77-18	1	Aunuvėnai Knituvoje; Šiaulėnai Kražiuose (Žemaitija)	1440–1443 (2)
468	49-II-42	78-3	7	1–2. –; 3. Kražiai; 4.–7. – (Žemaitija)	1443–1450 (3, 8)
469	50-I-7	78-13	38	Žemaitija. 1, 2. Kaltinėnai; 3, 5, 6. Medininkų vlsč.; 4. Knituva; 7, 8. Kaltinėnai; 9–17. Žemaitija. Medininkai; 18–28. Kaltinėnai; 29–34. Knituva; 35–38. Kražiai	1443–1450 (3, 8)
470	50-II-28	80-5	5	Raseinių vlsč. 1–5	1443–1450 (3, 8)
471	50-II-36	80-13	9	1. Kražiai; 2–4. Viduklė; 5–8. ?; 9. Raseiniai	1442? (ind. 1 ¹⁰⁸)
472	51-I-1	80-27	5	1–4. –; 5. Knituva	1440–1476 (ind. 16)
473	51-I-8	80-35	2	1. Viduklė?; 2. Žemaitija	1443–1453 (4) ¹⁰⁹
474	51-I-13	80-40	5	1. –; 2. Žemaitija; 3. –; 4. (Kauno vlsč., žr. SA 62); 5. Kernavė – Josvainių vlsč.	1450–1460 ¹¹⁰

¹⁰⁵ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 276, plg. SA 377.

¹⁰⁶ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 276.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Indikcija klaidinga. Pagal itinerariumą valdovas Anykščiuose buvo tik kartą – 1442 m. lapkritį. Žr. ten pat, p. 270.

¹⁰⁹ Datuojame pagal įrašė minimą Gedgaudą, minėtą 1441–1453 m. Žr. R. Petrauskas, *op. cit.*, p. 233.

¹¹⁰ Datuojame pagal Kęsgailienę. Žr. SA 62, 476.

475	51-I-27	81-11	36	<i>Tiems, kurie Trakų pilaiteje buvo, tada [ir] suteikta. Visi ponai.</i> 1–36. [vairios vietovės. Žr. prie 16. SA 475.2); prie 25. SA 266; prie 16. SA 434.17; prie 28 plg. SA 99	1440–1450 ¹¹¹ (8)
476	52-I-19	83-12	1	Kražiuose prie Opusės (Apusino?) up. (Apusinai šalia Viduklės)	1460/61 (ind. 9), žr. SA 62
477	51-I-24	83-17	1	Dubičių vlsč. Plg. SA 478	1440–1450 (8)
478	52-I-27	83-20	2	1. –; 2. Kaniavos ir Dubičių vlsč.	1440–1443 (2)
479	52-I-33	83-27	1	Ustinas (?). (Ostrynė? Plg. SA 808.3)	1440–1450 (8)
480	52-I-35	83-29	1	–	1440–1445 (7)
481	52-I-36	83-31	2	1. Nevsko (Nedingės?) vlsč.; 2. Perlojos vlsč.	1454/5 (ind. 3; 4)
482	52-I-42	83-37	1	Alytaus vlsč. Plg. SA 61, 752	1451 12 15 (ind. 15 ¹¹²)
483	52-II-3	83-42	1	Minskas. Žr. SA 489	1473 04 10 (ind. 6; 5)
484	52-II-21	84-24	1	Gogolnica (Minskas, žr. SA 409.2)	1453–1458 (3)
485	52-II-24	84-27	1	?	1440–1451 (33)
486	52-II-27	84-30	1	?	1440–1460 (37)
487	52-II-32	84-35	2	1. Bobr(i)kas (į ŠV nuo Mozyriaus); 2. Chorianai (Choromcai į ŠV nuo Mozyriaus?)	1440–1443 (4)
488	52-II-35	84-39	1	–	1440–1447 (1)
489	52-II-37	84-41	2	1. Skoriničiai (Minskas? Žr. SA 483); 2. Volma (į R nuo Minsko)	1443–1458 (3)
490	52-II-42	85-3	1	? (Piatevščina į P nuo Minsko)	1440–1445 (7)
491	53-I-3	85-9	1	Prie Uzdos up. (Minsko pav.) (žr. SA 48.2)	1450 08 12 (ind. 13 ¹¹³)
492	53-I-8	85-15	1	?	1447–1458 (1; 3)
493	53-I-10	85-18	1	?	1448/9 (ind. 12; 5)
494	53-I-13	85-22	2	1. Putilovas (į Š nuo Vitebsko?); 2. Zaslavljo ir Kopysko vlsč.	1447–1450 (1, 8)
495	53-I-19	85-29	1	Pėicia (gal Ptičė į P nuo Minsko?)	1440–1450 (8)
496	53-I-21	85-31	1	Dobrinevas (į P nuo Minsko)	1440–1443 (2)
497	53-I-25	85-35	2	1. Piativictas? (plg. SA 490, Minskas), Semenkovskojė (Semenovičiai į P nuo Minsko, plg. SA 496); 2. Chožavėičiai (žr. SA 488, 498, Minskas?)	1440–1443 (2)
498	53-I-30	85-40	1	(Minskas?)	1440–1443 (2)
499	53-I-33	86-1	1	Rakovo dv. (į V nuo Minsko)	1440–1443 (2)
500	53-I-36	86-4	1	Rakovas (į V nuo Minsko)	1440–1459 (9)
501	53-I-39	86-8	2	1. Kopylis; 2. ?	1440–1451 (33)
502	53-I-44	86-13	1	Žemaitija (?), Lomžona (Laižuva?)	1440–1443 (4)

¹¹¹ Tikėtina, kad tai vienas ankstyviausių KSK įrašų, minimis LDK bajorų konfrontacijos laikotarpi iki įsitvirtinant dk Kazimierui. Minimasis Mantautas (žr. SA 48, 153); Mantigaila Strėvininkiškis (SA 249, 260).

¹¹² И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 278.

¹¹³ Ten pat, p. 276.

503	53-II-2	86-17	1	Zaslavlio vlsč.	1440–1443 (2)
504	53-II-6	86-22	1	–	1440–1450 (8)
505	53-II-8	86-24	1	–	1440–1447 (1)
506	53-II-10	86-26	1	–	1443–1447 (1, 3)
507	53-II-12	86-29	1	Rakovcai (Rakovas šalia Minsko, plg. SA 499, 500, 504)	1443–1458 (3)
508	53-II-15	86-32	1	Naugarduko vlsč. Svorovato dv. (į P nuo Naugarduko)	1440–1450 (8)
509	53-II-18	86-36	1	–	1443–1458 (3)
510	53-II-20	86-38	1	–	1443–1458 (3)
511	53-II-21	86-39	1	Tupaliai (Volynė – Palenkė?)	1443–1458 (3)
512	53-II-23	86-41	1	–	1440–1443 (2)
513	53-II-26	87-1	1	Valdovo Lodiatičių dv. (?)	1440–1452 (44)
514	53-II-27	87-3	1	?	1440–1443 (4)
515	53-II-30	87-6	1	Protasovas (?), žr. SA 531, plg. 198	1440–1443 (2), plg. 531
516	53-II-32	87-8	1	–	1440–1450 (8)
517	53-II-34	87-11	1	? (Plg. SA 1.6, 494.2)	1440–1450 (8)
518	53-II-36	87-14	1	Kolpenica (į P nuo Naugarduko prie Myšos)	1440–1447 (1)
519	53-II-39	87-17	1	–	1440–1445 (12)
520	53-II-42	87-20	1	Zaberdova (plg. Berdovka į Š nuo Naugarduko)	1440–1459 (9)
521	54-I-4	87-28	2	1. Plg. SA 808.6; 2. Liubošičiai (Liubišičiai į P nuo Slonimo)	1440–1443 (2)
522	54-I-8	87-33	1	Černiachovas (tarp Myšos ir Nesvyžiaus)	1440–1452 (44)
523	54-I-11	87-36	1	Drevinevičiai (Derevna tarp Minsko ir Naugarduko)	1440–1450 (8)
524	54-I-13	87-38	1	Choroševičiai (į P nuo Volkovysko)	1443–1450 (3, 8)
525	54-I-16	87-41	1	– Plg. SA 133, 509, 525, 614, 715	1440–1450 (8)
526	54-I-18	88-1	1	– (Naugardukas? Plg. SA 508, 539, 550)	1443–1450 (3, 8)
527	54-I-20	88-3	1	– Plg. SA 200.4, 614	1440–1443 (2)
528	54-I-23	88-6	1	Chiadisovas (gal Chodosovas į V nuo Mstislavlio) ir Pletušnas (?)	1440–1450 (8)
529	54-I-27	88-11	1	Naugarduko vlsč. bebrynas ant Myšos kranto	1443–1445 (3, 7)
530	54-I-30	88-15	1	Tešpovo k. (?) Negnevičiai (į R nuo Naugarduko)	1440–1443 (2)
531	54-I-32	88-18	1	Protasovo k. (?), žr. SA 515	1440–1443, žr. SA 515
532	54-I-34	88-20	1	–	1443–1450 (3, 8)
533	54-I-36	88-23	1	–	1440–1459 (9)
534	54-I-40	88-27	1	–	1440–1445 (7)
535	54-I-44	88-32	1	Gorodiščė (Naugarduko pav.)	1440–1443 (2)
536	54-II-4	88-37	1	Koroličiai (Koroliščėvičiai į P nuo Minsko?)	1440–1447 (1)
537	54-II-7	88-40	1	– Plg. SA 312.2?	1440–1447 (1)
538	54-II-9	88-42	1	– Plg. SA 567	1440–1450 (8)
539	54-II-12	89-3	2	1. ?; 2. Naugardukas	1445–1456 (14)

540	54-II-17	89-8	1	–	1440–1450 (8)
541	54-II-19	89-10	1	Rūdinkai (Rūdnia į V nuo Minsko?)	1443–1458 (3)
542	54-II-21	89-12	1	Naugardukas	1440–1459 (9)
543	54-II-23	89-14	1	Sporovas (Slonimo pav., šalia Zditovo)	1442/3 (ind. 6; 7)
544	54-II-25	89-16	1	Železnica (Železnikai į PR nuo Čečersko?)	1440–1450 (8)
545	54-II-27	89-18	1	?	1440–1450, žr. SA 542
546	54-II-29	89-21	1	?	1448/9 (ind. 12; 8)
547	54-II-33	89-26	2	1. ?; 2. Ostašino dv. (į Š nuo Naugarduko)	1445/6 (ind. 9; 9)
548	54-II-44	89-38	1	–	1445–1459 (5, 13)
549	55-I-1	89-42	1	Suliatičiai (Naugarduko pav.)	1450 10 05 (ind. 14 ¹¹⁴)
550	55-I-6	90-6	1	Svortva (Svortva į P nuo Naugarduko, šalia Jatros, žr. SA 508)	1464 03 13 (ind. 12; 5)
551	55-I-14	90-15	1	Čamrovičiai (plg. SA 520), Zadvėje (Zadevas į Š nuo Ašmenos)	Netrukus po 1469 07 12 ¹¹⁵
552	55-I-19	90-21	12	Podolės Braslavlīs. 1–9; 10–12. Braslavlīs	1448 01 12 (ind. 11; 39)
553	55-I-43	91-5	1	Lydos vlsč.	1442/3 arba 1457/8 (ind. 6)
554	55-II-3	91-10	1	Dvoriščiai (?)	1440–1445 (7)
555	55-II-8	91-16	1	– Plg. SA 479, 713, 808.3	1443–1458 (4)
556	55-II-11	91-20	1	–	1449/50 (ind. 13; 5)
557	55-II-15	91-25	1	? Prie Volžovo up. (Voložinas Ašmenos pav.?)	1446–1447 (1) ¹¹⁶
558	55-II-18	91-29	1	Ščerbiškiai (Ščerbovas prie Bresto Kamencio?)	1448/9 (ind. 12; 14)
559	55-II-22	91-33	1	Bielicos vlsč. ir Zdetelė (į V nuo Naugarduko)	1440–1450 (8)
560	55-II-26	91-38	1	?	1440–1443 (2)
561	55-II-30	91-42	1	–	1445–1450 (8, 14)
562	55-II-33	92-3	1	Bielica (į P nuo Lydos). Žr. SA 563	1441/2 (ind. 5), žr. SA 563.2
563	55-II-36	92-7	3	1. –; 2. Identiška suteiktis SA 562; 3. Rogotnia (į P nuo Naugarduko)	1445/6 (ind. 9; 1)
564	55-II-43	92-15	1	Klecko vlsč.	1440–1443 (2)
565	55-II-3	92-19	1	Deniskovičiai (į P nuo Klecko)	1445–1450 (8, 12)
566	56-I-5	92-21	1	Moročė (į R nuo Klecko, plg. SA 567)	1440–1447 (1)
567	56-I-8	92-24	1	(Moročė į R nuo Klecko), (žr. SA 566)	1440–1447 (1)
568	56-I-11	92-27	1	Žerebkovičiai (į V nuo Klecko)	1440–1450 (8)
569	56-I-12	92-29	1	Morozovičiai (į P nuo Pinsko)	1440–1443 (2)
570	56-I-14	92-31	1	–	1443–1458 (3)
571	56-I-16	92-34	1	(Kleckas, žr. SA 723)	1440–1459 (9)
572	56-I-19	92-38	1	Onaninas (Kleckas? Plg. SA 574, 565)	1445–1450 (8, 12)
573	56-I-22	92-42	1	Žerebkovičiai (į V nuo Klecko)	1440–1447 (1)

¹¹⁴ Ten pat, p. 276.

¹¹⁵ Žr. *LM I-oji UŽK*, nr. 378, valdų pardavimo rašto originalo aprašas. Plg. ten pat, nr. 438, 385, 409.

¹¹⁶ Datuojame pagal Ldk virtuvininką Andrių Galiginaitį (1446–1449). Žr. *Urzednicy centralni*, p. 62.

574	56-I-27	93-5	1	(Kleckas? Žr. SA 572, 683.5)	1440–1450 (8)
575	56-I-29	93-7	3	1. (Kleckas? Plg. SA 394); 2. Novyj Dvoras (į P nuo Klecko); 3. Mokriano žemės (Mokranai į P nuo Klecko)	1443–1458 (4)
576	56-I-36	93-15	1	Kleckas	1444/5 (ind. 8; 9)
577	56-I-40	93-20	1	Liubošovo gaudymvietės (į PV nuo Klecko)	1443–1453 (4, 34)
578	56-I-42	93-23	1	–	1440–1447 (1)
579	56-I-44	93-25	1	Kleckas	1440–1447 (1)
580	56-II-1	93-28	1	Sveržnas (Sverženis Klecko pav., į Š nuo Nesvyžiaus)	1460 (6968 m. ind. 8)
581	56-II-10	93-39	1	Perelomas (į Š nuo Gardino)	1440–1459 (9)
582	56-II-13	93-42	4	1. Pinsko tarnams .. 2. –; 3. ? (Kunosa į ŠR nuo Nesvyžiaus); 4. Motolė (į R nuo Pinsko); Družilovičiai (Pinsko pav.)	1440–1447 (1)
583	56-II-33	94-21	2	1. –; 2. (minimas kunig. Jaroslavas, tad gal Slucko-Pinsko valdos?)	1443–1450 (3, 8)
584	56-II-38	94-26	3	Pinkas . 1. Pankovičių dv.; 2. Domašičiai (į R nuo Pinsko); 3. ?	1440–1450 (8)
585	57-I-1	94-36	2	1. Čern(i)č Gorodokas (Gorodecasties Kobrinu?) ir Grušovaja (į Š nuo Gorodoko). Pinske Plotnica (į R nuo Pinsko); 2. Doverovičiai (Dovečerovičiai tarp Pinsko ir Kobrino?); Dostojevas (į R nuo Pinsko); Simonovskojė (Simonovičiai į R nuo Pinsko)	1440–1447 (1)
586	57-I-10	95-3	1	– Plg. SA 582.5	1443–1451 (4, 33)
587	57-I-13	95-6	1	Gorodokas . Malešovas (Davydovo Gorodokas, Pinkas?)	1450 11 11 (ind. 14 ¹¹⁷)
588	57-I-17	95-11	1	Bliazė (Bleževo į P nuo Turovo)	1453 05 03 (ind. 1; 1, 5)
589	57-I-21	95-19	1	Zditovo visč.	1443–1450 (3, 8)
590	57-I-25	95-23	1	Peskai (į Š nuo Zditovo Slonimo pav.)	1440–1443 (2)
591	57-I-27	95-26	1	Neblė (Nobelis į P nuo Pinsko), Družilovičiai (į V nuo Pinsko)	1440–1447 (1)
592	57-I-29	95-29	1	Luckas . Pesočna (Melniko visč.)	1452 03 04 (ind. 15 ¹¹⁸)
593	57-I-32	95-33	1	Serchovas ir Chorocharinas (Lucko pav.)	1452 03 04 (ind. 15), žr. SA 592
594	57-I-36	95-39	1	Drohičinas . Vladimiro bajorams	1440–1447 (1)
595	57-I-39	96-4	7	1. Rūdnikai (Vladimiro pav.); 2. Sokirkai (Sokiričiai Lucko pav.); 3. ? (Sadkai?); 4. Galkai (prie Liubečo, į RV nuo Černigovo?); 5, 6. ?; 7. Melnikas	1440–1459 (9)
596	57-II-4	96-14	1	Drohičinas	1440–1455 (40)
597	57-II-6	96-16	1	–	1443–1455 (3, 40)
598	57-II-8	96-19	1	Palenkė (?)	1450 (ind. 13 ¹¹⁹)

¹¹⁷ И. Сулковска-Курасева, „Итинерарий“, p. 276.

¹¹⁸ Ten pat, p. 278.

¹¹⁹ Ten pat, p. 275.

599	57-II-13	96-25	1	Didysis Luckas. Valdos Lucko ir Peremylio pav.	1452 01 10 (6960 m., ind. 15 ¹²⁰)
600	57-II-23	96-38	1	Valdos Peremylio, Vladimiro ir Lucko pav. bei Mozyriuje	[1452 01 10], žr. SA 599
601	57-I-29	97-3	1	Peremylio ir Vladimiro pav.	[1452 01 10], žr. SA 599
602	57-II-34	97-9	1	Lucko pav. ir Zditove Černejevičiai (į P nuo Zditovo)	[1452 01 10], žr. SA 599
603	57-II-38	97-14	1	Lucko pav.; Polesjės Jablonas (Lucko pav.); Peremylis	1452 01 10 (6960 m., ind. 15), žr. SA 599
604	58-I-1	97-23	1	Luckas. Lucko ir Vladimiro pav.	1451 01 23 (ind. 14; 3)
605	58-I-14	97-38	1	Zdenižas (Lucko pav.) ir Melniko vlsč.	1452 01 8 (6960 m.)
606	58-I-21	98-6	1	?	[1452 01 8], žr. SA 605
607	58-I-24	98-10	1	Peremylio pav.	[1452 01 8], žr. SA 605
608	58-I-30	98-17	1	Peremylio pav.	[1452 01 8], žr. SA 605
609	58-II-4	98-22	1	Slonimo vlsč. ir Zditovas	1440–1443 (2)
610	58-II-8	98-26	1	?	1440–1443 (2)
611	58-II-10	98-28	1	Gliadovičiai (prie Nemuno į P nuo Gardino?)	1440–1459 (9)
612	58-II-13	98-31	1	Zditovas	1440–1443 (2)
613	58-II-15	98-33	1	Goščovo k. (į Š nuo Zditovo)	1440–1443 (2)
614	58-II-18	98-36	1	Basmaničiai, Trabai (Ašmenos pav. ties Dieveniškėmis) (plg. SA 200.4)	1440–1450 (8)
615	58-I-21	98-39	1	Žr. SA 381	1443–1458 (3)
616	58-II-24	99-3	1	Luckas	1452 02 15 (ind. 15)
617	59-I-1	99-12	1	Didysis Luckas. Valdos Lucko pav.; Povorskas Melniko vlsč. Plg. SA 279, 621, 681	1450 07 24 (6958 m.)
618	59-II-6	100-29	1	Luckas	1449 11 02 (ind. 13; 1, 3)
619	60-I-6	101-36	1	Dubnas (Vladimiro pav.); Mostišinas (Mostišče Vladimiro pav.)	1449 11 09 (ind. 13; 1, 4)
620	60-I-26	102-21	1	Kozlovas (Vladimiro pav.); Polginovas (Polgonivas Lucko pav.)	[1449 11 09]? Žr SA 619
621	60-I-33	102-29	1	Goriuchovas (Gorochovas Lucko pav.); Markovičiai (Lucko pav.); Liubčė (Lucko pav.), Povorskas (SA 681); Dorošinas (plg. SA 279, 617)	1450 07 23 (ind. 14 ¹²¹ ; 1, 4), žr. SA 617
622	60-II-1	102-38	1	Volkovysko vlsč.	1443–1458 (3)
623	60-II-3	103-1	1	Sedelnikai (Volkovysko pav.)	1440–1442 [9 20] (2) ¹²²
624	60-II-8	103-7	1	Volkovyskas	1440–1443 (2)
625	60-II-12	103-11	1	–	1443–1450 (3, 8)
626	60-II-15	103-14	1	?	1443–1445 (3, 7)
627	60-II-20	103-20	1	–	1440–1443 (2)
628	60-II-22	103-22	1	?	1440–1459 (9)

¹²⁰ Ten pat, p. 278.

¹²¹ Indikcija įrašyta neteisingai. Žr. ten pat, p. 276.

¹²² Žr. Priedas nr. 4.

629	60-II-25	103-26	2	1. Gnezdo dv. (Gnezdaja, Volkovysko pav.); 2. Volkovyskas	1440–1450 (8)
630	60-II-29	103-30	1	–	1440–1443 (4)
631	60-II-32	103-34	1	?	1440–1450 (8)
632	60-II-34	103-37	1	–	1440–1459 (9)
633	60-II-36	103-39	1	Daugailos Vaišvilaičio dv. (Gardinas – Volkovyskas? Plg. SA 136, 239, 629, 643, 647, 710, 726)	1440–1447 (1)
634	60-II-39	103-42	2	1–2 –	1440–1458 (30), žr. SA 655.2
635	60-II-43	104-3	2	1–2. – (Žr. SA 634.1)	1440–1459 (9), žr. SA 634
636	61-I-4	104-8	1	–	1442/3 ar 1457/8 (ind. 6)
637	61-I-7	104-11	2	1. Volkovyskas ; 2. Volkovyskas	1449 11 07 (ind. 13; 14)
638	61-I-25	104-34	1	Volkovyskas	1450 08 06 (ind. 13; 40)
639	61-I-28	104-38	1	– Plg. SA 349	Tikėtina – 1450 (33, 43). Plg. SA 367, 368
640	61-I-32	104-43	1	Volkovyskas	1443–1447 (11,)
641	61-I-36	105-4	2	1. Vosyliškės ; 2. Vosyliškės	1447/8 ar 1463 (ind. 11; 1)
642	61-I-42	105-8	2	1. Vosyliškių vlsč. ; 2. –	1440–1449 (6)
643	61-II-6	105-19	1	Ovdėjevičiai (Polockas?)	1443–1458 (3)
644	61-II-11	105-24	1	?	1440–1445 (29)
645	61-II-14	105-27	1	Kostianevcai (Kostenevičiai Ašmenos pav. į P nuo Medilo)	1443–1450 (3, 8)
646	61-II-16	105-29	1	?	1440–1447 (1)
647	61-II-18	105-32	1	(Vosyliškės? Plg. SA 136, 239, 629, 633, 643, 710, 726)	1440–1447 (1)
648	61-II-20	105-35	3	1–3. (Vosyliškės – Ostryně?)	1440–1444 (7)
649	61-II-27	106-1	1	Ostryně	1443–1458 (4)
650	61-II-30	106-5	1	Plg. SA 649	1441/2 (ind. 7; 7)
651	61-II-35	106-10	1	Vosyliškės, Liadskas (?)	1444/5 (ind. 8; 1)
652	61-II-39	106-15	3	1–2. –; 3. Ostryně	1440–1443 (2)
653	62-I-1	106-23	1	–	1440–1443 (2)
654	62-I-5	106-27	1	?	1443–1458 (3)
655	62-I-7	106-30	1	–	1440–1450 (8)
656	62-I-9	106-32	1	Plg. SA 36.3 (Lyda?)	1440–1443 (2)
657	62-I-13	106-37	1	–	1440–1450 (8)
658	62-I-16	106-40	1	? Plg. SA 660	1443–1458 (3)
659	62-I-18	106-43	1	–	1443–1458 (4)
660	62-I-22	107-5	1	–	1442/3 (ind. 6; 11)
661	62-I-25	107-8	10	Lukas, Vladimiras ir Kremencas. Paptvirtinimai vladimiriečiams. 1. Smedinas (Vladimiro pav.); 2–5. ?; 6. Vladimiras; 7. Lukas ; 8–10. Kremencas	1440–1450 (8)
662	62-II-1	107-32	1	Černiachovas (Kremenco pav.)	1442/3 (ind. 6; 30)
663	62-II-4	107-35	12	1–12. (Kremencas); prie 10, plg. SA 663.6; prie 12, plg. SA 392	1442/3 (ind. 6), plg. SA 660
664	62-II-18	108-10	1	Zaslavlīs	1440–1447 (1)

665	62-II-20	108-12	2	Bresto vlsč. 1. Ceceboras (Bielskas); 2. Šerešovas (Bresto pav. į Š nuo Kameneco); Vešnia (Višnia šalia Kameneco) ¹²³	1440–1458 (45)
666	62-II-26	108-19	3	1. –; 2. ?; 3. Kaplinosų k. Kamenecas ir Brestas	1443–1450 (3, 8)
667	62-II-33	108-29	1	Neblė (Nobelis į P nuo Pinsko)	1443–1458 (3)
668	62-II-34	108-31	6	1. ?; 2. Radovaniščiai (Brestas? Plg. SA 670) 3. ?; 4. dvaras Breste; 5–6. –	1440–1450 (8)
669	62-II-42	108-41	1	Bielskas	1440–1450 (8)
670	63-I-1	109-1	2	1. Brestas; 2. ?	1440–1450 (8)
671	63-I-7	109-8	1	? Plg. SA 674, 678	1443–1458 (3), žr. SA 678
672	63-I-9	109-10	1	?	1443–1450 (3, 8)
673	63-I-11	109-12	1	Gorbovas (Bielskas, žr. SA 721)	1440–1459 (9)
674	63-I-13	109-14	1	Nepliai (Brestas–Bielskas)	1443–1458 (3)
675	63-I-17	109-18	1	Voinas (Brestas–Bielskas)	1440–1447 (1)
676	63-I-20	109-22	1	Bronskas (Palenkė, Bielsko žemė)	1440–1447 (1)
677	63-I-23	109-25	1	–	1440–1447 (1)
678	63-I-25	109-27	1	Žr. SA 671, 674	1443–1458 (3), žr. SA 671
679	63-I-27	109-29	2	1. ?; 2. Kryčėvas	1440–1455 (40)
680	63-I-31	109-33	1	Sonas (Sominas Vladimiro pav.); Rovnoje (Rovne Lucko pav.). Plg. SA 682	1443–1458 (3)
681	63-I-36	109-39	2	1. Volynėje Povorskas (Melnikas? Žr. SA 617, 621); 2. ?	1440–1443 (2)
682	63-I-39	109-42	1	Bronikai (Bronne? Lucko pav.). Plg. SA 680	1443–1458 (3)
683	63-I-43	110-1	5	1. Valdos prie Lucko ir Peremylio; 2, 3. ?; 4. Smordovas (Smordva, Lucko pav.); Turja prie Šumsko (Kremeneco pav.) ir Baranovas (Baranne, Lucko pav.); 5. Malynas Kremenece (plg. SA 574)	1440–1450 (8)
684	63-II-10	110-14	1	Teremnas (Kremeneco pav.)	1440–1443 (2)
685	63-II-13	110-17	1	Kremenecas. Zalestjė, Komarinas (Komarivas – Lucko pav.)	1440–1443 (2)
686	63-II-17	110-21	2	Luckas. 1. Sviščėvas; 2. Lucke Polona (Lucko pav.)	1440–1447 (1)
687	63-II-25	110-31	2	1. Verchnovas (Verchovo pilis, Lucko pav.); 2. Satyjevas (pilis Lucko pav.)	1440–1450 (8)
688	63-II-30	110-37	1	Kremenecas	1440–1443 (2)
689	63-II-40	111-5	1	Kremenecas ir Luckas, ir Vladimiras. Kremenecas	1440–1443 (2)
690	64-I-4	111-14	1	Kuzminskojės vlsč. (Kremenecas, žr. SA 689)	1440–1450 (8)
691	64-I-9	111-20	3	1. Vladimiras ir Peremylis; 2. Berezolupiai (Lucko pav.); 3. Kiselinas (Vladimiro pav.) ir Turiskas (Kremeneco pav.)	1440–1450 (8)
692	64-I-18	111-30	2	1. Večinas (Vičiniai? Lucko pav.); 2. ?	1440–1450 (8)

¹²³ Tai XIV a. pabaigos kunigaikščio Vytauto suteikties patvirtinimas. Žr. *LM I-oji UžK*, nr. 368.

693	64-I-22	111-35	1	Lanevcas (Kremeneco pav.)	1443–1458 (3)
694	64-I-25	111-38	1	Uzvidas (Kamenecas? Plg. SA 683.3)	1443–1450 (3, 8)
695	64-I-27	111-41	2	1 – 2. Kamenecas	1440–1450 (8)
696	64-I-31	112-3	1	– (Brestas?)	1440–1443 (2)
697	64-I-35	112-7	1	Borščovas (? Borščovka, Kremeneco pav.)	1440–1443 (2)
698	64-I-37	112-10	1	?	1443–1458 (3)
699	64-I-40	112-14	1	Luckas	1440–1459 (9)
700	64-I-43	112-17	1	Kameneco vlsč.	1440–1459 (9)
701	64-II-1	112-20	1	Kamenecas ¹²⁴ (plg. SA 392)	1440–1459 (9)
702	64-II-5	112-25	1	–	1443–1458 (4)
703	64-II-8	112-28	2	1. Kamenecas; 2. –	1440–1459 (9)
704	64-II-13	112-34	1	Selecas (Selecas, Vladimiro pav.?)	1443–1458 (4)
705	64-II-16	112-37	1	Čortoryjė (Čortoryjskas, Lucko pav.?)	1440–1447 (1)
706	64-II-18	112-39	1	Kremenecas	1449 11 29 (ind. 13; 5).
707	64-II-23	113-3	1	Vladimiras. 1. Turskojės vlsč. (plg. SA 683, 691)	1443–1458 (3)
708	64-II-28	113-8	1	?	1440–1459 (9)
709	64-II-30	113-10	2	1. ?; 2. Gardino vlsč. Jatviazkas (į PR nuo Gardino)	1440–1443 (2)
710	64-II-35	113-16	1	? Plg. SA 806	1443–1458 (3)
711	64-II-38	113-19	2	Tureisko vlsč. (prie Nemuno). 1. –; 2. Kvasovka (į P nuo Gardino)	1440–1450 (8)
712	64-II-42	113-24	1	?	1443–1458 (3)
713	64-II-44	113-26	1	Orloja (Bielskas)	1443–1447 (1, 3)
714	65-I-1	113-29	2	1. ?; 2. ? už Nemuno	1440–1443 (2)
715	65-I-4	113-32	1	Tureiskas	1440–1443 (2)
716	65-I-6	113-34	3	1. –; 2. Tureiskas. (prie Nemuno); 3. ?	1440–1450 (8)
717	65-I-12	113-40	1	Jatviazkas (į PR nuo Gardino)	1443–1450 (3, 8)
718	65-I-14	113-43	1	?	1440–1443 (2)
719	65-I-17	114-1	1	?	1440–1452 (44)
720	65-I-20	114-4	1	?	1440–1443 (4)
721	65-I-23	114-8	1	Gorbovas Breste (žr. identiškias SA 673)	1440–1459 (9)
722	65-I-26	114-11	1	Krasnojė Selo (Ašmenos pav.?)	1440–1459 (9), plg. SA 116
723	65-I-30	114-15	1	Kleckas (žr. SA 571)	1440–1459 (9)
724	65-I-33	114-19	1	Jatviazkas prie Kamencos up. (Gardinas, plg. SA 18)	1440–1450 (8)
725	65-I-38	114-25	1	?	1440–1450 (8)
726	65-I-42	114-29	1	Tureiskas (prie Nemuno, plg. SA 729)	1440–1450 (8)
727	65-I-44	114-32	1	–	1443–1458 (4, 30)
728	65-II-1	114-35	1	Jatviazkas (šalia Gardino ir Tureisko, žr. SA 726. Plg. SA 136, 239, 629, 633, 643, 647, 710, 726)	1443–1450 (3, 8)
729	65-II-6	114-41	1	Gardinas	1443–1450 (3, 8)
730	65-II-8	114-43	1	?	1443–1458 (4)
731	65-II-10	115-1	1	Pervalka, Merkinė, Strėvininkai	1443–1458 (4)

¹²⁴ Plg. LM I-oji UžK, nr. 542.

732	65-II-14	115-5	1	? Plg. SA 733, 735	1440–1460 (37)
733	65-II-16	115-7	1	Gardino vlsč. (plg. SA 732, 735)	1445/6 (ind. 9; 1)
734	65-II-20	115-11	1	Lešničiai (Lešna? Tarp Slucko ir Klecko)	1440–1447 (1)
735	65-II-23	115-14	1	Gardinas (plg. SA 732, 733) ¹²⁵	1446–1447 (1, 13)
736	65-II-30	115-22	1	Tureiskas	1446–1447 (1, 13)
737	65-II-33	115-25	1	Gardino vlsč.	1445/6 (ind. 9; 1)
738	65-II-36	115-29	1	Merkinės vlsč., Perloja. Viazovcai (plg. SA 743, 744)	1440–1450 (8)
739	65-II-40	115-33	1	(Merkinė?)	1440–1443 (2)
740	65-II-43	115-36	1	(Merkinė)	1440–1450 (8)
741	66-I-1	115-39	1	–	1440–1447 (1)
742	66-I-3	115-41	1	Perloja	1440–1450 (8)
743	66-I-5	115-44	1	Viazovcai (Perloja), žr. SA 738, 744	1440–1447 (1)
744	66-I-10	116-4	1	Viazovcai (Perloja), žr. SA 738, 743	1444/5 (ind. 8; 14)
745	66-I-13	116-7	1	Merkinė	1445/6 (ind. 9; 14)
746	66-I-16	116-10	1	Alytus ir Nemunaitis	1440–1459 (9)
747	66-I-19	116-14	2	1. Vaiguva?; 2. Stakliškių vlsč.	1443–1450 (3, 8)
748	66-I-23	116-18	1	Starodubas	1449 05 05 (ind. 12; 20)
749	66-I-26	116-22	1	Punios vlsč.	1440–1450 (8)
750	66-I-30	116-27	1	–	1443–1458 (3)
751	66-I-36	116-34	1	Dubingiai	1440–1450 (8)
752	66-I-40	116-38	1	– Plg. SA 61, 482	1440–1450 (8)
753	66-I-44	116-43	1	Ukmergės vlsč.	1443–1450 (3, 8)
754	66-II-1	116-45	1	(Paparčiai, plg. SA 745.12)	1440–1449 (6)
755	66-II-3	117-3	2	1–2. –	1440–1449 (6)
756	66-II-7	117-7	4	1–4. –	1440–1449 (6)
757	66-II-16	117-16	1	Balninkai	1440–1443 (2)
758	66-II-20	117-20	1	Upytė	1440–1449 (6)
759	66-II-22	117-23	1	Rak(g)uva	1440–1449 (6)
760	66-II-26	117-28	1	Rak(g)uva	1440–1449 (6)
761	66-II-31	117-34	1	Josvainiai (plg. SA 689)	1440–1449 (6)
762	66-II-33	117-37	1	Akmenė(nai?)	1450–1459 (9), žr. SA 62
763	66-II-39	118-1	1	–	1440–1447 (1)
764	66-II-42	118-4	1	–	1440–1449 (6)
765	66-II-44	118-6	2	1. Beržėnai prie Kėdainių (Paberžė?); 2. –	1440–1447 (1)
766	67-I-4	118-12	1	(Strėvininkai? Plg. SA 262.2, 475.9)	1446 09 26 (ind. 10; 8)
767	67-I-8	118-16	1	Pienionių vlsč.	1442 11 07 (ind. 6; 1), žr. SA 800
768	67-I-22	118-34	1	Kaunas ir Žiežmariai. Žiežmariai	1440–1450 (8)
769	67-I-25	118-37	1	Kauno vlsč.	1446 10 27 (ind. 10; 8)
770	67-I-28	119-1	2	1–2. Krinica (Krinčinai ties Pasvaliu?)	1463/4 (ind. 12; 5)
771	67-I-36	119-10	1	Žiežmariai ir Kauno vlsč.	1440–1450 (8)
772	67-I-38	119-12	1	–	1440–1447 (1)
773	67-II-1	119-17	1	Labūnava (ties Kaunu)	1443–1458 (3)
774	67-II-4	119-21	1	–	1440–1450 (8)

¹²⁵ LM I-oji UžK, nr. 374. Datuota 1449 11 03, Vilnius.

775	67-II-8	119-25	1	Skoiteriai (Skėteriai) Grauzuose (Graužai prie Strėvininkų? Plg. SA 802)	1440–1450 (8)
776	67-II-10	119-27	1	– Plg. SA 774 ¹²⁶ .	1440–1449 (6)
777	67-II-13	119-30	1	–	1440–1449 (6)
778	67-II-15	119-33	1	–	1440–1447 (1)
779	67-II-19	119-38	1	–	1440–1449 (6)
780	67-II-23	120-1	2	1. –; 2. Kernavė ir Maišiagala . Paparčių vlsč.	1443–1458 (3)
781	67-II-30	120-4	1	Drublėnai (Drublionys į Š nuo Širvintų?) Stovorikolčiai (?), kurie priklausė Ukmergės bažnyčiai	1440–1447 (1)
782	67-II-35	120-15	1	Kūjoniai (Kūjėnai)	1443–1458 (3)
783	67-II-39	120-19	1	–	1440–1450 (8)
784	67-II-40	120-20	1	–	1440–1449 (6)
785	67-II-42	120-23	1	Žeimiai	Tikėtina 1443 09 13 (ind. 7), plg. SA 40
786	68-I-1	120-26	1	–	1443–1458 (4)
787	68-I-4	120-29	1	–	1440–1475 ¹²⁷
788	68-I-6	120-32	1	Darsūniškis	1440–1447 (1)
789	68-I-8	120-34	1	Aukštadvaris	1454/5 (ind. 3; 35)
790	68-I-12	120-38	1	Maišiagalos ir Kernavės vlsč.	1440–1443 (2)
791	68-I-15	120-42	1	?	1440–1443 (2)
792	68-I-17	121-3	1	Kernavė	1440–1443 (2)
793	68-I-20	121-6	1	–	1440–1443 (2)
794	68-I-23	121-10	1	Kernavė	1440–1445 (7)
795	68-I-25	121-13	1	Kernavė	1440–1449 (6)
796	68-I-28	121-17	1	Kernavė	1440–1447 (1)
797	68-I-30	121-19	1	–	1440–1458 (30)
798	68-I-33	121-22	2	1. Kernavė ; 2. Dubingiai	1440–1459 (9)
799	68-I-37	121-27	1	Maišiagala	1454/5 (ind 3; 14)
800	68-I-40	121-30	1	Pionionys (žr. SA 767)	1442 (žr. 767)
801	68-I-43	121-34	1	–	1440–1447 (1)
802	68-II-1	121-36	1	Kernavė (plg. SA 450, 775)	1448/9 1463/4 (ind. 12)
803	68-II-4	121-40	1	Anykščiai	1440–1459 (9)
804	68-II-6	121-42	1	Valdovo Dubingių dv.	1440–1443 (2)
805	68-II-9	122-4	3	1. Versokos valdovo dv. Šalčininkuose (Versekos up. Eišiškių apylinkėse); 2. Valdovo Kernavės dv. Dubingiuose; 3. Valdovo Čupros dv. Klecke	1440–1443 (2)
806	68-II-16	122-12	1	Zdetelė (į PV nuo Naugarduko)	1443–1450 (3, 8)
807	68-II-19	122-15	1	Linkmenys	1440–1443 (2)
808	68-II-24	122-20	12	1–12. Įvairios vietovės. Žr. prie 6, plg. SA 521.1); prie 11, plg. SA 294, 306, 475.25)	1440–1443 (2)

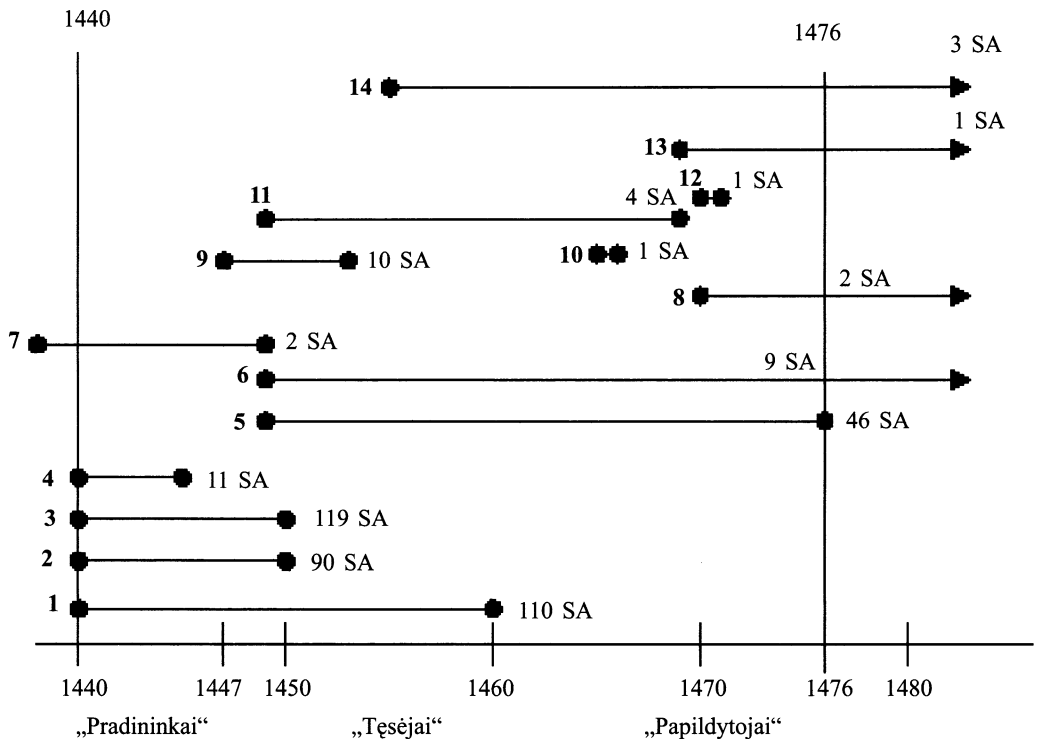
¹²⁶ Apdovanoto bajoro vardą galima skaityti dvejopai: „Моньку Судовятовичу“ arba „Моньку Судовятовичу“.

¹²⁷ Minimas valdovo pastalininkas Petrašas, kurio pareigybių ėjimo laikas tiksliau nėra žinomas. Žr. *Urządnicę centralni*, p. 163, 164.

809	69-I-13	123-15	1	Brianskas	1480 04 12 (ind. 13 ¹²⁸)
810	69-II-1	123-39	1	Naugarduko pav.	1478–1485 (19)
811	69-II-6	124-6	1	(Sluckas?). Žr. SA 213, 396, 397	1483 07 22 (6991 m.)
812	69-II-27	124-32	1	Ašmena	1478–1490

Priedas nr. 3

KSK minimų raštininkų darbo laikas kanceliarijoje ir jiems priskirtini SA¹²⁹

Pabrauktos tam pačiam raštininkui priskirtinos SA poros, įrašytos viena po kitos.

1. Kušleika: SA 8, 10, 11, 17, 18, 42, 45, 54–56, 69, 76, 77, 80–83, 85–87, 111, 116, 129, 130, 132, 133, 137–139, 144, 145, 149, 158, 160, 161, 187, 188, 198, 208, 220, 221, 223, 225, 226, 233, 234, 260, 268, 282, 293, 297, 306, 327, 344, 356, 394, 406, 439, 486, 488, 499, 500, 502, 503, 506, 515, 518–520, 522, 533–535, 539, 540, 553, 554, 570, 571, 590, 613, 626, 628, 643, 654, 658–660, 662, 674, 680, 682, 684, 693, 696, 698, 701, 702, 707, 715, 719, 720, 732, 743, 760, 762, 779, 782, 788, 793 (iš viso 110).

¹²⁸ Pagal itinerariumą 1465 m. mažiau tikėtini nei 1480 m. Žr. И. Сулковска-Курасева, „Итнерарий“, p. 297, 316.

¹²⁹ Diagramoje atkarpomis pateiktas raštininkų darbo LDK kanceliarijoje laikotarpis. Skaičius prie atkarpos kairiojo taško nurodo raštininko eilės numerį. Skaičius prie atkarpos dešiniojo taško nurodo bendrą SA kiekį, priskiriamą raštininkui.

2. Logvinas: SA 12, 15, 32–34, 40, 51, 75, 103, 107, 109, 110, 114, 127, 141, 143, 146, 159, 192, 199, 203, 204, 213, 214, 219, 227, 228, 249, 250, 252, 253, 266, 267, 269, 270, 275, 301, 390, 425–427, 436, 445, 446, 475, 477, 479, 495, 504, 512, 516, 517, 532, 536, 538, 560, 573, 574, 612, 625, 631, 633, 647, 648, 652, 653, 661, 668, 669, 689–692, 695, 714, 724–726, 728, 729, 740, 751, 752, 758, 764, 774, 775, 792, 794, 807 (iš viso 90). **3. [Semionas] Sapiega:** SA 13, 39, 41, 43, 46, 47, 50, 52, 67, 70, 74, 78, 79, 102, 112, 113, 115, 119, 122, 126, 128, 147, 189–191, 205, 206, 217, 251, 261, 271–273, 276, 294–296, 299, 300, 302, 304, 305, 320, 345, 353, 354, 358, 359, 389, 391, 424, 428–430, 434, 440, 441, 461, 465, 468–470, 487, 494, 508, 521, 523–528, 530, 544, 559, 561, 565, 567–569, 572, 582–584, 589, 610, 614, 623, 629, 642, 645, 646, 657, 666, 670, 672, 681, 683, 686, 687, 694, 711, 716–718, 738, 742, 747, 749, 753, 766, 768, 769, 771, 781, 783, 784, 796, 806 (iš viso 119). **4. Puzyrius:** SA 16, 108, 131, 140, 222, 224, 328, 496–498, 644 (iš viso 11). **5. Jokūbas:** 22, 49, 90–92, 98, 121, 124, 135, 165, 168, 193, 194, 201, 240, 241, 317, 321, 323, 324, 351, 352, 363, 376, 385, 396, 398, 462–464, 482, 491, 556, 598–606, 618–621. (iš viso 46). **6. Vaska:** 26, 325, 343, 357, 369, 370, 386, 387, 483 (iš viso 9). **7. Mikalojus:** SA 120, 372 (iš viso 2). **8. Bagdonas Sapiega:** SA 170, 218 (iš viso 2). **9. Kaptis:** SA 184, 207, 263, 355, 378, 379, 380, 381, 382, 748 (iš viso 10). **10. Paniuta:** SA 195 (iš viso 1). **11. Mikita:** 236, 637, 639, 546 (iš viso 4). **12. Koška:** SA 242 (iš viso 1). **13. Petraška:** SA 326 (iš viso 1). **14. Januška:** SA 550, 789, 799 (iš viso 3).

Priedas nr. 4

Konstantino Jablonskio nuorašas (Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 256, b. 4439) iš Mstislavlio žemės teismo knygos, l. 515–518, nr. 184.

Lentelės skiltyse A ir C pateikiami atitinkamai pirmas ir aštuntas aktuoti raštai

A ¹³⁰	B	C
<p><i>Першы листъ прывилеи такъ се в собе маец:</i></p> <p>Одь вел(икого) князя Казимера королевича.</p> <p>Намеснику волковыскому Некрашу.</p> <p>Дали есмо у волковыскои волосты Контмину дванадцать чоловековъ у Седелниковичахъ на имя Ребича, Шимковича, Степана, Дениса Седелниковича, Шерейка, Тетуловича, Юрка ы ынныхъ потужниковъ ихъ. И ты бы ему тую дванадцать чоловековъ даль.</p> <p>А писанъ у Вилне сентебра дванадцатыи день.</p> <p><i>В того листу подпись руки в тые слова подписано:</i></p> <p>Самъ вел(икии) княз и панъ Долггердъ</p>	<p><i>Iš Ldk Kazimiero suteikčių knygos, SA 623 (62-II-3)</i></p> <p>Котмину дванадцать ч(о)л(о) в(е)ковъ у Седелникох, на имя дано: Рыбичи а Шилковичъ, а Степан, а Седелникович Денис, а Телутевичъ, а Шерейко, а Юрко, а к тому пять ч(о)л(о) в(е)ковъ.</p> <p>Панъ Довкгирдъ. Сопега</p>	<p><i>Aštuntas raštas – išrašas iš Metrikos, duotas Varšuvoje 1607 VI 14</i></p> <p>Котмину дванадцать ч(о)л(о) в(е)ковъ у Седелниках, на имя дано: Рыбичы, а Шимковичъ, а Степанъ, а Седелниковичъ Денись, а Тутлуевичъ, а Шерейко, а Юрко, а къ тому пять чоловековъ.</p> <p>Панъ Долггердъ. Сопега</p>

Другии листъ тыми словы естъ писанъ¹³¹:

¹³⁰ Datuotinas 1440–1442 m. rugsėjo 20 d.

¹³¹ Datuotinas 1440–1442 m. rugsėjo 22 d.

Одъ вел(икого) князя Казимера королевича.

Кгавтовту Одолевичу.

Жаловаль намъ Контминь: побрал деи стати его в томъ селе, што тебе под ним даль княз вел(икии) Жыкгимонтъ. Ино што будетъ его статковъ побрал коней и челяди, животоны и порты, то бы еси ему поворочалъ безъ перевеводы, а не поворочаешъ ли, взвелим децкому одправити.

А писанъ у Вилни сентебра двадцать второго дня.

*Третьи листъ какъ се в себе маеть*¹³²:

Одъ вел(икого) князя Казимера королевича.

Намеснику волковыскому Богдану Монтминовичу.

Што есмо дали Клавку Контминови мести¹³³, и Контминъ пакъ просиль у насъ Леоновои земли а Тимонковои у Седелниках а¹³⁴ поведаль намъ, што пусты. Ино будетъ ли пусто, и мы ему дали тую землицу противъ отчыны его, што подъ Клеинномъ¹³⁵, до наше волии.

Писанъ мая двадцатыи ден.

В того листу подпись руки в тые слова:

Панъ Петр(ашъ) писа(р).

*Четвертыи лист тими словы естъ написаны*¹³⁶:

Одъ вел(икого) княз(я) Казимера королевича.

Намеснику волковыскому Некрашу Воловичу.

Што есмо дали Контминови землицу у Седелниковичах Хомину, ы ты бы у тую землю его увезаль, а жыто с нимъ на поли¹³⁷ передели, што у гумне и сееное.

Писанъ у Троцехъ февряля двадцать девятыи день.

У того листу такъ естъ подписано:

Панъ Кга(ш)товтъ.

*Пятыи листъ какъ се в себе маеть*¹³⁸:

Одъ вел(икого) княз(я) Казимера королевича.

Намеснику волковыскому пану Богдану Митромовичу.

Што есмо дали пану Кловку Контминови месца и Контминъ пакъ просиль у насъ Доевопиево земли а Тымошовыи Оседелники, а поведаль намъ, што пусто. Ино будетъ

¹³² Datuotinas 1441–1447 m. gegužės 20 d.

¹³³ Skaityti: место.

¹³⁴ Parašyta: в.

¹³⁵ Turbūt: Клавкомъ.

¹³⁶ Datuotinas 1443–1447 m. vasario 29 d.

¹³⁷ Turbūt „на поле“, arba „на полы“ (plg. šeštąjį raštą).

¹³⁸ Datuotinas 1441–1447 m. gegužės 12 d.

ли пусто и мы ему дали тую землицу против отчины его, што под Клавками, до нашое воли.

А писанъ у Острыне, мая двадцатыи день.

А того листу такъ подписано:

Панъ Петраш.

Шостый листъ тими словы естъ написанъ¹³⁹:

Одъ великог(о) княз(я) Жыкгимонта.

Тивуну великому¹⁴⁰.

Дали есмо Контмину Тынково селце Вот[к¹⁴¹]е, а Тынко бы шол на отчину а любо тамже месце свое себе нашолъ. А статки свои уси в собралъби себе и челядь и животину и жыто. А што в земли жыто сееное, то нам а Контмину тые люди, што за дворомъ сеждать.

А писанъ у Трокахъ марта семнадцатыи день.

Семьи лист такъ се в себе мает¹⁴²:

Мы Михаило Кгеизкгаловичъ, воевода виленский, а панъ Радивиль Остиковичъ, воевода Троцкии, а панъ Ян Кгезкгаиловичъ, староста жомоцкии а панъ Станко Судивоевичъ [?] намесникъ городенский.

Судили есмо пана Михаила Нацевича з Якубомъ Контминовичомъ, што панъ Михаило выгонял его люди из земли и сеножатеи Бакуновщызны по тому жъ какъ ы Рудевичовъ. А Якуб мовил¹⁴³: „То земля и сеножати Хомина а даль король отцу моему противъ отчины, а на то и листы господарские держу“.

И мы того досмотрили, штожь пану Михаилу не придетъ Бакуновщина, отошла Бакуновщина за Витовта от Бакуна, и мы в томъ Якуба оправили¹⁴⁴, какъ и Родевичъ. А на то смо ему и свои лист дали за нашими печатми.

Дать у Мосту августа осмнацатого, индикта петнадцатого.

В того листу печати на кустодияхъ тры.

¹³⁹ Datuotinas 1432–1440 m.

¹⁴⁰ Reikia skaityti: волковыскому.

¹⁴¹ Neįskaitoma vieta.

¹⁴² Datuotinas 1467 m. rugpjūčio 18 d.

¹⁴³ Parašyta: молены.

¹⁴⁴ Parašyta: оправилеи.

Ordering chaos:

An attempt to research anew the cartulary (*księga danin*) of Grand duke Casimir of Lithuania

Eugenijus Saviščevas

Summary

An exceptional interest of the cartulary (*księga danin*) of Grand Duke Casimir of Lithuania is due to two circumstances. First, this book which is included into the complex of sources, known as the Lithuanian Metrica, is the oldest one belonging to the chancery of the Grand Duchy of Lithuania (henceforth GDL). Second, Grand Duke Casimir's cartulary is the most important source for studying the nobility of the GDL in the mid-fifteenth century, presenting an extensive list of dukes, noblemen and their domains. Unfortunately, the use of this source is rather restricted owing to its peculiar structure. The cartulary consists not of charter texts themselves, as given to noblemen of the GDL, but of inscriptions resembling summaries of charters. It is usually very difficult to distinguish one from another. Besides, they are presented in the sources without regard to chronological sequence.

The main aim of this article is to present the method of dividing information used in the cartulary. The essence of the method involves the reconstruction of the methods used by scribes in shaping the cartulary. This might be possible assuming that the inscriptions in the cartulary correspond to the parts of the formula for charters (*dispositio* and *eschatocol*). In addition to the above mentioned formulaic parts of charters, the cartulary presents a lot of topographical rubrics of an editorial nature. They indicate that editors of literary sources grouped inscriptions according to the regions of the GDL. Taking into consideration these two circumstances the text of cartulary is divided into 812 hypothetical acts (1,376 inscriptions) which are dated and localized in an approximate way.